

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
TIP FAKÜLTESİ
ÇOCUK VE ERGEN RUH SAĞLIĞI VE
HASTALIKLARI ANABİLİM DALI

ERGENLERİN BAĞLANMA STİLLERİ İLE EBEVEYNLERİNİN BAĞLANMA STİLLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

UZMANLIK TEZİ

Dr. Senem TURAN AKDAĞ

Antalya, 2011

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
TIP FAKÜLTESİ
ÇOCUK VE ERGEN RUH SAĞLIĞI VE
HASTALIKLARI ANABİLİM DALI

ERGENLERİN BAĞLANMA STİLLERİ İLE EBEVEYNLERİNİN BAĞLANMA STİLLERİ ARASINDAKİ İLİŞKİ

UZMANLIK TEZİ

Dr. Senem TURAN AKDAĞ

Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. E. Çıgıl FETTAHOĞLU

“Kaynak gösterilerek tezimden yararlanılabilir”

Antalya, 2011

*Hayatıma girdiğin ilk andan beri birlikte en güzel duyguları yaşıadığım, bana her daim yaşama sevinci aşılayan
küçük dev adam...*

Teşekkürlerin en büyüğü sana. Canım oğlum iyi ki varsın...

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa :</u>
Simgeler ve Kısaltmalar Dizini	iii
Çizelgeler Dizini	iv
Şekiller Dizini	v
1. GİRİŞ ve AMAÇ	1
2. GENEL BİLGİLER	2
2.1. Bağlanma Kavramı	2
2.2. Bağlanma Kuramı ve Tarihçesi	3
2.3. Erken Bağlanma Sürecini Etkileyen Faktörler	10
2.4. Yaşam Boyu Bağlanma ve Psikopatoloji	12
2.4.1. Bebeklik ve çocukluk döneminde bağlanma ve bozuklukları	12
2.4.1.1. Bebeklik ve çocukluk döneminde bağlanma	12
2.4.1.2. Bebeklik ve çocukluk döneminde bağlanma bozuklukları	13
2.4.2. Ergenlik döneminde bağlanma ve bozuklukları	17
2.4.2.1. Ergenlik döneminde bağlanma	17
2.4.2.2. Ergenlerde bağlanma bozuklukları	21
2.4.3. Yetişkinlikte bağlanma	23
2.5. Anne-Baba Tutumu, Benlik Saygısı ve Bağlanma İlişkisi	26
3. YÖNTEM ve GEREÇLER	29
3.1. Örneklem	29
3.2. Veri Toplama Araçları	29
3.2.1. Ergenlere ve ebevenyelerine uygulanan anket ve ölçekler	29
3.2.1.1. İlişki Ölçekleri Anketi ve İlişki Ölçekleri Anketi Ergen Formu	29
3.2.1.2. Güçler ve Güçlükler Anketi Ergen Formu	31
3.2.1.3. SCL-90-R	31
3.2.1.4. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği	33
3.3. İstatistiksel Çözümleme	34
4. BULGULAR	35
4.1. Örneklemenin Genel Tanımlayıcı Özellikleri	35
4.2. Bağlanma Stilleri	37
4.3. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Benlik Saygısı ve Psikiyatrik Belirtilere Ait Bulgular	44
4.4. Ergenlerdeki Psikopatoloji ve Benlik Saygısı/ Ruhsal Belirti / Bağlanmayı Etkileyen Faktörler	47

5. TARTIŞMA	50
6. SONUÇ ve ÖNERİLER	57
7. ÖZET	59
8. ABSTRACT	60
9. KAYNAKLAR	61
10. EKLER	66

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

GGA-EF	Güçler Güçlükler anketi –Ergen formu
İÖA	İlişki Ölçekleri Anketi
İÖA-E	İlişki Ölçekleri Anketi Ergen Formu
RBSÖ	Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği
SCL-90-R	Symptom Check List- 90- Revised
WHO	World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

ÇİZELGELER DİZİNİ

<u>Cizelge</u>	<u>Sayfa</u>
4.1. Deneklere ait bazı sosyodemografik veriler	35
4.2. Ergenler, anneler ve babalardaki bazı kişisel özellikler	36
4.3. Deneklerin bağlanma stillerine göre dağılımı	37
4.4. Ergenlerin ve anne-babaların bağlanma stillerine göre dağılımı	38
4.5. Çalışma grubundaki ergenlerde güvenli bağlanmanın kişisel bazı özelliklerle ilişkisi	39
4.6. Çalışma grubundaki ergenlerde saplantılı bağlanmanın kişisel bazı özelliklerle ilişkisi	40
4.7. Çalışma grubundaki ergenlerde korkulu bağlanmanın kişisel bazı özelliklerle ilişkisi	42
4.8. Çalışma grubundaki ergenlerde kayıtsız bağlanmanın kişisel bazı özelliklerle ilişkisi	43
4.9. Çalışma grubundaki farklı bağlanma stillerine sahip ergenlerin ve anne-babalarının bazı özelliklerinin karşılaştırılması	46
4.10. Ergenlerde psikiyatrik tanı alan ve almayanların benlik saygısı ve GGA-EF puanları	47
4.11. Psikiyatrik tanı alan ve almayan ergenlerin bağlanma stiline göre dağılımları	48
4.12. Psikiyatrik tanı alan ve almayan ergenlerin annelerindeki benlik saygısı ve ruhsal belirti düzeyleri	49
4.13. Psikiyatrik tanı alan ve almayan ergenlerin babalarındaki benlik saygısı ve ruhsal belirti düzeyleri	49

ŞEKİLLER DİZİNİ

<u>Sekil</u>	<u>Sayfa</u>
2.1. Bağlanmanın oluşmasında etkili olan süreçler	11
2.2. Bartholomew ve Borowitz'e göre dörtlü bağlanma modeli	25

1. GİRİŞ ve AMAÇ

Bağlanma, bebek ile annesi ya da sürekli bakım sağlayan sabit bir kişi (birincil bakım veren) arasında kurulan, temel güven duygusunu geliştiren ilk bağıdır (1). Bağlanma yaşamın ilk aylarında gelişmesine rağmen yaşamın sonraki yıllarını olumlu ya da olumsuz yönde etkileyerek, hayat boyunca sosyal ilişkilerin gelişiminin temelinde yer alır.

Bebeklikte biçimlenen bağlanma örüntüleri yaşam süresince değişmez değildir. Bilişler ve davranışlar değiştirilebildiğine göre bağlanmayı harekete geçiren yapıda da esneklik sağlanabilir. Sonuç olarak, bağlanmanın kurulmasında ve şekillenmesinde etkili olan pek çok ilişki örüntüsü ve süreç olduğu ortaya çıkmaktadır (2). Bağlanmayı etkileyen üç temel faktör; çocuğun kişilik özellikleri, aile sistemiyle ilgili faktörler ve sosyokültürel etkenler olarak karşımıza çıkar (3).

Ergenlik bir değişim dönemidir. Bu dönemde fizyolojik değişimlerin yanı sıra bilişsel olarak akıl yürütme, çıkarımda bulunma, diğerlerinin bakış açısı ve duygularını anlamada önemli gelişmeler görülmektedir. Ergenler için özerklik ve bağımsızlık ihtiyacındaki artış bu dönemde ön plana çıkmaktadır. Bu da ergenlerin ebeveynleri ile kurdukları bağlanma ilişkilerinin niteliğindeki değişimleri ve yeni bağlanma ilişkilerini de gündeme getirmektedir.

Bu araştırmada hedefimiz, öncelikle ergenlerin bağlanma stilleri ile anne-babaların bağlanma stilleri arasındaki ilişkinin araştırılması ve bağlanmayı etkileyen faktörler olarak belirtilen bazı kişisel özelliklerin ergenlerin bağlanma stilleri üzerine olan etkilerini ortaya koymaktır.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Bağlanma Kavramı

İnsan, topluluk halinde yaşayan ve başka insanlarla bir arada bulunma isteği içerisinde olan bir organizmadır. İnsanın ilişki arayışı, duygusal bir boyutta ise bağlanma olgusu olarak adlandırılır (4). Bağlanma, bebekle annesi ya da sürekli bakım sağlayan sabit bir kişi (birincil bakım veren) arasında kurulan, temel güven duygusunu geliştiren ilk bağıdır (1). Bu nedenle, bağlanma ilişkisinde anne ya da birincil bakım veren anahtar rol oynamaktadır (2). Ebeveyn bakımının niteliğinin önemi ve neden önemli olduğuna dair bilgilerin çoğu, bakımvereni ile çocuk arasındaki bağlanmanın sonraki gelişim üzerindeki etkilerine odaklanan bağlanma kuramından gelmektedir (5). Bağlanma araştırmacıları değişik ebeveyn-çocuk ilişkilerinin, uzun dönemde çocuğun sonraki ilişkilerinde etkili olduğunu savunmuşlardır (6).

İnsan yavrusu biyolojik özel durumu nedeniyle, hayatta kalabilmek için diğer türlerin yavrularına oranla daha uzun süre anne-babasının doğrudan yardımına muhtaçtır. Bebeğin bu biyolojik yetersizliği göz önüne alındığında bakım verene bağlanmanın oluşması kaçınılmazdır. Bağlanma (attachment), yaşamın ilk günlerinde başlayan, çevreyle etkileşim sonucu gelişen, duygusal yönü ağır basan, olumlu ve yardım edici bir ilişkinin varlığını ifade eder. Aynı zamanda bağlanma, bebek ve bakım veren kişi arasında gelişen, bebeğin bakım veren kişiyi arama ve yakınlık arayışı davranışları ile kendini gösteren, özellikle stres durumlarında belirginleşen, dayanıklı ve devamlılığı olan bir bağ olarak da tanımlanmaktadır (4).

Anne-bebek arasında bağlanma gebelikte başlamaktadır (1). Gebelikle birlikte başlayan bağlanma, doğum sonrası ilk ayları hatta ilk yılları içeren bir süreci kapsar. Başlangıç yaşı, bağlanma şiddeti ve birincil bağlanma nesnesi bağlanmanın üç temel parametresini oluşturmaktadır (2). Bağlanmanın oluşabilmesi için, bebeğin anneyi diğerlerinden ayırt edebilmesi, nesne sürekliliğinin olması ve sembolik oyun yetisinin önemli olduğu düşünülmektedir (5). Bu nedenle bebeklik döneminde bağlanma aşamalar halinde gözlenmektedir. Doğumdan hemen sonra bağlanma, başı döndürme, meme arama, yakalama,

emme, yutma, beslenme saatlerini sezme, hazırlanma şeklinde gözlenirken, sekizinci hafta ile birlikte bebek bakıcısına yönelmeye başlamaktadır. Bebek artık bakıcısına gülümsemekte, uzun süreli göz teması kurmakta ve diğer insanlara göre ona daha fazla ses çıkarmaktadır. Onun yanında kendisini daha rahat hissetmektedir (6). Ancak yedinci ayla birlikte bebekler etraflarındaki ilişki örüntülerini anlamaya başlamakta; gerçek ve belirgin nesneye yönelmektedir. Çünkü bu dönem nesne ilişkileri kuramına göre; kendilik imaj ve reprezentasyonlarının, nesne imajı ve reprezentasyonlarından ayırt edildiği 6.-8. ile 18.-24. aylar arasındaki döneme denk gelir. Bu ay öncesinde anne, bebek için çok önemli değilken, yedinci aydan itibaren bağlanma ilişkisiyle bebek geniş yelpazede olan sosyal ilişkilerini sınırlandırmaktadır. Artık bebek, ilgisini, tüm gereksinimlerini karşılayan, yakınlık kurmak istediği ve ayrı kalmaya itiraz etmediği tek bir kişiye yönlendirir. Bu kişiye birincil bağlanma nesnesi denir (7). Bu dönemden itibaren bebekler yabancı kişiyle karşılaştıklarında korku, kaygı ya da kaçınma davranışları sergilemektedirler (8). Bağlanma tam olarak altı ay ile yirmi dört ay arasında şekillenmektedir. Bu dönemin tamamlanmasının ardından çocuk yaşamındaki birincil bağlanma nesnesi ve diğer insanlarla geliştireceği karmaşık yapıdaki ilişkilere girecektir (6). Birincil bağlanma nesnesi ile bebek arasında diğer insanlardan farklı bir ilişki vardır. Bebeğin kendini güvende hissetmesi ve rahatlaması için bir güvence üssü işlevini görmektedir. Eğer bebek, bağlanma nesnesine yakınsa, kendisini güvenli bir ortamda algılar ve araştırmacı davranışlarda bulunabilir. Bebek çevreyi araştırdıktan sonra sığınabileceği birincil bağlanma nesnesinin -genellikle anne- olduğunu bilmektedir (7, 9). Anne ile yaşamın ilk günlerinden itibaren kurulan bu bağ, çocuğun hayatının her aşamasında önemli etkilere sahiptir ve hayat boyu da değişime karşı bir direnç göstermektedir.

2.2. Bağlanma Kuramı ve Tarihçesi

Bağlanma kuramının kurucusu John Bowlby, nesne ilişkileri kuramcıları tarafından eğitilmiştir (10). Nesne ilişkileri kuramcılarına göre, insanlar arası ilişkiler, ilişkilerin içselleştirilmiş imgelerine dönüştürülerek yaşanır. Çocuklar, gelişimleri sırasında, ilişki durumunda oldukları kişileri içselleştirmekten öte

ilişkilerin kendisini de iç dünyalarına mal ederek yaşarlar. Bu nedenle nesne ilişkileri kuramcıları erken çocukluk deneyimlerine çok önem verir ve çocuğun yaşamında önemli yeri olan ebeveyn-çocuk ilişkisine odaklanırlar. Nesne ilişkileri kuramcılarının bir başka temel ilkesi, çocuğun bilinçaltında, çevresindeki önemli nesnelerin yansımalarını oluşturmasıdır. Çocuğun anne ve babasına ait bilinçaltındaki yansımaları, anne ve babası yanında olmadığı zamanlarda da çocuğun onlarla ilişkilendirdiği nesne görevi görür (11). Bowlby, çevre etkenlerinin göz ardı edilmesi ve psikanalitik düşüncenin yeteri kadar esnek olmaması nedeniyle nesne ilişkileri kuramcıları ile anlaşmazlığa düşmüştür (10).

Bowlby (1973)'in bağlanma kuramını oluşturmasında bebeklik dönemlerinden itibaren hastane veya bakımevlerinde yaşamış olan çocukların sosyal, psikolojik ve gelişimsel sorunlarına ilişkin araştırmalarının önemli katkısı olmuştur. Bowlby Tavistock Kliniği'nde suçlu erkek çocuklar üzerinde yaptığı bu araştırmalar sonucunda, çocuklukta yaşanan uzun ayrılıkların ve kayıpların ileride gelişen bozukluklar ve nevrozlar için belirleyici etkenler olduğunu saptamıştır. Yaptığı araştırmalarında anne yoksunluğu ile duygusal ilgisizlik arasında bir ilişki bulunmuştur (10). Ona göre sevgi nesnesinin kaybedilmesi, gelişim geriliklerine ve özellikle çocuk suçluluğunu oluşturan antisosyal davranışlara neden olmaktadır. Bağlanma, yaşamın ilk aylarında gelişmesine rağmen, yaşamın sonraki yıllarını olumlu veya olumsuz yönde etkileyerek, yaşam boyunca sosyal ilişkilerin gelişiminin temelinde yer alır (12). Bu ilişkinin daha ayrıntılı incelenmesi, tanımlanması, çocukluk ve erişkinlik döneminde görülen psikopatolojik tablolarla ilişkisinin kurulmasında temel aşama, Bowlby'nin "Bağlanma Kuramı"nı ortaya koymasıdır. Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) 1950 yılında Bowlby'yi, Londra'da yaşayan evsiz çocukların ruh sağlığı üzerine bildiri sunmak için çağırması, Bowlby'in bağlanma kuramını geliştirmesinde bir başlangıç teşkil etmiştir. Bowlby'nin 1944'de yayınladığı "Kırk dört çocuk hırsız: kişilikleri ve yaşamları" adlı çalışmasının sonucunda yayınlanan Dünya Sağlık Örgütü Raporu yaşamın ilk üç yılında anne yoksunluğunun, çocukları artan ölçüde fiziksel ve ruhsal hastalık riski altına soktuğuna işaret ediyordu (10). Bu çocuklara sonradan iyi bakım verilmesine rağmen psikolojik sorunlarla karşılaşılması, Bowlby'i psikoanalitik kuramın "çocuklar annelerini, onunla açlık

güdüünün doyurulması arasında bir çağrışım kurdukları için severler” görüşünden uzaklaştırmıştır. Bowlby, çocuk psikanalisti olması sebebiyle çocukluk dönemine ait psikopatolojilere neden olan etkenlerle ilgilenmiştir (13). Bir terapist olmaktan çok bir kuramcıdır. 1930-1950 yılları arasında psikanalitik grupta aktif olarak çalışmıştır. Diğer analistlerden farklı olarak hayvan araştırmaları, sistem kuramı, bilişsel psikoloji ile ilgilenerek, bu alandaki bilgilerini Freud’un motivasyonla ilgili erken dönem kuramından edindiği bilgilerle birleştirmiştir. Bowlby ilk kez 1958’de bağlanma terimini kullanmıştır. Ortaya attığı “Bağlanma Kuramı” çeşitli gelişim disiplinlerinin bir karışımı olmakla birlikte Freudyen analitik temele oturmaktadır.

Bowlby’nin araştırmalarının temel çıkış noktası, Harlow’un yaptığı çalışmalardır. Harlow, annenin bebeklik döneminde, açlık, susuzluk gibi temel ihtiyaçları karşılayan kişi olması nedeniyle, anne ve çocuk arasında bir bağlanma oluştuğunu ileri sürer. 1958 yılında Harlow ve öğrencilerinin yaptığı çalışmada maymunlara iki seçenek verilmiştir: Maymunlar ya kumaş kaplı ya da demirden bir çubuğa tırmanıp süt içeceklerdi. Maymunların demir çubuğa tırmanıp süt içtikten sonra hızla kumaş kaplı yerlerine geri döndükleri gözlenmiştir. Bu da Harlow’un annenin sadece fiziksel gereksinimleri sağlamadığı aynı zamanda rahatlık ve sıcaklık sağladığı yönündeki görüşlerini de desteklemiştir. Harlow daha sonra anneden uzak ve sosyal yoksunluk içinde büyütülen rhesus maymunlarını incelemiş ve bu maymunların daha sonraki yaşamlarında içe kapanma, ilişki kurmada beceriksizlik ve cinsel donukluk gösterdiklerini gözlemlemiştir. Bu maymunların aynı zamanda yavrularına karşı da ilgisiz oldukları görülmüştür. Sonuç olarak; Harlow’a göre anne-çocuk arasında oluşan karşılıklı sevgi bağının ileriki yaşantıya olan en büyük katkısı, diğer insanlarla daha sonra kurulan tüm ilişkilerde güven duygusunun oluşmasıdır.

Bağlanma teriminin kuramlaştırılması, neo-analitik perspektife mensup kuramcılar (Margaret Mahler, Heinz Kohut, Karen Horney ve John Bowlby) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu kuramcılar, Freud’dan farklı olarak; bilinçdışını asıl yönetici güç olarak görmezler, cinselliği de insan hayatının merkezine konumlandırmazlar. Yeni bakış açılarına göre, benlik (ego) sadece altbenliğin (id) ve bilinçdışının gereksinimlerini değil, kendi hedef ve gereksinimlerini kendisi

belirleyebilen bağımsız bir yapıdır. Benliğin sözkonusu bağımsız gereksinimi ise insanın sosyal yönünü vurgular. Bu da neoanalitik perspektifin psikososyal yönüne karşılık gelir ve kaynağını erken dönem anne-bebek ilişkisinden alır.

Bowlby'e göre bağlanmanın çocuk açısından hayati bir önemi vardır. Bowlby, hayvanlarla yaptığı gözlemlerde bağlanmanın bebeğin hayatta kalma olasılığını arttırmasına karşın, insanlarda bunun ötesinde bir işleve sahip olduğunu vurgular. Buna göre; insan hayatı için bağlanmanın üç temel işlevi vardır: dünyayı keşfederken geri dönülebilecek güvenli bir liman olma, fiziksel gereksinimleri karşılama, hayata dair bir güvenlik duygusu geliştirebilme şansı. Bowlby bu gereksinimler karşılanmadığı takdirde, çocukta özbenlik algısıyla bağlantılı olarak psikopatoloji gelişebileceğini ileri sürer. Mahler, Kohut ve Horney de Bowlby ile aynı süreci vurgulayarak, anne ile çeşitli ölçülerde karşılanan güvenlik duygusunun, çocuğun dünyayı algılayışını belirlediğini ifade etmişlerdir. Bowlby'nin kuramına göre, bağlanma figürleriyle sürekli tekrarlanan ilişki şekli, bellekte sunumsal yapılar içinde organize hale gelmektedir. Başka bir deyişle insan, tekrarlanan ve belirli bir düzen içinde olan uyarıları bir arada temsilleştirme eğilimindedir. Bowlby'nin "içsel çalışan modeller" adını verdiği bu temsiller, bağlanma figürü ve benliğe ilişkin beklentileri kapsamaktadır. İçsel çalışan modellerin içeriğini bireyin kendisi ve diğerleri hakkındaki bilişleri oluşturur. İçsel çalışan modeller kısaca kişinin kendisi ve bağlandığı nesneler arasındaki etkileşim örüntülerini ve bu etkileşimin nerelerde ve ne düzeyde olduğunu yansıtan bir haritadır (14). Bowlby'e göre, bağlanma sonucu gelişen içsel çalışan modeller, iki temel bileşene sahiptir: Bunlardan ilki olan "benlik modeli" kişinin bağlanma figürleri tarafından sevmeye, desteklenmeye değer olup olmadığına yönelik kendisiyle ilgili inançlarını içermektedir. Diğerlerine ilişkin içsel çalışan modelde ise, diğerinin ya da bağlanma figürünün güvenilirliği, ulaşılabilirliği ya da kabul ediciliği ile ilgili inançlar yer almaktadır. Dolayısıyla, eğer bebek, bağlanma kişinin korku, kaygı gibi olumsuz duygularına duyarlı olduğunu ve sakinleştirici yönde cevap verdiğini hissederse, duygularıyla başa çıkmak için geliştireceği stratejiler daha çok rahatlama ve desteklenme işlevi taşıyacaktır. Bu da güvenli bağlanmanın gelişimini güçlendirecektir. Aksi durumda ise, bebek olumsuz duyguları, olumsuz sonuçlar ile güvensiz

bağlanmaya katkıda bulunan baş etme stratejileri geliştirmeyi öğrenecektir. İçsel çalışan modeller, esneklik taşımalarına rağmen zaman içinde katılaşma/değişime kapalı olma eğilimindedir (10). İçsel çalışan modeller bebeklikten ergenliğe doğru sürekli olarak pekiştirilirler. Çocuğun bağlanma figürü ile olan ilişkileri sonucu içselleştirdiği deneyimleri, sonraki dönemlerde aile ortamı dışında geliştireceği yakın ilişkiler için bir protip oluşturur (15).

Bağlanma kuramının gelişiminde bir başka önemli isim Kanadalı psikolog Mary Ainsworth'dur. 1960'lı yılların başlarında Bowlby ile birlikte çalışmış ve onun görüşlerini paylaşmıştır. Kendisinin John Hopkins Üniversitesi'nde bebekler üzerinde yaptığı çalışmalarda Bowlby'nin iddia ettiğinden fazlasını içeren sonuçlar bulmuştur. Ainsworth'a (16) göre, bağlanma sistemi, yaşamda kalmayı sağlayıcı yönü nedeniyle, bireylerde genetik olarak doğuştan var olan bir sistemdir. Bu sayede çocuk, çevreyi keşfetmek için bakıcısından çok fazla uzaklaşmayacak ve bakıcısı yanında olduğunda, yani güvende olduğunda çevresine ilgi gösterecektir. Ainsworth, bağlanma kuramının işlemsel tanımını yapan kuramcıdır. O dönemde hiç de alışılmış olmayan bir yöntemle bebekleri izlemiştir. Öğrencileri ile birlikte ev ziyaretleri yaparak, annelerin bebeklerinin ihtiyaçlarına olan yanıtlarını incelemişler ve beslenme, ağlama, göz teması, gülümseme gibi temel alanlarda anne-bebek ilişkisini daha yakından gözlemişlerdir. Bu sırada Ainsworth'un "Yabancı Durum Testi" olarak adlandırdığı deney uygulanmıştır. Bu deneyde annesi ile birlikte yedi farklı aşamaya tabi tutulan bebeğin bağlanma durumu hakkında bilgi edinilmektedir. Bebek sekiz dakika boyunca bir yabancıyla annesinden ayrı kalır. Bu süreçte iki an çok önemlidir; anneden ayrılma ve anneye buluşma anı. Bu iki anda verilen tepkiye göre bebeğin bağlanması iki ana bağlanma tarzından birine dahil edilir; güvenli veya güvensiz bağlanma. Güvensiz bağlanma da kararsız (ambivalan/ iki değerli) ve kaçınan olarak ikiye ayrılır. Güvenli bağlanmaya sahip olan çocuklar anne giderken normal bir gerilim yaşarlar, anne geri döndüğünde ise mutlu ve sevinçli bir karşılama içine girerler. Kararsız bağlanma tarzı gösteren çocuk ise anne giderken aşırı bir üzüntü ve ayrılamama davranışı gösterirken, anne geri döndüğünde anneye öfkeli ve reddedicidir. Kaçınan çocuklarda ise, ayrılış anı sakin ve neredeyse hiç tepki yokken, buluşma anı da anneyi reddedici ve

uzaklaştırıcı özelliğindedir (17). Güvenli bağlanma, duygusal sağlığın bir kaynağı olarak görülür. Çocuğa “ötekinin” onun için orada olacağı ile ilgili güvence verir ki, bu da çocuğun ileriki yaşamında doyurucu ilişkiler kurabilme kapasitesine zemin hazırlar. Ainsworth’un tanımladığı bebek ile anne arasında oluşan güvenli bağlanma çocuğun psikolojik gelişiminde ciddi bir öneme sahiptir ve annenin sıcak, duyarlı, gereksinim gidermeye hazır ve bağlanabilir olma özelliklerini taşımasıyla ilgilidir. Öyle ki, güvenli bağlanma özellikleri gösteren çocukların anneleri, çocuğun ağlamalarına duyarlı, çabuk güldürebilen ve de farklı ihtiyaçlarına uygun tepkiler verebilen annelerdir. Kararsız bağlanan çocukların annelerinin ise, tepkilerinde genellikle tutarsız oldukları saptanmıştır. Mesafeli, duygusal olarak zor ulaşılabilen ve ihmalkar olan annelerin çocuklarının ise kaçınan tip bağlanmaya sahip olduğu bulunmuştur. Ancak belirtilen bu durumların ilişkisel oluşu, aralarındaki neden-sonuç ilişkisinin varlığını garanti etmez. Çocuğun mizacı da üçüncü değişken olarak bağlanma tarzına katkıda bulunabilir (17). Deney sonuçlarına bağlı oluşturulan gruplandırmayı ise, sadece çocuğun duygu durumuna bağlamak yanlış bir değerlendirme olur, çünkü, çocuğun mizaç özellikleri yanı sıra çevre ile etkileşimi sonucu kazandığı kişilik özellikleri de son derece önemlidir.

Post-Freudyen psikanalizin gelişmesinde büyük önemleri olan Melanie Klein ve Winnicott, kuramlarının bir bölümünde anne-bebek ilişkisi ve bu ilişkinin niteliği konularını ele almışlardır. Winnicott, Bowlby ile aynı problemlerle ilgilenmektedir fakat bunu ruhsal dünyanın perspektifinden yapar. Oysa Bowlby daha çok gözlemlenebilir davranışla ilgilenmiştir. Ona göre bağlanma ister güvenli ister güvensiz olsun, gözlemlenebilir, ölçülebilir, değerlendirilebilir ve ilişkilendirilebilir niteliktedir. Bowlby ve Winnicott’ın anne-bebek ilişkisine ve burada neyin ters gidebileceğine ilişkin görüşleri oldukça benzerdir. Winnicott’a göre “çevreye tutunma” anne tarafından sağlanır. Çevreye tutunmadaki temel görev, bağlanma ve korunmadır. Winnicott’un tanımladığı “iyi anne”, çocuğu ile empati kurarak, çocuğun nesne sürekliliği bilgisinin hangi basamağa ulaştığını anlar ve böylece, ondan ne kadar süre için ayrı kalabileceğini bilir. Winnicott’a göre, kendilik algısının temelini oluşturan deneyimler başlangıçta zaman ve mekanda dağınık olan, henüz bütünleşmemiş deneyimlerdir.

Kendiliğın bütünleşmesi ise annenin çocuğuna sağladığı ortama bağlı olarak, anne-çocuk bağlanma ilişkisi içinde gelişir. Çocuğun zaman içinde sağlıklı bir bütünleşmiş kendilik duygusunu geliştirebilmesi ise, annenin ona sunduğu “güvenli ortam” sayesinde olur. Bowlby hayatın ilk ayları için iki anne tanımlar. Bunlardan birincisi, çocuğu etkilenmelerden koruyan yedek benlik gibi işlev görür, yavaş yavaş onun kendi benliğinin gelişmesine yardım eder. Bowlby’nin tarif ettiği birinci anne, Winnicott’un “çevreleyen anne” tarifine denktir ve güvenli bir temel sağlayan kişidir. İkinci anne ise, birinci annenin yarattığı uyumlu ortamdan sonra, diğer aşamada, çocuğun iki uçlu duygular oluşturmaya başladığı, yani aynı zaman diliminde hem sevilen, hem de nefret edilen “nesnel anne”dir. Bu ikinci anne, bebeğin güvenli bir ortam oluştuktan sonra keşifsel oyuna girebildiği anneye denktir.

Bebeğin içsel yaşantısını ele alan bir başka analist olan Klein, bebeğin kurduğu ilk ilişkinin annenin memesi ile olduğuna inanır. Sevgi ve nefret duygularının ilk aşamada buna yansıtıldığını iddia eder. 1935 yılında Klein kuramına “depresif konum” kavramını eklemiştir. Bu konum, Winnicott’un terimleriyle, çevreleyen anne ve nesnel annenin bir araya geldiği pozisyonudur. Buna göre, çevreleyen anne yeterince kusurludur; çünkü bir anne mükemmel şekilde daima duyarlı olamaz, verdiği bakımda zaman zaman aksamalar olacaktır. Çocuk bu nesnel anneye öfke ve saldırganlıkla cevap verir. Ancak anne yine de hayatta kalan olur ve çocuğunu sevmeye devam eder, bu yolla da denge yeniden yapılanmış olur. Çocuk fark eder ki, anne onun üzülmesine izin vermekle birlikte onu sevendir de. Klein’in deyimiyle çocuk bu noktada nefret ettiğini yok etmek isterken, kendisine bakım vereni de korumak çabasındadır ve depresif pozisyonu oluşturan ruhsal bir acı içine girer. Bowlby için ise, iyi anne çocuğun agresif, şiddetli saldırılarına dayanabilendir. Bu duygular dışa vurulduğunda ve işlendiğinde anlaşmazlıklar başarılı bir şekilde çözüme kavuşur. Aksi takdirde özsaygısında azalma ile birlikte, yakın ilişkilerde korkunç sorunlar kendisini gösterebilir (17).

2.3. Erken Bağlanma Sürecini Etkileyen Faktörler

Bağlanma süreciyle ilgilenen pek çok kuramcı, kişinin erişkin hayatında diğer insanlarla kuracağı ilişkilerin niteliğini ve insanlardan beklentilerini belirleyen, bu kişinin yaşamının erken dönemlerinde annesiyle ya da birincil bakım verenle kurduğu bağlanma ilişkisi olduğunu kabul eder. Bağlanma anne ve çocuğun birbirlerinin gereksinimlerini karşılmasına bağlı olarak gelişen bir süreç olduğu için iki taraflı bir ilişkidir. Her iki tarafın özellikle korku dolu duygulanımlar ve stres altındayken birbirlerine sağladıkları rahatlık ve destek bağlanmayı oluşturur. Yenidoğan bebeğin yaşamını sürdürmeye yönelik beslenme, temizlenme, ısınma ve korunma gibi bazı temel ihtiyaçları vardır ve bunların karşılanması için bir bakıcıya muhtaçtır. Bu kişi anne-baba ya da bakıcı bunu yalnızca bir görev olarak algılamakla kalmaz, bu eylemlerden mutluluk ve tatmin de sağlarlar. Bu etkileşim de onların arasındaki bağı güçlendirir. Bağlanmanın oluşmasında bebeğin bazı davranışları özellikle etkili olur. Bebeğin anne-babasıyla iletişimde kullandığı ve hayatının ilk dokuz ayında geliştirdiği davranışlarına “bağlanma davranışları” denir (18). Bowlby, bağlanma davranışını, bir bireyin korktuğunda bağlanma figürü ile ilişki kurmak ya da yakınlık aramak için duyduğu istek şeklinde tanımlamıştır. Başlıca bağlanma davranışları, emme, sokulma-uzanma, sarılma, bakış, gülümseme ve ağlamadır (11). Başarılı bir bağlanmaya katkıda bulunan diğer faktörlerin araştırıldığı Fennel ve ark.’nın 1974’de (19) yaptıkları bir deneyde iki anne grubundaki anne davranışları incelenmiş ve şu sonuçlar bulunmuştur: Birinci gruptakiler, bebekleriyle doğumdan sonraki ilk üç günde yoğun etkileşime girmelerine izin verilen annelerdir. İkinci gruptakiler de, bebeklerine doğumda çok kısa süre bakan ve bir daha ancak her dört saatte bir yirmi dakikalık emzirme sırasında ve kimlik tespiti amacıyla görebilen annelerdir. Bir ay ve bir yıl sonra bebekleriyle erkenden uzun süreli ilişkide olan annelerin bebeklerine daha bağlı oldukları görülmüştür. Çocuklarını onlardan ayırdıklarında daha sıklıkla özlediklerini belirtmişlerdi. Aynı anneler ağladıklarında bebeklerini yatıştırmaya ve onlarla konuşmaya eğilim göstermişlerdir (12). Bu bulgular, erken anne-bebek etkileşiminin bağlanmayı olumlu yönde etkilediğini ortaya koymuştur.

Bağlanma sürecini olumsuz etkileyebilecek etkenlerden biri aşırı ağlamadır. Robinson ve Moss (20), gebeliğinden itibaren çocuğunun doğumunu coşkuyla bekleyen genç bir anneyi anlatır. İlk ayında aşırı ağlayan ve kucağa alınmaya tepki göstermeyen bu bebek, daha sonra gülümseme ve göz teması kurmada geç kalmıştır ve gelişimi genel olarak yavaştır. Üç ayın sonunda anne engellendiğini, sevilmediğini, uygun olmadığını hissetmiş ve annenin bebeğini reddettiği görülmüştür (13).

Kısacası, bebeklikte biçimlenen bağlanma örüntüleri yaşam süresince değişmez nitelikte değildir. Bilişler ve davranışlar değiştirilebildiğine göre bağlanmayı harekete geçiren yapıda da esneklik sağlanabilmektedir. Tüm bu anlatılanların ışığında, bağlanmanın kurulmasında ve şekillenmesinde etkili olan pek çok ilişki örüntüsü ve süreç olduğu ortaya çıkmaktadır. Şekil 2.1’de bağlanmanın oluşmasında etkili olan süreçler gösterilmiştir.

Çocuğun Kişilik Özellikleri	Aile Sistemi	Sosyokültürel Etkenler
Doğum öncesi ve sonrasındaki süreçler	Annelik ve babalık rollerinin benimsenmesi	Kültürel değerler
Nörolojik ve hormonal işlevler	Anne-babanın çocukluk öyküleri, kendi anne-babaları ile olan bağlanma ilişkileri, gelişim düzeyleri, eğitim, iş ve mizaçları	Cinsiyet rolleri
Genetik aktarım	Anne-babanın birbirleri ile olan ilişkilerinin niteliği	Etnik köken
Cinsiyet	Anne-babanın sağlık durumu	Eğitim
Mizaç özellikleri	Ailenin çocuğuna olan sorumluluklarını (ilgi, sevgi, eğitim, sağlık ve parasal kaynaklar) yerine getirme derecesi	İşsizlik oranı
Motor faaliyetler ve bilişsel faaliyetler	Aile büyüklerinin ve çevrenin desteği Ailedeki ilişki örüntüleri (anne-baba, anne-çocuk, baba-çocuk, anne-baba-çocuk)	Komşuluk ve diğer ilişkiler ağı Etkin güç kaynakları (medya, politika, din ve teknoloji) Tarihsel yapı (sosyal çevre, barış-savaş ve ekonomi)

Şekil 2.1. Bağlanmanın oluşmasında etkili olan süreçler (Biller 1993).

2.4. Yaşam Boyu Bağlanma ve Psikopatolojisi

Nedeni ne olursa olsun, anne-bebek bağlanmasında yaşanan kesilmeler ve aksamalar bebeğin hem içinde bulunduğu dönemde, hem de sonraki hayatında bazı psikolojik zorlanmalar yaşamasına, kimi zaman da psikopatoloji tablolarının ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bebeklik, çocukluk, ergenlik ve erişkin yaşamda farklı bozukluklar karşımıza çıkabilmektedir.

2.4.1. Bebeklik ve çocukluk döneminde bağlanma ve bozuklukları

2.4.1.1. Bebeklik ve çocukluk döneminde bağlanma

Bebeklik döneminde bağlanma, aşamalar halinde gözlenmektedir. Doğumdan hemen sonra bağlanma, meme arama, başı döndürme, emme, yutma, parmak emme, yakalama, anneye yönelme gibi davranışlarla kendini göstermektedir (2). Henüz tam olarak kanıtlanmasa da anne ile bebek arasındaki ilk bağlanma ilişkisinin doğum öncesinde kurulduğu ileri sürülmektedir (21). Doğum öncesi dönemde, annenin bedeninde meydana gelen değişiklikleri benimsemesi, olumlu duygularını henüz doğmamış olan bebeğine aktarabilmesi bağlanmanın ilk temellerini oluşturmaktadır (2). Bebek, doğumun ardından bağlanma davranışlarını ulaşabildiği herhangi bir kişiye yönlendirebilir; ancak altıncı aydan itibaren tüm normal bebekler, bu davranışları kendi seçimlerine bağlı olarak, yakınlık kurmak istedikleri tek bir kişiye yönlendirirler (22). Lorenz'in (1958) kaz yavruları üzerinde yaptığı çalışmalar sonucunda, doğumdan hemen sonra, "en uygun" olarak nitelendirilen bir dönemin varlığından söz edilmiş ve benzer bir dönemin anne ile bebek etkileşiminde de olabileceği araştırılmıştır (23). Yapılan bir başka çalışmada ise, çeşitli nedenlerle doğumdan hemen sonra annelerinden ayrılarak, özel bir bakıma alınan bebeklerde gelişmenin yavaşladığını ya da durduğunu, bu bebeklerin yemek yemediklerini, sosyal geri çekilme yaşadıklarını ve yüzlerinde sürekli üzüntülü bir ifade taşıdıklarını belirtmiştir (24). Troy (1995) ise, anne ile bebek arasındaki tensel bağın oldukça önemli olduğunu vurgular. Araştırmacı annenin bebeğini çıplak olarak kucaklamasıyla, bağlanma arasında olumlu bir yönde ilişki olabileceğini ileri sürmüştür (25). Bu nedenle doğumu izleyen ilk 45-60 dakikalık dönemde bebek uyanık ve alıcı durumda olduğundan anne ile teması oldukça önemlidir (2).

Bowlby'e göre en temel bağlanma davranışı, genellikle yaşamın ilk dokuz ayı içinde gelişmekle birlikte, bağlanmanın tam olarak biçimlenme süreci iki ya da üç yıl sürmektedir. Çocuk 3-4 yaşlarına geldiğinde, bağlanma figürleri ile amaç yönelimli bir ortaklık ortaya çıkmaya başlar. Bu yaşlarda bilişsel yetiler geliştikçe, çocuk ebeveynin amaç ve planlarını önceden anlayarak, kendi amaç ve planlarıyla uyuşturacak biçimde bir anlaşmaya varmayı başarabilir. Hızla gelişen dil sayesinde çocuğun düşünceleri ve iletişimi yeniden şekillenir. Dil aynı zamanda küçük çocuk için kendi yaşantılarını bakıcısı ile paylaşabilmesinde önemli bir araç olur (26). Diğer yandan, anneden ayrılığı da erken yıllara oranla daha fazla tolere edebilir (5). Motor becerilerin hızla arttığı bu dönemde, anneyi güvenli üs olarak kullanan çocuk, eskisine göre keşfetmek için daha fazla uzağa gider ve daha fazla insanla iletişim kurabilir. Erken çocukluk döneminde güvenli bağlanmanın anlamı bebeklik dönemindekine oranla psikolojik olarak daha farklı ve zengin bir fenomen taşımaktadır; çünkü küçük çocuğun güven duygusu, bakımın ne kadar duyarlı olduğuna ilişkin zihinsel temsillere dayanmaktadır (26). İleri çocukluk ve ergenlik döneminde de psikolojik anlayış gelişmeye devam ettiği için güvenli bağlanmanın anlamı da gelişmeye derinleşmeye devam eder (5).

2.4.1.2. Bebeklik ve çocukluk döneminde bağlanma bozuklukları

2.4.1.2.1. Bebeklik depresyonu

Anne-bebek ilişkisinin kısa ya da uzun süreli kesilmesine bağlı olarak iki önemli hastalık tablosu tanımlanmaktadır, kısa süreli anne yoksunluğu (anaklitik depresyon) ve uzun süreli anne yoksunluğu (psişik hospitalizasyon).

Spitz'in yaptığı vaka çalışmalarıyla gündeme gelen bu sendromlarda hastaneye değişik süreler için yatan, bu süre içinde annesi ile görüşmeyen ve hastaneye ilk yatış ve anneden ilk ayrılma sürecinde ruhsal yönden gayet sağlıklı olan, neşeli, güleryüzlü, çevresindeki uyaranlara ve insanlara karşı ilgili, iştahı yerinde, kilosu normal olan çocuklara ait video kayıtları vardır. Kayıtlar zaman içinde de devam etmiş ve anneden ayrılık süreci uzadıkça (bir hafta, bir ay, üç ay gibi) bebeklerin hem ruhsal hem de davranışsal alanda kayıplar yaşamaya başladığı gözlemlenmiştir. Bu çocukların giderek çevresindeki uyaranlara daha az tepki verdikleri, onlarla ilgilenen insanları umursamadıkları, neşeli, güleryüzlü

hallerini kaybettikleri, giderek kilo kaybının ve yeti yitiminin de başladığı bir sürecin içine girdikleri görülmüştür (27).

2.4.1.2.1.1. Kısa süreli anne yoksunluğu (Anaklitik Depresyon)

Kısa süreli anne yoksunluğu (anaklitik depresyon), anne ya da birincil bakım veren ile bağlanma ilişkisinin kurulmasının ardından herhangi bir dönemde, annenin üç aydan daha kısa süre bebeğinden ayrı kalması ve üç ay içinde geri dönmesiyle belirtilerde olumlu geri dönmelerin yaşanabildiği hastalık tablosunu tanımlamaktadır.

Çocuk anneden ya da bakım verenden ilk ayrıldığında uzun süreli ve şiddetli ağlamalar gösterir. Kesilen ağlama nöbeti yanına bir yabancı gelmesi ile tekrar başlar. Sustuğunda yüzünde yorgun ve küskün bir ifade vardır. “Protesto dönemi (karşı koyma)” olarak adlandırılan bu dönem ayrılık sürecinin hemen arkasından gelir ve annenin geri gelmeyişi yarattığı belirsizlikle karakterizedir. Bu dönemde, bebekte aşırı hareketlilik, diğer bakım verenlerin reddi ve yoğun kaygı gibi tepkiler görülür. Bu dönemi, bağlanma nesnesinden belli bir süre (anne yokluğunun 2. ve 3. haftasında) ayrı kaldığında ve ona ulaşma çabaları başarısız olduğunda, bebeğin çaresizlik ve ümitsizlik yaşadığı, edilgen ve hareketsiz olduğu, yemenin giderek azaldığı, kilo kaybının başladığı, fiziksel gelişimin yavaşladığı, kusma ve ishal gibi şikayetlerin görülebildiği dönem izler ki bu dönem, “depresif dönem” olarak adlandırılır (28). Bu dönemde, anneyi geri getirmeye yönelik tepkilerin yoğunluğunda ve sıklığında azalma görülür, bebek geri çekilmeye başlar. Eğer anne bu aşamada iki ay içinde geri dönmezse, bebeğin bağlanma figürüne ulaşma çabaları başarısızlıkla sonuçlandığında çocuktaki duygusal tepkiler giderek kısıtlı hale gelir ve donuk bir hal alır. Bebeğin anneyi aramaktan vazgeçtiği, uyaranlara karşı ilgisizliğin de olduğu bu dönem “içe kapanım ya da kopma dönemi” olarak adlandırılır. Annenin üç ay içinde dönmesiyle bebekte belirtiler giderek azalır; ancak Bowlby bu dönemin anneye karşı iki değerli (ambivalan) duyguları içerdiğini düşünmüştür. Çocuk anneyi hem istemektedir hem de kendisini terk ettiği için ona öfke duymaktadır. Anne döndüğü zaman, ilgisini kesmiş evrede olan çocuk reddedici davranış gösterir. Anne bebek tarafından unutulmamıştır ancak bebek anneye öfke duyar ve yeniden

bunu yaşayacağına dair korku hisseder. Üç ayı geçen anne yoksunluğunda ise belirtilerde geri dönüşler olması beklenmez ve iyileşme gerçekleşmez. Altı aydan küçük olan çocuklarda anaklitik depresyonun görülmemesi, anne-çocuk ilişkisinin henüz bağlanma anlamında yerleşmemiş olmasıyla ilişkilendirilir. Bazı bebeklerde yoğun yaşanması, bazılarında ise bu tablonun görülmeşi ise anne-bebek bağının güçlü ya da zayıf olmasıyla ilgilidir. Yaşamının ilk üç ayında anne yoksunluğu yaşamış bebeklerin bazıları yetişkinlik dönemlerinde, duygusal ilişki oluşturmakta sınırlı, az ve ya hiç duygulanamama ve duygusal çekilme ile karakterize duygusuz kişilikler geliştirebilir (17).

2.4.1.2.1.2. Uzun süreli anne yoksunluğu (Yuva Hastalığı, Psşik Hospitalizasyon)

Yuva hastalığı, yaşamının ilk yıllarında aileden ayrılan ve bakım evlerine verilen çocuklarda görülen bir sendromdur. Bu tablodaki tek neden anne yoksunluğudur. Anne ya da anne yerine geçen bir yetişkinle kurulan birebir ilişkiden yoksun olan çocuk, bunun sonucu olarak duygusal ve duygusal gelişim olanağından da yoksun kalmaktadır. Yürüme, konuşma ve tuvalet eğitimleri geridir. Bu çocuklar; genel olarak uyaranlara geç ve güç olarak cevap verirler. Çevreye karşı ilgileri oldukça azalmıştır. Oturdıkları yerde sallanma, çığner gibi yapma benzeri basmakalıp hareketleri vardır. Bu hareketler çocuğun kendini uyarmak için yaptığı davranışlardır. Bu çocuklar parmak emme, sallanma, mastürbasyon yapma gibi bedensel haz kaynaklarına sıklıkla başvururlar. İleri durumlarda yalancı zeka gerilikleri görülür ve çoğu zaman kalıcı olmaktadır. İlk yaşlarda yuvaya verilen çocuklar 3-4 yaşlarında tekrar evlerine dönseler bile zekaları normale dönmeyebilir. Ayrıca bu çocukların beslenme ve bakım koşulları ne kadar iyi olursa olsun ölüm ve hastalanma oranları ebeveynleriyle yaşayan çocuklara göre yüksek bulunmaktadır.

2.4.1.2.2. Ayrılma anksiyetesi bozukluğu

Ayrılma anksiyetesi, genellikle 1-3 yaşları arasındaki çocuklarda sıklıkla görülen bir durumdur; ancak bu korkuların çoğu rahatsızlık düzeyinde olmayıp çocuğun sosyal ilişkileri genişledikçe sönen gelişimsel bir kaygıdır. Ayrılma

anksiyetesi şiddet ve süreklilik bakımından çocuğun uyumunu bozacak seviyelere de çıkabilir. Bağlandıkları kişiden ayrıldıklarında kendilerinin ya da bağlandıkları kişilerin başlarına kötü bir şey geleceğine ilişkin sürekli ve aşırı bir kaygı yaşarlar. Bu bozukluğu olan çocuklarda kaybolmak, anne-babalarına bir daha kavuşamamaktan korkmak gibi belirtiler görülür. Tek başlarına bir yere gitmek, kalmak ve evden uzaklaşmak ya da bağlandıkları kişinin uzaklaşmasını istemezler. Zorunlu olduklarında ise büyük sıkıntı içine girerler. Okula gitmek, kampa katılmak gibi evden ayrılmalarına neden olan her şeye karşı tepki gösterirler. Evlerinden ayrı bir yerde gece kalamazlar, tek başlarına odalarında yatamazlar. Bağlandıkları kişiyi gölge gibi takip ederler ve yapışkan tavırlar gösterirler. Uykuları çoğu zaman problemlidir, uyuyana kadar yanında birisinin kalmasını isterler. Korkularını yansıtan felaket içerikli rüyalar görebilirler. Ayrılık zamanı geldiğinde ya da bunun beklentisi içinde olduklarında karın ağrısı, mide bulantısı, çarpıntı, halsizlik, baş dönmesi gibi bedensel yakınmaları olabilir (29).

Ayrılma anksiyetesi bozukluğu sebebiyle okul reddi dahil okula devam etmeyle ilişkili problemler sıklıkla kliniğe başvuru nedenidir. Okula ilk başlanılan dönemde çocukların %80'inde çeşitli derecelerde okula uyum güçlüğü gözlenmektedir. 6-8 yaş arası çocuklarda, tek çocuk olanlarda ve ebeveynlerine aşırı bağımlı olan çocuklarda bu belirtiler daha sık görülmektedir. Okul fobisinin başlangıcı kimi zaman çok belirgin değildir. Çocukta iştahın azalması, okula karşı ilginin kaybolması, ödevlerini yapmak istememe gibi belirtiler başlar, uykuları düzensizleşebilir ve sonunda bir gün okula gitmek istemediğini söyler. Neden olarak okul, öğretmen ve arkadaş problemlerini öne sürebilir ancak gerçek nedenlere işaret etmez. Genel olarak ev ortamında rahattırlar. Çok şiddetli olgularda ev içinde de huzursuzluk gözlenebilir. Okul korkusunun görünen nedeni ne olursa olsun asıl neden anneden ayrılma korkusudur ve bu bir aile nevrozuna işaret etmektedir. Aile bireylerinin birbirine bağımlı olduğu bir yapılanma söz konusudur. Biri ötekine veya kendisine bir şey olacağı korkusu yaşar. Kaza, hastalık ya da ameliyat geçirme, kamp veya okul için ilk kez evden ayrılma, okul arkadaşının gidişi veya kaybı, çocuğun bağlı olduğu akrabaların hastalığı veya ölümü tetikleyici faktör olabilir. Erkek ve kız çocuklar ayrılma anksiyetesinden eşit oranda etkilenmekle birlikte ergenlik öncesi dönemde ayrılma anksiyetesi

belirtileri kızlarda daha sık gözlenmektedir. Bu bozukluğu yaşayan okul çocuğu ya da ergen yaşadıkları bu durumda, normalde 24 aylık bebeklerin korkusunu yaşamaktadır. Korku duygusu gerçekte bir ayrılık anksiyetesidir.

2.4.1.2.3. Tepkisel bağlanma bozukluğu

Tepkisel bağlanma bozukluğunun genel özelliği, 5 yaşından önce başlaması ve çocuğun gelişim düzeyiyle bağdaşmayan uygunsuz toplumsal ilişkiler kurmasıdır. Toplumsal etkileşimlerde ve ilişkilerde yetersizlik göze çarpan bir özelliktir. Çocuk rahatlatılma çabalarına direnç gösterebilir, kaçınan ya da donuk bir uyanıklık sergileyebilir.

Bu bozukluğa sahip çocuklarda uygun seçici bağlanmalar görülmez. Bunların yerine belirli dağınık bağlanmaların varlığı dikkat çekicidir. Bu durumda çocuk yabancı olduğu kişilere karşı bir yakınlık gösterebilir ya da bağlanacağı kişilerin seçimini gelişigüzel yapabilir. Bu bozukluğun en önemli nedenleri arasında çocuğa patolojik bir bakımın verilmiş olması yer alır. Patolojik bakım, çocuğun temel duygusal ve/veya fiziksel gereksinimlerinin görmezden gelinmesi ya da kalıcı bir bağlanmanın oluşmasını önler şekilde birincil bakımverenin sık sık değişmesi gibi faktörleri içerir.

2.4.2. Ergenlik döneminde bağlanma ve bozuklukları

2.4.2.1. Ergenlik döneminde bağlanma

Latin kökenli olan ergenlik kelimesi “yetişkinliğe doğru büyüyen” anlamındaki “adolescere” yükleminden türemiştir. Bütün toplumlarda ergenlik, çocukluğun olgunlaşmamışlığından yetişkinliğin olgunluğuna geçişin, gelecek için hazırlanmanın gerçekleştiği bir büyüme dönemidir. Ergenliği çalışan sosyal bilimciler genellikle 10’dan 13’e kadarki yaşları kapsayan “erken ergenlik”, 14’ten 17’ye kadar ki yaşları kapsayan “orta ergenlik” ve 18’den 22’ye kadarki yaşları kapsayan “ileri ergenlik” (bazen gençlik veya beliren yetişkinlik olarak ifade edilir) arasında ayrım yaparlar. Ergenlik döneminde görülen biyolojik, bilişsel ve toplumsal değişimler dizisine “ergenliğin temel değişimleri” denir. Bu değişimler evrensel olarak gerçekleşmektedir; ayrıcalık olmaksızın bütün toplumlardaki tüm ergenler bu değişimlerden geçmektedir (30). Bu dönemde

fizyolojik olarak kendi kendine yetebilecek bir bedensel büyüme ve güçlenme ortaya çıkmakta, bilişsel olarak akıl yürütme, çıkarımda bulunma, diğerlerinin bakış açısı ve duygularını anlamada önemli gelişmeler görülmektedir. Kimlik gelişimi, ergenlerin ben ve öteki arasındaki ayrımı daha net bir biçimde kavrayabilmesinin bir sonucudur ve bu bağlamda görülen değişimler özerklik ve bağımsızlık ihtiyacında artışı tetiklemektedir. Bu ihtiyacın artışı ise ergenlerin ebeveynleri ile ilişkilerinin yeniden yapılanmasına yol açmaktadır. Bu dönemde hem ebeveynlerle kurulan bağlanma ilişkilerinin niteliğinde değişim yaşanmakta hem de yeni bağlanma ilişkileri kurulmaktadır.

Ergenlik döneminde gerçekleşen bir dizi değişim arasında bağlanma ilişkilerini etkileyen en önemli değişim, bilişsel anlamda yaşanan değişimdir. Bu dönemle birlikte ergenler somut işlemsel düşünceden soyut işlemsel düşünceye geçiş yaşamaktadır. Soyut düşünme becerisi, olaylarla ilgili belirli bir çıkarımda bulunma ve akıl yürütme becerilerini içeren bir bilişsel gelişim aşamasını ifade etmektedir. Bilişsel anlamda yaşanan bu olgunlaşma, ergenlerin bağlanma süreçlerinin onların düşünce ve duygularına bağlı olarak izlenebileceğini göstermektedir. Yani, daha erken dönemlerde bağlanma, ancak bağlanma nesneleriyle ilişkilerdeki somut davranışlar üzerinden anlaşılabilirken, ergenlikle birlikte bağlanma süreci benlik ve diğerleri algıları, ergenlerin kurdukları ilişkiler hakkındaki düşünceleri ve bu ilişkilere yönelik duygusal tepkileri üzerinden anlaşılabilir. Soyut kavramları düşünebilme, ergenlerin anne ve babalarıyla yaşadıkları özgül bağlanma ilişkilerine dair bir senteze gitmelerini sağlamaktadır. Düşünmede özelden genele gidişin yanı sıra, genelden özele gidiş de söz konusudur. Ergenler bağlanmaya dair zihinsel temsillerinin yanı sıra bağlanmanın, her bağlanma ilişkisinin niteliğine, ilişki kurulan kişinin özelliklerine, tepkilerine ve iletişim tarzına göre değişebileceğini fark etmektedir. Bu durumun bir diğer nedeni de önceki yıllarda bireylerin sınırlı sayıda bağlanma nesnesiyle iletişim kurmalarına karşın, ergenlik döneminde zor duygusal durumlarla başa çıkabilmeye yardımcı olacak çok sayıda kişiyle ilişki kurulmasıdır. Böylece bu dönemde ebeveynlerin yanı sıra, akrabalar, öğretmenler, psikolojik danışmanlar, yakın arkadaşlar ve romantik partnerler bağlanma figürleri olarak işlev görmektedir. Diğer yandan, ergenlik döneminde gelişen bilişsel beceriler

sayesinde ergenler bağlanma nesneleriyle aralarındaki ilişkiyi daha başarılı bir biçimde değerlendirebilmektedir. Bunun sonucu, ergenin anne babasının ilişki biçimlerindeki hataları, eksiklikleri ya da çelişkileri fark edebilmesi ve onlarla kurduğu bağlanma ilişkisinin niteliğini yeniden değerlendirmesidir. Ebeveynleri ile kurduğu bağlanma ilişkilerini soyut biçimde kavramak, ergenlerin, ebeveynlerinin bazı açılardan ihtiyaçlarını karşılamakta yetersiz kaldığını görmelerine neden olarak yakınlık ve güvenlik ihtiyaçlarını karşılamak üzere ebeveynlerinden farklı bireylere yönelmelerine yol açmaktadır. Öte yandan, ben ve öteki ayrımının daha fazla belirginleşmesi, ergenlerin kendilerini bağlanma nesneleriyle kurdukları ilişkiden bağımsız olarak değerlendirmelerine neden olmakta ve kendilerini ebeveynlerinden ayrı ve bağımsız bireyler olarak görmelerini sağlamaktadır (31). Özellikle ergenliğin erken dönemlerinde, yaşanan hızlı değişimlere uyum sağlayana ve denge oluşturan kadar anne-baba ve ergen ilişkileri küçük bir sarsıntıdan geçmektedir. Bu sarsıntı, erken ergenlik döneminde ergenin bağlanma örüntülerinde halen ilk sırada ebeveynin yer almasını değiştirmez; çünkü özerklik henüz kazanılma aşamasındadır, oysa ileri ergenlik döneminde ergenin ebeveynle ilişkileri daha dengeli, doyumlu ve yakın olmasına karşın özerkliğin kazanılmasıyla birlikte akranlar ve özellikle romantik partnerler bağlanma ilişkilerinde daha ön sıraları alırlar. Her ne kadar ergenlik dönemiyle birlikte yeni ve farklı bağlanma ilişkileri, anne-babayla kurulan temel bağlanma ilişkilerinin yerini almaya başlasa da, ebeveyne bağlanma süreci bu dönemde birey için hala temel güven ve destek kaynağıdır. Ergenin otonomisi ebeveyne bağlanmayı olumsuz etkiliyor gibi görünse de, aksine arka planda ergenlik boyunca devam eden güvenli ilişkiler kurmaya yönelme şeklinde kendini gösterir (32). Bu dönemde ebeveynle ilişki bağımlılık üzerinden değil karşılıklı paylaşım üzerinden şekillenmektedir (31).

Bağlanma ilişkileri, bağlanma ilişkisi kurulan her bireyle farklılaşmaktadır. Genelde ergenlerin anneleriyle kurdukları bağlanma ilişkisinin niteliğinin, babalarıyla kurdukları bağlanma ilişkinin niteliğinden çok farklı olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır. Anne ve baba ergen gelişimine farklı biçimlerde katkıda bulunmaktadır. Ergenler anneleriyle, babalarıyla olduklarından daha fazla oranda zaman geçirmekte ve daha fazla duygu

paylaşımında bulunmaktadır. Bu nedenle, annelerin bağlanma ile ilgili duygusal etkisi daha yüksek iken, babaya bağlanmanın da davranışsal açıdan bağlanma örüntülerine etkisi daha yüksektir.

Ergenlik döneminde, ebeveynlere bağlanma yakınlıkla ilişkili değil, duygusal bağla ilişkilidir. Ebeveyne karşı geliştirilen bağlanma; benlik saygısı, yaşam kalitesi, affektif durum, psikolojik iyilik hali, kimlik ve okula karşı geliştirilen uyumla ilişkili bulunmuştur (33).

Ergenlik döneminde anne ve baba ile kurulan bağlanma ilişkilerine bu dönemde diğer bireylerle, özellikle akranlarla kurulan bağlanma ilişkileri de eklenmektedir. Yeni bir bağlanma figürünün ortaya çıkışı, erken dönemde ebeveynle (ya da birincil bakım verenle) yaşanan bağlanma deneyimlerinin devamı niteliğindedir. Ebeveyn ile geliştirilen sıcak, doyurucu bir ilişki, ileride ergenin akranlarıyla daha kaliteli bir ilişki kurmasını ve duygusal açıdan doyum sağlamasını sağlar. Ebeveynle kurulan güçlü bağlanma, akranlarla geliştirilen bağlanma ile ilişkilidir. Ancak bu dönemde kurulan her yakınlık, güven ve desteğe dayalı ilişki tam bir bağlanma ilişkisi olarak nitelendirilemez, çünkü özellikle bu dönemde, akran ilişkileri yoğun fakat kısa süreli olabilmekte ya da uzun süreli olsa da temel bağlanma ilişkilerinin yoğun duygusal niteliğine eşdeğer olmayabilmektedir. Bu nedenlerle araştırmacılar, uzun süreli yakınlık, güven ve desteğe dayanan temel bağlanma figürlerini birincil bağlanma nesneleri, diğer ilişkileri ise ikincil bağlanma nesneleri olarak tanımlamaktadır. Bu tanıma göre; akranlar, ergenler için ikincil bağlanma nesneleri olarak ele alınabilir. Ergenlik döneminde akranlarla kurulan bağlanma ilişkilerinin önceki dönemlerde kurulanlardan önemli bir farkı vardır: Karşılıklılık. Yani akranlarla bağlanmada, ebeveynlerle olduğu gibi, yalnızca tek tarafın sunduğu bir güven, destek ve ilgi değil; iki tarafın da ihtiyaç duyduğunda birbirine sağladığı bir güven, destek ve ilgi söz konusudur. Bu dönemde akranlarla güçlü, yalın ve güvenli ilişkiler kurmak ergenin olumlu gelişimine katkıda bulunmakta, benlik saygısını arttırmakta, duygusal ve davranışsal problemlerin ortaya çıkma olasılığını azaltmaktadır.

2.4.2.2. Ergenlerde bağlanma bozuklukları

Ergenin ebeveyne güvenli bağlanma geliştirmesi; kimliğin ve benliğin gelişiminde ve benlik saygısını arttırmada önemlidir (34). Bağlanma süreci ergenin aile işlevlerini etkiler. Ergen tarafından geliştirilen güvenli bağlanma örüntüsü aile işlevlerini olumlu yönde etkiler. Ebeveynle geliştirilen güvenli bağlanmanın ancak aile içerisinde işbirliğinin ve etkileşimin yoğun olduğu aile çevresinde geliştiği ortaya çıkmıştır. Güvensiz bağlanma geliştiren ergen aile içerisinde problemler yaşamaya başlar. Çünkü bu tür bağlanma geliştiren ergenler, ebeveynleri tarafından bireyselliklerinin ellerinden alındığına dair bir düşünceye sahiptir ve bu nedenle ebeveynini bireyselliğine yönelik bir tehdit olarak algılayarak onunla çatışma iğerisine girer. Ebeveyn de sık sık bu çatışmadan dolayı ergene yönelik bezginliğini dile getirir. Güvensiz bağlanan ergen çoğu zaman ebeveynlerini anlamaya ve eş duyum yapmaya ihtiyaç hissetmediğinden, kolaylıkla ebeveyn tarafından engellenir ve geri çevrilir (35).

Olumsuz yaşantılar nedeniyle (travma, göç, annenin depresyonu) gelişen güvensiz bağlanma ise ilerde çocukta depresyon oluşmasına neden olur ve bu da ergenlik yıllarında daha fazla oranda davranış problemine yol ağabilmektedir (36).

Anne babası ile güvensiz bağlanma geliştiren ergenler; bağlanma ilişkilerinde hep bir sonlanış, kararsızlık veya problem yaşarlar ve sorun yaşamamak için ilişkiye girmekten sakınırlar. Kaçınma davranışı ile ilintili güvensiz bağlanma geliştiren ergenler, bağlanma figürleriyle bir problem yaşadıklarında hızla depresyona girerler. Ergenin buradaki depresyonu aslında ebeveyni ile olan güvensiz bağlanmasının bir uzantısıdır (37).

Güvensiz bağlanan çocuk distresle karşı karşıya kaldığında mahremiyetini yitirdiğini hisseder. Güvensiz bağlanan bu çocuklar, ergenlik dönemine geldiklerinde, çevrelerinde bulunan kişileri güvenilmez ve ilişkilerini de gereksiz bulmaya başlarlar (38). Bu ergenlerde ayrıca agresyon ve öfke davranışı gösterme sıklığı artmaktadır (39).

Bağlanma bozukluklarında cinsel suçların görölme olasılığı fazladır. Cinsel istismar davranışının etiyolojisinde, bağlanma bozukluğunun yattığı düşünölür. Bu ergenler, mahremiyetlerini kaybettiklerini düşünölürler, kendilerini yalnızlığa itilmiş hissederler. Cinsel bozukluklarının temelinde gelişimsel

stresörlerle birlikte düşük benlik saygısı, baş etme mekanizmalarının zayıflığı ve kişiler arası ilişkilerde bozulma yatar (40, 41).

Son 10 yılda ergenlerde agresyon, dramatik bir şekilde artış göstermektedir. Ergenlerdeki bu agresyon genelde tehlikeli antisosyal davranış gösterme, saldırgan davranışa engel koyamama şeklinde kendini gösteren dürtü denetim bozuklukları şeklinde gözlenmektedir. Bu agresyon, çocuğun bağlanma sürecinde ebeveynlerin çocuğa karşı çekingen tavırlar sergilemesi ya da ebeveyn tarafından çocuğun geri çevrilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır (42). Bu ergenler farklı alanlarda farklı problemler yaşarlar. Duygusal açıdan distres altındadırlar, ilerleyen yaşamlarında sık sık problemlerle karşılaşır, sıklıkla da kişilik bozuklukları mevcuttur. Bu kişilik bozuklukları antisosyal, narsistik, paranoid kişilik özellikleri olarak kendini gösterir (36, 43).

Ergenlerdeki depresif yapının, kişinin benliğine karşı negatif inançları, başkaları tarafından sevilmediği, başkalarına güvenilmeyeceğine dair düşünceleri ve bağlanma süreci ile ilişkisi vardır. Depresyonda gözlenen incinebilirliğin özünde güvensiz bağlanma yatmaktadır. Erken ergenlik dönemindeki karamsar yapı, sıklıkla ergenlik ilişkilerindeki değişimin doğasından kaynaklanmaktadır. Bu geçiş döneminde ergen ailesinden bağımsızlaşmak için uğraşmaktadır. Kaçınan ergenlerde korkulu bağlanma daha fazla gözlenmektedir. Bu kişiler genelde destekten yoksun, depresyona eğilimli bir yapı sergilerler (44). Sonuç olarak bağlanma ilişkileri daha çok çocukluk dönemine özgü olarak açıklanmasına rağmen, ergenin yaşamında da önemini korumaktadır.

Ergenler içinde bulundukları dönem gereği ayrılma ve kaybetmeye karşı daha duyarlıdırlar. Bu onların ayrılık anksiyetesini daha şiddetli yaşamalarıyla ilgilidir. Ayrılık anksiyetesi, tüm insanlarda olduğu gibi ergenlerde de kayıp, yas ve/veya depresif duyguları ortaya çıkarabilir. Bu ergende bir tür yas reaksiyonu oluşturur. Ergenlerin ebeveynleri ile bağlanma tarzları ambivale özellikler gösteriyorsa, normal olan bu yas süreci, patolojik hal alarak açık ya da gizli depresyon tablolarının ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Bunun sonucu olarak da ergenlerde anhedoni, isteksizlik, umutsuzluk, karamsarlık, aşırı duyarlılık ve alınganlıkla birlikte iştah ve uyku problemleri gözlenebilmektedir (34).

Tepkisel bağlanma bozuklukları, ergenlerde diğer psikiyatrik bozukluklarla birlikte bulunabilmektedir. Ciddi bağlanma problemleri yeme problemleri, aşırı kilo kaybı, istenmeyen agresif davranışlar ya da içe kapanma ve sosyal izolasyon, sürekli kendini geri çevrilmiş ve stres altında hissetme, obsesyonların yoğunlaşması, ümitsizlik, kırgınlık şeklinde kendini gösterebilmektedir. Tepkisel bağlanma bozukluğunun nedenleri arasında genetik yatkınlık, gebelikte yaşanan maternal ambivalans, travmatik prenatal deneyimler, gebelikte alkol kullanımı, doğum travması, seksüel veya fiziksel istismar ya da ihmal, çocukluk döneminde anneden aniden ayrılma, kronik maternal depresyon sayılabilir (45).

2.4.3. Yetişkinlikte bağlanma

Bağlanma, yalnızca çocukluk ile sınırlı olmayıp yaşam boyu sürer. Bebeklikte anneyle kurulan bağlanma ilişkisi ve bu ilişkinin niteliğine bağlı olarak gelişen bağlanma stilleri, yetişkinlik yıllarındaki yakın ilişkilerin temelini oluşturur. Bu nedenle, insanların bebeklik döneminde ebeveynleriyle kurdukları ilişki ile yetişkinlik dönemindeki romantik ilişkileri pek çok açıdan benzerlik göstermektedir. Bir çocuğun, bağlanma figürü yanında olduğunda ve ihtiyaçlarına duyarlılık gösterildiğinde kendisini güvende hissetmesi gibi, yetişkinler de eşleriyle birlikte olduklarında ve gereksinimlerine doyum bulduklarında kendilerini güvende hissederler. Bu durumda eş, bireyin gelişimini sağlayan güvenli bir üs (temel) olma özelliği taşır (46). Aşk yaşantısı, güvenlik duygusu sağlayan yetişkin bir eşle yaşanan duygusal bir bağıdır.

Bebeklik ve yetişkinlik dönemi bağlanma süreci arasındaki farklılıklara bakıldığında; tek yönlü olan bebek ile anne arasındaki bağ, yetişkin romantik ilişkilerde karşılıklı bir hal alır. Yani, bebeklik döneminden farklı olarak birey, yetişkin bağlanma ilişkisinde hem bakım alan hem de bakım veren konumundadır. Bu nedenle, yetişkin romantik bağlanma sürecinin, bağlanma, ebeveynlik (bakım) ve cinsel ilişki öğelerinin bir bileşimi olduğu söylenebilir (47).

Hazan ve Shaver (1987), Bowlby'nin zihinsel modelleri ve bunun kişiliğe yansımaları ile Ainsworth'un bağlanma türlerine ilişkin görüşlerini romantik aşka uyarlamaya çalışmışlardır. Onlara göre bütün önemli sevgi ilişkileri Bowlby'nin

ifade ettiği anlamda bağlanmalardır. Hazan ve Shaver (1987), Ainsworth ve ark.'nın (1978) bebeklik dönemi bağlanma süreciyle ilgili olarak ortaya koymuş olduğu üç kategorilik sistemi yetişkinlik dönemindeki romantik aşkı inceleyebilmek amacıyla geliştirmişler; bu dönemdeki romantik ilişkilerin nasıl biçimlendiğinin, sürdürüldüğünün ve sona erdirildiğinin, bebeklik dönemindeki bağlanma süreciyle ilintili olan temel ilkeler çevresinde anlaşılabilceğini öne sürmüşlerdir. Ainsworth ve arkadaşlarının geliştirmiş olduğu üçlü bağlanma sistemini romantik ilişkilere de uyarlamışlar ve buna paralel olarak da üç tür bağlanma stili tanımlamışlardır: Güvenli bağlanma stiline sahip bireyler, insanlarla yakın ilişkiler kurmaktan ve onlara bağlı olmaktan dolayı kendilerini rahat hissederler. Başkalarına yaklaşmaktan ve başkalarının kendilerine yaklaşmasına izin vermekten rahatsız olmazlar. Terk edilme korkusu taşımazlar. Kaçınan bağlanma stiline sahip bireyler, insanlara yakın ve bağlı olmaktan dolayı huzursuzluk duyarlar. Sadece kendilerini güvenilir algıladıkları için, başkalarına fazla yakın olmaktan rahatsız olurlar. Başkalarına bağlanmak ve güvenmek onlar için güçtür. Kaygılı / kararsız stile sahip yetişkinler ise, insanlarla yakın ilişkiler kurmak için yoğun bir istek duymakla birlikte onlar tarafından terk edilme ve reddedilme korkusu yaşarlar. Bu bireyler, kendilerine daha az ama başkalarına daha fazla güven duyan kişilerdir. İlişkilerinin her an bitebileceğı ve terk edilebilecekleri endişesini yoğun yaşarlar (22). Eşlerinin kendilerini yeterince sevmediğini düşünürler (48). Uzun süreli ilişkiler kurmakta zorlandıkları için, daha sık ancak daha kısa süreli ilişkiler kurarlar (31).

Bartholomew ve Horowitz de (1991), Bowlby'in içsel çalışan modellerinde tariflediğı kendilik ve diğeri modellerine olumluluk ve olumsuzluk boyutlarını eklemişler ve böylelikle dörtlü bir bağlanma stili ortaya koymuşlardır (49) (Şekil 2.2). Olumlu kendilik, bireyin kendisini sevmeye ve desteklenmeye değer olarak algılanmasını; olumsuz kendilik ise bireyin kendilik saygısının düşük olmasını ve kendisini sevmeye değer görmemesini ifade etmektedir. Olumlu diğeri modeli, birey için önem atfeden diğeri insanların güvenilir olmasını ve kendisinin gereksinimlerine duyarlı olacaklarına inanmasını içermektedir. Olumsuz diğeri ise, insanların güvenilmez ve reddedici olduklarına dair inançları ifade eder. Buna göre, dört farklı bağlanma stilinden söz edilebilir: Güvenli

bağlanma (olumlu kendilik-olumlu diğeri), saplantılı bağlanma (olumsuz kendilik-olumlu diğeri), kayıtsız bağlanma (olumlu kendilik-olumsuz diğeri) ve korkulu bağlanma (olumsuz kendilik-olumsuz diğeri). Güvenli bağlanma stiline sahip bireylerin, bağlanma sürecine ilişkin olarak hem kaygı düzeyleri düşüktür hem de daha az oranda kaçınma davranışı sergilerler, yakın ilişkiler kurabilirler, gereksinim duyduklarında destek ararlar ve başkaları tarafından değer verildikleri konusunda bir şüpheleri yoktur. Saplantılı bireylerin, kişilerarası ilişkiler çerçevesinde incelendiğinde, kaygı düzeylerinin yüksek olduğu, ancak daha az oranda kaçınma davranışı sergiledikleri görülmektedir. Diğer insanlarla yoğun bir yakınlık ve bağlılık ilişkisi kurmayı isterler. Kayıtsız yetişkinler, bağlanma konusunda düşük düzeyde kaygı yaşamakla birlikte yüksek düzeyde de kaçınma davranışı sergilerler; yakın ilişkileri önemsiz olarak değerlendirilir; bağımsızlığa ve kendi kendine yetebilmeye önem verirler. Korkulu bireyler ise bağlanma konusunda hem yüksek düzeyde kaygı hem de kaçınma davranışları sergilerler; her ne kadar yakın ilişkiler kurma ve diğer insanlar tarafından onaylanma gereksinimi duysalar da reddedilme korkuları nedeniyle yakınlık kurmaktan kaçınırlar (50, 51).

Bartholomew ve Horowitz'in, dörtlü bağlanma sistemindeki saplantılı bağlanma stili Hazan ve Shaver'ın kaygılı / kararsız bağlanma stiline karşılık gelmektedir. Ancak, kaçınan bağlanma stili, dörtlü bağlanma sisteminde korkulu ve kayıtsız olmak üzere ikiye ayrılarak genişletilmiştir.

BARTHOLOMEW VE HOROWITZ'E GÖRE DÖRTLÜ BAĞLANMA MODELİ		
DİĞERİ MODELİ	KENDİLİK MODELİ	
Olumlu	Olumlu GÜVENLİ	Olumsuz SAPLANTILI
Olumsuz	KAYITSIZ	KORKULU

Şekil 2.2. Bartholomew ve Horowitz'e göre dörtlü bağlanma modeli.

2.5. Anne-Baba Tutumu, Benlik Saygısı ve Bağlanma İlişkisi

Her kültür kendine özel çocuk yetiştirme tutumuna sahiptir. Çocuk yetiştirme tutumu toplumdan topluma, kültürden kültüre farklılıklar gösterdiği gibi, o toplumdaki aileler arasında da farklılıklar gösterebilir (52).

Anne-babanın çocukla ilişkisi üzerine yapılmış birçok çalışma ve yazılı birçok kaynak vardır. Bu araştırmalarda vurgulanan fikirlere göre, ebeveynin özellikle annenin çocukla olan etkileşimi, çocuğun fiziksel, duygusal, sosyal ve zihinsel gelişiminin ve kişiliğinin ortaya çıkmasının yapı taşlarını oluşturmaktadır. Annenin çocuğu ile geçirdiği zamanın fazlalığı ve babaya göre çocuğuna daha yakın olması, annenin tutumlarının çocuğu daha fazla etkilemesine neden olmakta ve anne tutumlarının çocuk üzerindeki önemini arttırmaktadır. Başka farklı isimlendirme biçimleri bulunmakla birlikte anne-babanın çocuğuna karşı olan davranışlarını ve onları yetiştirme biçimlerini aşağıdaki şekilde ele alabiliriz:

Demokratik Ana-Baba Tutumu: Bu tutuma sahip anne-babalar, çocuklarını ayrı bir kişi olarak kabul edip onlara değer vermekte ve bağımsız bir kişilik geliştirmelerini teşvik etmektedirler. Çocuk böyle bir ailede anne-babanın sevgi ve desteğinden yoksun kalmayacağını bilir. Sevgi bir yaptırım aracı olarak kullanılmaz.

Koruyucu Ana-Baba Tutumu: Aşırı koruyucu bir tutumla yetiştirilen çocuklara, aile içinde devamlı himayeye muhtaçlarmış gibi davranılır. Böyle bir ailede anne-baba müdahalecidir. Çocuk ergenlik çağını geçse de ona kendi kararlarını vermesi için yeterli zemin hazırlamaz. Bu tutum içinde olan anneler çocuklarının, ergenlik dönemindeki bireyleşme çabalarını engelleme yolunu seçmektedir. Bu engellemeler çoğu kez ergenin aile dışındaki dış dünyada karşılaşabileceği tehlikeli durumları abartılı olarak ona bildirmekle başlar. Böylelikle ergene sahip çıkarak onu eve bağlamaya çalışırlar. Aileden ayrılmasının anne-babayı üzeceği telkini de gencin eve bağlanmasını kolaylaştıran, ayrılıp gitmesini engelleyen ve bu tür girişimlerde suçluluk yaratan bir telkindir. Ebeveynden gelen bu tür çabalar, gencin bağımsızlığını ve “birey” olabilmesini engeller. Şehirde yaşayan, eğitilmiş, anne-babanın çalıştığı günümüz Türk ailesinde kısmen “çocuk merkezli yetiştirme tutumu” benimsenmiş

görülmektedir. Bu, aşırı koruyucu tutumun bir uzantısı gibidir. Aile içinde hemen her şey çocukların isteklerine göre düzenlenmektedir.

Otoriter Ana-Baba Tutumu: Bu tutumun temel niteliği, ebeveynin çocuğa karşı gösterdiği baskıdır. Anne-baba çocuklarına kesin olarak hakim olduklarına inanırlar. Onlar için anne-babaya itaat esastır. Ergenler de anne-babanın isteğinden farklı davrandıklarında dışlanacaklarını bildiklerinden ve cezalandırılma korkusundan dolayı boyun eğler. Bu çocuklar korkak, daha kolay boyun eğen, otoriteye karşı çekingen, kendilerinden güçsüzlere karşı saldırgan, kendinden istenileni fazlası ile yerine getiren bir kişilik geliştirebilirler.

Çocuk ve ergen davranışlarını ana- baba tutumlarının bir sonucu olarak görme eğiliminde olsak da, toplumsallaşma aslında tek yönlü değil çift yönlü bir yoldur. Ana-babaların ergenlerin davranışlarını etkilediği gibi ergenlerin de ana-babalarının davranışlarını etkilediğini ve böylece kendi gelişimlerini şekillendirmekte rol oynadıklarını unutmamalıyız. Ergenin mizacı ana- babanın davranışının etkisini genellikle değiştirir.

Son olarak, çocuğun kendi davranışları yetkili (demokratik) ana-babalık uygulamalarının şekillenmesinde önemli rol oynayabilir. Sorumluluk sahibi, kendi yönelimli, meraklı ve kendine güvenen çocuklar, ana babalarından sıcaklık, esnek bir rehberlik ve sözel alışveriş alırlar. Tersine saldırgan, bağımlı, daha az olgun olan çocuklar ana babalarında aşırı katı, edilgin ve mesafeli davranışları tetikleyebilir. Genellikle “etkili ana baba izlemesi” olarak görünen şey, ergenin ana babasına gönüllü bilgi verdiği bir ilişkinin sonucu olabilir. Diğer bir deyişle, ergenin olgunluğu ve demokratik ana baba tutumu arasındaki ilişki, çocuğun psikososyal olgunluğunun yetkili (demokratik) ana babalığa yol açtığı; bunun da daha sonra ergenin olgunlaşmasına katkı sağladığı döngüsel bir etkileşimden kaynaklanıyor olabilir (30).

Benlik kavramı, bireyin kendini algılamasına ve değerlendirmesine ilişkin geliştirdiği görüşler olarak tanımlanabilir. Benlik, ergenin kim olduğu konusundaki düşüncelerinin ve kendi hakkındaki değerlendirmelerinin tümüdür.

Benlik saygısı (özsaygı), bireyin benliğini beğenme derecesidir. Benlik saygısı benliğin duygusal yanıdır. Ergenliğin fırtına -ve- stres dönemi görüşü, ergenlerin benlik saygısı üzerine yapılan çalışmalar tarafından desteklenmediği

halde, erken ergenlikte kısa ve geçici bir dönem için benlik imgesinde küçük sorunların ortaya çıkabileceğine ilişkin bazı kanıtlar vardır. Genel olarak, benlik algılarındaki değişiklikler (olumlu ya da olumsuz olsun) orta ergenliğe göre erken ergenlikte daha büyüktür; orta ergenlikten genç yetişkinliğe kadar benlik saygısı ya hemen hemen aynı düzeyde kalmaktadır ya da artmaktadır (30).

Galbo (1984), bireyin olumlu bir benlik duygusu geliştirebilmesi ve uyumunu sağlamasında ana-babanın rolünün önemli olduğunu bildirmektedir ((53). Yörükoğlu (1985), demokratik tutumlu ana-babaların çocuklarının benlik saygıları ile kendilerine güvenlerinin daha yüksek olduğunu belirtmektedir (54).

Bireylerin bağlanma stilleri anne-babaların çocuk yetiştirme tutumlarına göre şekillenir (55). Demokratik aile ortamında yetişen ergenlerin anne babalarına güvenli bağlanma geliştirdikleri; güvenli bağlanma geliştiren bu ergenlerin benlik saygılarının yüksek olduğu bilinmektedir (56).

3. YÖNTEM ve GEREÇLER

3.1. Örneklem

Bu çalışmaya Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı Polikliniğine, Eylül 2010 - Şubat 2011 tarihlerinde başvuran 12-17 yaş arası 100 gönüllü ergen ve ulaşılabilen anne ve/veya babaları dahil edilmiştir. Zihinsel gelişim geriliği, psikoz, bipolar bozukluğun manik döneminde olma gibi gerçeği değerlendirme yetisini bozan durumlar ve okur-yazar olmama gönüllülerin araştırmaya dahil edilmeme kriterleridir.

Çalışma için Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Etik Kurulu'ndan onam alınmıştır. Yazılı aydınlatılmış onam, ergenlerden ve anne-babalarından ayrı ayrı alınmıştır.

3.2. Veri Toplama Araçları

Gönüllü ergenlere ve ebeveynlerine birer adet sosyodemografik veri formu ve dört farklı öz bildirim ölçeği verilmiştir. Çalışmaya katılan örneklem grubunun sosyodemografik verileri hakkında bilgi sahibi olmak amacıyla hazırlanan form ve diğer ölçekler ergen, anne ve/veya baba tarafından görüşme sonrası doldurulmuştur. Ergen ve ebeveyn için ayrı ayrı hazırlanan sosyodemografik veri formları ekte sunulmuştur.

3.2.1. Ergenlere ve ebeveynlerine uygulanan anket ve ölçekler

3.2.1.1. İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA) ve İlişki Ölçekleri Anketi-Ergen Formu (İÖA-E)

Bartholomew ve Horowitz (1991) tarafından geliştirilmiştir (57). Ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması Sümer ve Güngör (1999) tarafından yapılmıştır (58). İlişki Ölçekleri Anketi 30 maddeden oluşmaktadır. Dört bağlanma stilini (güvenli, kayıtsız, korkulu, saplantılı) ölçmeyi amaçlamaktadır. Katılımcılardan ilk olarak 7 aralıklı ölçekler üzerinde kendilerini ne derece tanımladığını belirtmeleri istenmiştir (1=beni hiç tanımlamıyor, 7=tamamen beni tanımlıyor). Güvenli ve

kayıtsız bağlanma stilleri beşer madde ile ölçülürken, saplantılı ve korkulu bağlanma stilleri dörder madde ile ölçülmüştür. 6, 9 ve 28. maddeler ters yüklüdür.

Ölçeğin Türk örnekleme üzerinde Sümer ve Güngör (1999) tarafından yapılan geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarında İlişki Ölçekleri Anketi'nin güvenli, kayıtsız, korkulu ve saplantılı olmak üzere dört faktör yapısından oluştuğu ayrıca ölçeğin test tekrar test yöntemi ile tüm boyutlarda güvenilirlik katsayılarını .54 ile .61 arasında değişen değerlerde hesaplanmıştır.

Çalışmaya katılan ergenlerin ulaşılabilen anne ve/veya babaları tarafından doldurulmuştur.

İlişki Ölçekleri Anketi-Ergen (İÖA-E)

Bartholomew ve Horowitz (57) tarafından geliştirilen, Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Sümer ve Güngör tarafından yapılan bu ölçek ergenlerin bağlanma stillerini ölçmek için kullanılmıştır (58). Ölçeklerin iç tutarlılığı 0.82'dir. Ölçek 17 maddeden oluşmakta, yakın duygusal ilişkilerden kastedilen arkadaşlık, dostluk ve benzerlerini ve bağlanma stillerini tanımlamayı amaçlamaktadır. Korkulu, kayıtsız, güvenli, saplantılı bağlanma olmak üzere 4 farklı derecede değerlendirme yapmaktadır. Ölçekteki her madde 1-7 arasında puanlanmaktadır. Korkulu bağlanmayı gösteren sorular 1, 4, 9, 14; kayıtsız bağlanmayı gösteren sorular 2, 5, 12, 13, 16; güvenli bağlanmayı gösteren sorular 3, 7, 8, 10, 17; saplantılı bağlanmayı gösteren sorular 5 (ters yüklü), 6, 11, 15. sorulardır. Ölçekte yer alan bir madde (5. madde) hem kayıtsız hem de saplantılı bağlanma stili için kullanılmaktadır. Ölçekteki ters maddeler 5, 7, 17. maddelerdir. Güvenli bağlanma boyutu dışındaki etkenlerde puan artışı sağlıklı bağlanmayı göstermektedir. Ölçekten toplam puan elde edilmemekte, faktör puanları değerlendirilmektedir.

Çalışmaya katılan ergenler tarafından doldurulmuştur.

3.2.1.2. Güçler ve Güçlükler Anketi Ergen Formu (GGA-EF)

Goodman tarafından geliştirilen, Türkçe geçerlilik ve güvenilirlik çalışması Güvenir ve ark. tarafından yapılan bu ölçek, ergenin yeterlilik alanları ve sorun davranışlarını belirlemek amacıyla kullanılır ve ergen tarafından doldurulur. Ölçeğin iç tutarlılığı 0.73'tür. Ölçek 11-16 yaş arası ergenlere uygulanmaktadır. Bazıları olumlu, bazıları ise olumsuz davranış özelliklerini sorgulayan 25 soru içerir. Bu sorular kendi içinde 5 alt başlıkta toplanmıştır: 1) Davranış sorunları, 2) Dikkat eksikliği ve aşırı hareketlilik, 3) Duygusal sorunlar, 4) Akran sorunları, 5) Sosyal davranışlar.

Her alt başlık kendi içinde değerlendirildiği gibi, ilk dört başlığın toplamı 'toplam güçlük puanı' nı vermektedir. Ölçekten alınan toplam puan 0-40 arasındadır. Sosyal davranışlar alt ölçeğinin dışında yüksek puan o alan için bir sorunu gösterir.

3.2.1.3. SCL-90-R

Ebeveynlere uygulanmıştır.

Türk Psikiyatri Dergisinin 1991 tarih ve 2:(1) nolu sayısında, İhsan Dağ; Ölçeğin gerek genel indeksler, gerekse alt ölçekler için saptanan güvenilirlik katsayılarının tatminkar düzeyde olduğunu; SCL-90-R'nin psikopatoloji taramalarında güvenilir ve geçerli bir ölçek olduğunu ifade etmektedir. SCL-90-R'nin tanımladığı 10 alt ölçek şunlardır:

1) SOMATİZASYON: (12 madde: 1, 4, 12, 27, 40, 42, 48, 49, 52, 53, 56, 58) Bu boyut bedensel işlev bozukluklarına ilişkin algılardan kaynaklanan rahatsızlıkları (distress) içerir. Kalp-damar, sindirim, solunum ve diğer otonom sinir sistemi bağlantılı sistemlere ilişkin yakınmalarda odaklaşır. Baş ağrıları, tüm kas sistemine ilişkin acı ve rahatsızlık duyumları ve kaygının diğer bedensel belirtilerini içerir.

2) OBSESİF-KOMPULSİF: (8 -10 madde: 3, 9, 10, 28, 38, 45, 46, 51, 55, 65): Bu boyut, obsesif-kompulsif bozukluğa ilişkin belirtilere odaklanmıştır. Bireyin karşı koymadığı, düşünmekten ve/veya yapmaktan kendini alamadığı istenmeyen düşünce ve davranışların klinik tablosu, bu ad altında anılmaktadır.

Bu düşünce ve davranışlar benliğe yabancı niteliktedir. Ayrıca daha genel bilişsel zorluklarda bu alt ölçekte kapsamaktadır.

3) KİŞİLERARASI DUYARLILIK: (9 madde: 6, 21, 34, 36, 37, 41, 61, 69, 73) Kişilerarası duyarlık (sensitivity) boyutu diğer insanlarla kıyaslama yoluyla kendindeki yetersizlik ve aşağılık duygularına odaklanır. Kişilerarası ilişkilerde kendin aşağılama, belirgin gerginlik ve rahatsızlık hisler kendine özgü gösterimleridir. Kişilerarası iletişimle olumsuz beklentiler gözlenir.

4) DEPRESYON: (13 madde: 5, 14, 15, 20, 22, 26, 29, 30, 31, 32, 54, 71, 79) Bu alt ölçek klinik depresif sendromun belirtilerinin geniş bir ranjına ilişkin örnek maddelerden oluşturulmuştur. Depresif ruh hali ve duygulanım yaşam ilgilerinin azalması, güdü azalması, yaşam enerjisinin kaybı, ümitsizlik, intihar düşünceleri depresif bir tablonun belirgin özellikleri olup bu boyutta temsil edilmektedir.

5) KAYGI: (10 madde: 2, 17, 23, 33, 39, 57, 72, 78, 80, 86) Bu boyut, yüksek açık kaygı (anxiety) tablosuyla bağlantılı belirti ve davranışları içermektedir. Sakinleşememe, sinirlilik ve gerilim (tension) gibi belirtiler genel göstegeleridir. Yükselip-alçalan (free-floating) kaygı ve panik atakları da alt ölçeğe dahil edilmiştir.

6) DÜŞMANLIK: (6 madde: 11, 24, 63, 67, 74, 81) Düşmanlık (hostility) boyutu, olumsuz öfke duygularına ilişkin duygu, düşünce ve davranışları yansıtmaktadır. Saldırganlık, kızgınlık, gücenme ve yerinde duramazlık (irritability) gibi nitelikler bu boyutta temsil edilmektedir.

7) FOBİK KAYGI: (7 madde: 13, 25, 47, 50, 70, 75, 82) Fobik kaygı belli bir obje, durum, yer ya da kişiye yönelik, uyarıcıya oransız ve akıldışı kalıcı bir korku tepkisi olarak tanımlanır. Kaçma ve kaçınma davranışlarına yol açan bu kaygının ağır gösterimleri ölçeğin bu boyutunda temsil edilmiştir.

8) PARANOİD DÜŞÜNCE: (6 madde: 8, 18, 43, 68, 76, 83) Bu boyut temelde bir düşünce bozukluğu olan paranoid düşünce örneklerini temsil etmektedir. Yansıtıcı, düşmanca, kuşkucu düşünceler, grandiozite, otonomi kaybı korkuları ve sanrıları bu bozukluğun birincil yansımaları olarak kabul edilmektedir.

9) PSİKOTİZM: (10 madde: 7, 16, 35, 62, 77, 84, 85, 87, 88, 90) Bu boyutta psikopatik kişilere özgü sosyal çevreden uzaklaşmış, izole ve şizoid yaşam biçimlerinin göstergesi olan ifadelerin yer aldığı maddeler ve şizofreninin ilk sıra belirtileri arasında sayılan varsanılar ve düşünce yayınlama gibi sanrılar yer almaktadır. Bu alt ölçek hafif düzeyde kişilerarası yabancılaşmadan dramatik nitelikte psikopatik tabloya kadar geniş bir ranjı temsil eden maddelerden oluşturulmuştur.

10) EK ÖLÇEK: (7 madde: 19, 44, 59, 60, 64, 66, 89) İlk 9 klinik alt ölçekte yer almayan geri kalan 7 maddeden oluşan bu alt ölçekte ise belli bir klinik boyut ölçülmemekte, ancak suçluluk duyguları, yeme ve uyku bozuklukları gibi genelde rahatsızlık (distress) göstergesi olan belirtiler içermektedir.

3.2.1.4. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

Sosyal bilimlerde yapılan araştırmalarda en geniş kapsamlı kullanılan ölçektir. Benlik saygısı kendiliğe ait pozitif ve negatif oryantasyondur. M. Rosenberg (59) (1965) tarafından geliştirilen ölçek Füsun Çuhadaroğlu (1986) tarafından ülkemize uyarlanmıştır (60). 63 maddeden oluşan ölçeğin 12 alt testi vardır. Bu araştırmada sadece benlik saygısı alt testi kullanılmıştır. Ölçek likert tipte olup benlik saygısı ile ilgili alt ölçeği ilk 10 sorudan oluşmakta ve her biri “çok doğru”, “doğru”, “yanlış”, “çok yanlış” olarak değerlendirilmektedir. Ölçeğin geçerliliği yüksek olup, test-retest korelasyonu 0.82-0.88 arasında değişmektedir. Cronbach alpha değişkeni 0.77-0.88 arasındadır. 10 değişkenin puanlaması aşağıdaki gibidir:

1, 2, 4, 6, 7. sorular için çok doğru=3, doğru=2, yanlış=1, çok yanlış=0; 3, 5, 8, 9, 10. sorular için çok doğru=0, doğru=1, yanlış=2, çok yanlış=3 olarak değerlendirilir. Ölçek puanları 0-30 arasında değişir. Puanın yüksek olması benlik saygısının yüksek, az olması ise benlik saygısının düşük olduğunu göstermektedir. 30 maksimum düzeyde benlik saygısı olarak değerlendirilir. Çalışmamızda hem ergenlere hem de erişkinlere uygulanmıştır.

3.3. İstatistiksel Çözümleme

Gruplardaki bağlanma stilleri ve kişisel faktörler arasındaki ilişkiler X^2 analizi ile; gruplar arasındaki ölçek puanları arasındaki farklılıklar iki eş arasındaki farkın anlamlılığı (paired t) testi ve gereken yerde One way ANOVA ve Scheffe testleri ile analiz edilmiştir.

4. BULGULAR

4.1. Örneklemin Genel Tanımlayıcı Özellikleri

Çalışmamıza 12-17 yaş arası 100 ergen ile bu ergenlerin anne ve/veya babaları katılmıştır. Çalışmaya dahil edilen ergenlerin 35'inin hem annesi hem de babasına ulaşılmıştır. Deneklerin sosyodemografik verilerine ilişkin bilgiler Çizelge 4.1'de verilmiştir.

Çizelge 4.1. Deneklere ait bazı sosyodemografik veriler.

	Ergen (n=100)		Anne (n=79)	Baba(n=56)
Cinsiyet	Kız	Erkek		
	60	40		
Yaş (yıl) (ort±ss)	14,58 ± 1,71		40,49 ± 4,99	44,89 ± 5,85
Eğitim (yıl) (ort±ss)	9,04 ± 2,19		7,86 ± 3,49	9,30 ± 3,54

Ergen, anne ve baba gruplarında çalışmamızın ana konusu olan bağlanma stillerini etkileyen ve ilgili yazında adı geçen pek çok faktör (aile tipi, planlı çocuk olup olmadığı, ilk 6 yaşta kimler tarafından büyütüldüğü, ilk 3 yaşta ebeveyninden ayrılma öyküsü olup olmadığı, fiziksel-sözel şiddete maruz kalıp kalmadığı, duygusal-cinsel istismara uğrayıp uğramadığı vb.) ile ilgili bilgiler Çizelge 4.2'de görülmektedir.

Bu faktörlerin ergenler ve ebeveynlerde benzerlik sergileyip sergilemedikleri ergenlerin anne ve babalarla ayrı ayrı karşılaştırılması ile araştırılmıştır. Genel olarak ergenlerin ve anne babaların çekirdek ailelerde büyüdükleri, hayatlarının ilk yıllarında çoğunlukla anne ve babaları tarafından büyütüldükleri ve yaşamlarının ilk üç yılında ebeveyninden ayrılma öykülerinin oldukça az olduğu ve bu özelliklerin gruplar arasında benzer oranlarda görüldüğü saptanmıştır ($p>0,05$).

Bu incelemede ergenler ve anne babalarda bazı faktörlerin ise gruplar arasında farklılıklar sergiledikleri görülmüştür. Anne ve babalarda kırsal alanda büyüme oranları çocuklarına göre anlamlı düzeyde daha yüksektir (sırasıyla $p<0.00001$ ve $p<0.000001$). Ergenler annelere göre daha fazla oranda planlı çocuk olduklarını belirtmektedirler ($p<0.001$). Ayrıca ergenler hem anne hem de

babalara göre daha fazla oranda “çocukluklarında babalarından sevgi gördüklerini” belirtmektedirler (sırasıyla $p < 0.01$ ve $p < 0.001$). “Çocukluklarında anne sevgisi görüp görmedikleri” sorgulandığında ise ergenlerin annelere göre daha fazla oranda olumlu yanıt verdikleri saptanmıştır ($p < 0.001$).

Ergenlerin hem anne, hem de babalara göre daha yüksek oranda evden kaçtıkları (sırasıyla $p < 0.01$ ve $p < 0.05$), cinsel istismara maruz kaldıkları (sırasıyla $p < 0.01$ ve $p < 0.05$), ve kendilerine zarar verme davranışı sergiledikleri (sırasıyla $p < 0.05$ ve $p < 0.05$) saptanmıştır. İntihar düşüncelerine sahip olma ve intihar girişiminde bulunma açısından ise ergenler ile annelerin benzer oldukları ancak ergenlerin babalara göre daha fazla intihar düşüncelerinin ve girişimlerinin olduğu görülmüştür (sırasıyla $p < 0.05$ ve $p < 0.05$).

Çizelge 4.2. Ergenler, anneler ve babalardaki bazı kişisel özellikler.

Değişken	Ergenler N=100(%)	Anneler N=79(%)	Babalar N=56(%)
Büyüdüğü yer ¹			
Kent	69	28 (35.49)	15 (26.8)
Kır	11	51 (64.6)	41 (73.2)
Aile tipi			
Çekirdek	84	59 (74.7)	42 (76.4)
Diğer	16	20 (25.3)	14 (23.6)
Planlı gebelikle dünyaya gelme ²			
Planlı	82	45 (57)	43 (42.6)
Planlı değil	18	34 (43)	13 (57.4)
0-1 yaş arası kimin büyüttüğü			
Anne-baba	86	70 (88.6)	49 (87.5)
Diğer	14	9 (11.4)	7 (12.5)
1-3 yaş arası kimin büyüttüğü			
Anne-baba	81	70 (88.6)	48 (85.7)
Diğer	19	9 (11.4)	8 (14.3)
3-6 yaş arası kimin büyüttüğü			
Anne-baba	84	69 (88.5)	45 (80.4)
Diğer	16	10 (11.5)	11 (19.6)
6 yaş sonrası kimin büyüttüğü			
Anne-baba	86	66 (82.3)	44 (78.6)
Diğer	14	13 (17.7)	12 (21.4)
0-3 yaşta ebeveynlerden ayrılık öyküsü			
Var	12	5 (6.3)	6 (10.7)
Yok	88	74 (93.7)	50 (89.3)
Çocukluğunda babadan sevgi görme ³			
Evet	83	50 (63.3)	32 (57.1)
Hayır	17	29 (36.7)	24 (42.9)
Çocukluğunda anneden sevgi görme ⁴			
Evet	93	56 (70.9)	48 (85.7)
Hayır	7	23 (29.1)	8 (14.3)

Çizelge 4.2 (Devam). Ergenler, anneler ve babalardaki bazı kişisel özellikler.

Evden kaçma öyküsü ⁵			
Var	14	1 (1)	15 (26.8)
Yok	86	78(99)	41(73.2)
Fiziksel istismar var mı			
Evet	32	26 (32.9)	21 (37.5)
Hayır	68	53(67.1)	35(62.5)
Sözel şiddet var mı			
Evet	47	40 (50.6)	26 (47.3)
Hayır	53	39(49.4)	30(52.7)
Duygusal istismar var mı			
Evet	34	23 (29.1)	16 (28.6)
Hayır	66	56(70.9)	40(71.4)
Cinsel istismar var mı ⁶			
Evet	12	2 (2.5)	1 (1.8)
Hayır	88	77(97.5)	55(98.2)
Kendine zarar verme davranışı ⁷			
Var	25	2 (2.5)	6 (10.7)
Yok	75	77(97.5)	50(89.3)
İntihar düşüncesi ⁸			
Var	33	18 (22.8)	10 (17.9)
Yok	67	61 (77.2)	46 (82.1)
İntihar girişi ⁹			
Var	18	14 (17.7)	3 (5.4)
Yok	82	65 (82.5)	53 (94.6)

¹ Ergen-Anne karşılaştırması $X^2=20.02$ $df=2$ $p=0.000018$ Ergen-Baba karşılaştırması $X^2=25.74$ $df=2$ $p=0.000004$ ² Ergen-Anne karşılaştırması $X^2=13.42$ $df=2$ $p=0.0003$ ³ Ergen-Anne karşılaştırması $X^2=8.978$ $df=2$ $p=0.003$ Ergen-Baba karşılaştırması $X^2=12.39$ $df=2$ $p=0.0004$ ⁴ Ergen-Anne karşılaştırması $X^2=15.47$ $df=2$ $p=0.001$ ⁵ Ergen-Anne karşılaştırması Fischer Exacts test $p=0.003$ Ergen-Baba karşılaştırması $X^2=3.87$ $df=2$ $p=0.04$ ⁶ Ergen-Anne karşılaştırması Fischer Exacts test $p=0.003$ Ergen-Baba karşılaştırması Fischer Exacts test $p=0.04$ ⁷ Ergen-Anne karşılaştırması Fischer Exacts test $p=0.003$ Ergen-Baba karşılaştırması $X^2=4.60$ $df=2$ $p=0.04$ ^{8,9} Ergen-Anne karşılaştırması $X^2=4.12$ $df=2$ $p=0.04$ Ergen-Baba karşılaştırması Fischer Exacts test $p=0.04$

4.2. Bağlanma Stilleri

Çalışmamızda kullandığımız İÖA ve İÖA-E Güvenli, saplantılı, korkulu ve kayıtsız olmak üzere dört farklı bağlanma stili ortaya koymaktadır. Genel olarak bu çalışmaya katılan ergenler, anne ve babalardaki bağlanma stillerinin dağılımı Çizelge 4.3’de sunulmuştur.

Çizelge 4.3. Deneklerin bağlanma stillerine göre dağılımı.

	Ergen n=100	Anne n=79 (%100)	Baba n=55 (%100)
Güvenli	16	15 (% 19)	21 (% 38.3)
Saplantılı	16	2 (% 2.5)	8 (%14.5)
Korkulu	34	29 (% 36.7)	8 (% 14.5)
Kayıtsız	34	33 (% 41.8)	18 (%32.7)

Dört farklı bağlanma stiline göre gruplama yapıldığında gruptaki denek sayılarının çok azaldığı ve istatistiksel analizin gücünü yitireceği düşünülerek ergenlerdeki bağlanma stilleri genel olarak güvenli ve güvensiz (saplantılı, korkulu ve kayıtsız) şeklinde iki grup olarak ayrılmıştır. Ergenlerdeki bağlanma stilleri ve anne babaların bağlanma stilleri arasındaki ilişkiler incelendiğinde ergenlerin ve annelerin güvenli bağlanmaları arasında anlamlı bir ilişki olduğu yani güvenli bağlanan ergenlerin annelerinde güvenli bağlanma oranının diğer bağlanma stillerinden daha fazla olduğu görülmüştür ($p<0,02$). Ayrıca bu ergenlerin annelerinde korkulu bağlanma stili de sınır düzeyde anlamlı olmakla birlikte diğer bağlanma stillerine göre daha az görülmektedir ($p<0,05$). Bir başka deyişle ergenlerin güvenli bağlanma stilleri ile annelerin güvenli ve korkulu bağlanmaları arasında bir ilişki bulunmaktadır. Öte yandan ergenlerin bağlanma stilleri ile babaların bağlanma stilleri arasında herhangi bir ilişkiye rastlanmamıştır (Çizelge 4.4).

Çizelge 4.4. Ergenlerin ve anne-babaların bağlanma stilleri arasındaki ilişki *.

	Güvenli bağlanan ergenler n=16 (%)	Güvensiz bağlanan ergenler n=84 (%)	p
Anneler n=79			
Güvenli Bağlanan	6 (42.9)	9 (13.8)	0.012
Saplantılı Bağlanan	0	2 (3.1)	1
Korkulu Bağlanan	2 (14.3)	27 (41.5)	0.049
Kayıtsız Bağlanan	6 (42.9)	27 (41.5)	1
Babalar n=56			
Güvenli Bağlanan	2 (25)	19 (40.4)	1
Saplantılı Bağlanan	1 (12.5)	7 (14.9)	1
Korkulu Bağlanan	3 (37.5)	5 (10.6)	0.08
Kayıtsız Bağlanan	2 (25)	16 (34)	0.69

* Ki-kare testi yapılmıştır.

Güvenli bağlanma stiline sahip olan kız ve erkek ergenlerde bu bağlanma biçiminin benzer oranda olduğu görülmüştür. Ayrıca büyüdüleri yer, aile tipleri, planlı çocuk olma, bebeklik ve çocukluklarında kimin tarafından büyütüldükleri, herhangi bir türde istismara maruz kalma, kendine zarar verme, intihar düşüncesi ve girişi, psikiyatrik tanı alma gibi özelliklerin güvenli bağlanma stili ile ilişkili olmadığı saptanmıştır (Çizelge 4.5).

Çizelge 4.5. Çalışma grubundaki ergenlerde güvenli bağlanmanın kişisel bazı özelliklerle ilişkisi*.

Değişken	N	Güvenli Bağlanma Stiline Sahip Ergenler Sayısı	%	p
Cinsiyet				
Erkek	40	9	22.5	0.15
Kız	60	7	11.7	
Büyüdüğü yer				
Kent	69	12	17.4	0.77
Kır	31	4	12.9	
Aile tipi				
Çekirdek	84	14	16.7	1
Diğer	16	2	12.5	
Planlı gebelikle dünyaya gelme				
Planlı	82	15	18.3	0.29
Planlı değil	18	1	5.6	
0-1 yaş arası kimin büyüttüğü				
Anne-baba	86	13	15.1	0.69
Diğer	14	11	21.4	
1-3 yaş arası kimin büyüttüğü				
Anne-baba	81	12	14.8	0.49
Diğer	19	4	21.1	
3-6 yaş arası kimin büyüttüğü				
Anne-baba	84	12	14.3	0.28
Diğer	16	2	25	
6 yaş sonrası kimin büyüttüğü				
Anne-baba	86	13	15.1	0.69
Diğer	14	3	21.4	
0-3 yaşta ebeveynlerden ayrılık öyküsü				
Var	12	3	25	0.40
Yok	88	13	14.8	
Çocukluğunda babadan sevgi görme				
Evet	83	13	15.7	1
Hayır	17	3	17.6	
Çocukluğunda anneden sevgi görme				
Evet	93	14	15.1	0.31
Hayır	7	2	28.6	
Evden kaçma öyküsü				
Var	14	2	14.3	1
Yok	86	14	16.3	
Fiziksel istismar var mı				
Evet	32	4	12.5	0.58
Hayır	68	12	17.6	
Sözel şiddet var mı				
Evet	47	8	17	0.79
Hayır	53	8	15.1	
Duygusal istismar var mı				
Evet	34	6	17.6	0.75
Hayır	66	10	15.2	
Cinsel istismar var mı				
Evet	12	1	8.3	0.69
Hayır	88	15	17	
Kendine zarar verme davranışı				
Var	25	3	12	0.75
Yok	75	13	17.3	
İntihar düşüncesi				
Var	33	5	15.2	0.87
Yok	67	11	16.4	
İntihar girişimi				
Var	18	2	11.1	0.73
Yok	82	14	17.1	

* Ki-kare testi yapılmıştır.

Saplantılı bağlanma stili de kız ve erkek ergenlerde benzer oranlarda görülmektedir. Bu tip bağlanmanın ergenlerde sorgulanan kişisel bazı özelliklerle ilişkileri incelendiği zaman ise 1-3 yaşları arasında anne ve baba ile büyümeyen ergenlerde saplantılı bağlanma stiline daha yüksek oranda görüldüğü saptanmıştır ($p<0.05$). Bir başka deyişle 1-3 yaşları arasında anne ve baba ile birlikte büyümeyen ergenlerde saplantılı bağlanma stili diğer bağlanma stillerine göre daha yüksek oranda görülmektedir. Diğer kişisel özellikler ile saplantılı bağlanma tipi arasında anlamlı ilişki bulunmamaktadır (Çizelge 4.6).

Çizelge 4.6. Çalışma grubundaki ergenlerde saplantılı bağlanmanın kişisel bazı özelliklerle ilişkisi*.

Değişken	N	Saplantılı Bağlanma Stiline Sahip Ergenler		p
		Sayısı	Yüzde	
Cinsiyet				
Erkek	40	7	17.5	0.74
Kız	60	9	15	
Büyüdüğü yer				
Kent	69	12	17.4	0.77
Kır	31	4	12.9	
Aile tipi				
Çekirdek	84	12	14.3	0.28
Diğer	16	4	25	
Planlı gebelikle dünyaya gelme				
Planlı	82	11	13.4	0.13
Planlı değil	18	5	27.8	
0-1 yaş arası kimin büyüttüğü				
Anne-baba	86	12	14	0.23
Diğer	14	4	28.6	
1-3 yaş arası kimin büyüttüğü				
Anne-baba	81	10	12.3	0.04
Diğer	19	6	31.6	
3-6 yaş arası kimin büyüttüğü				
Anne-baba	84	12	14.3	0.28
Diğer	16	4	25	
6 yaş sonrası kimin büyüttüğü				
Anne-baba	86	12	14	0.23
Diğer	14	4	28.6	
0-3 yaşta ebeveynden aylık öyküsü				
Var	12	2	16.7	1
Yok	88	14	15.9	
Çocukluğunda babadan sevgi görme				
Evet	83	12	14.5	0.47
Hayır	17	4	23.5	
Çocukluğunda anneden sevgi görme				
Evet	93	15	16.1	1
Hayır	7	1	14.3	

Çizelge 4.6 (Devam). Çalışma grubundaki ergenlerde saplantılı bağlanmanın kişisel bazı özelliklerle ilişkisi .

Evden kaçma öyküsü				
Var	14	2	14.3	1
Yok	86	14	16.3	
Fiziksel istismar var mı				
Evet	32	7	21.9	0.27
Hayır	68	9	13.2	
Sözel şiddet var mı				
Evet	47	10	21.3	0.18
Hayır	53	6	11.3	
Duygusal istismar var mı				
Evet	34	8	23.5	0.14
Hayır	66	8	12.1	
Cinsel istismar var mı				
Evet	12	1	8.3	0.69
Hayır	88	15	17	
Kendine zarar verme davranışı				
Var	25	4	16	1
Yok	75	12	16	
İntihar düşüncesi				
Var	33	4	12.1	0.57
Yok	67	12	17.9	
İntihar girişi				
Var	18	4	22.2	0.48
Yok	82	12	14.6	

* Ki-kare testi yapılmıştır.

Korkulu bağlanma stili açısından kız ve erkek ergenler arasında farklılık görülmektedir. Buna göre, kızların erkeklere göre anlamlı düzeyde daha yüksek oranda korkulu bağlandıkları saptanmıştır($p<0,01$). Ayrıca bu bağlanma stiline diğer bağlanma stillerinden farklı olarak bazı kişisel özellikler arasında anlamlı düzeyde ilişkiler olduğu görülmüştür. Buna göre cinsel istismara maruz kalan ergenlerin ($n=12$) %75'inde ve kendine zarar verme davranışı olanların ($n=25$) %52'sinde korkulu bağlanma stili görülmektedir ve bu oranlar diğer bağlanma stillerinden daha yüksektir. Bir başka deyişle cinsel istismar ve kendine zarar verme davranışı ile korkulu bağlanma stili arasında anlamlı bir ilişki vardır (sırasıyla $p<0.01$ ve $p<0.05$) (Çizelge 4.7).

Çizelge 4.7. Çalışma grubundaki ergenlerde korkulu bağlanmanın kişisel bazı özelliklerle ilişkisi*.

Değişken	N	Korkulu Bağlanma Stiline Sahip Ergenler (n=34)		p
		Sayısı	%	
Cinsiyet				
Erkek	40	9	22.5	0.047
Kız	60	25	41.7	
Büyüdüğü yer				
Kent	69	25	36.2	0.48
Kır	31	9	29	
Aile tipi				
Çekirdek	84	31	36.9	0.25
Diğer	16	3	18.8	
Planlı gebelikle dünyaya gelme				
Planlı	82	27	32.9	0.78
Planlı değil	18	7	38.9	
0-1 yaş arası kimin büyüttüğü				
Anne-baba	86	31	36	0.37
Diğer	14	3	12.4	
1-3 yaş arası kimin büyüttüğü				
Anne-baba	81	30	37	0.28
Diğer	19	4	12.1	
3-6 yaş arası kimin büyüttüğü				
Anne-baba	84	31	36.9	0.25
Diğer	16	3	18.8	
6 yaş sonrası kimin büyüttüğü				
Anne-baba	86	31	36	0.37
Diğer	14	3	21.4	
0-3 yaşta ebeveynlerden ayrılık öyküsü				
Var	12	4	33.3	1
Yok	88	30	34.1	
Çocukluğunda babadan sevgi görme				
Evet	83	29	34.9	0.66
Hayır	17	5	29.4	
Çocukluğunda anneden sevgi görme				
Evet	93	31	33.3	0.69
Hayır	7	3	42.9	
Evden kaçma öyküsü				
Var	14	5	35.7	1
Yok	86	29	33.7	
Fiziksel istismar var mı				
Evet	32	13	40.6	0.34
Hayır	68	21	30.9	
Sözel şiddet var mı				
Evet	47	15	31.9	0.68
Hayır	53	19	35.8	
Duygusal istismar var mı				
Evet	34	10	29.4	0.49
Hayır	66	24	36.4	
Cinsel istismar var mı				
Evet	12	9	75	0.003
Hayır	88	25	28.4	
Kendine zarar verme davranışı				
Var	25	13	52	0.03
Yok	75	21	28	
İntihar düşüncesi				
Var	33	15	45.5	0.09
Yok	67	19	28.4	
İntihar girişimi				
Var	18	7	38.9	0.63
Yok	82	27	32.9	

* Ki-kare testi yapılmıştır.

Kayıtsız bağlanma stili erkek ve kız ergenlerde benzer oranlarda görülmektedir. Bu bağlanma stilinde de ergenlerde sorgulanan ve bağlanma ile ilişkili olabileceği düşünülen bazı kişisel özellikler arasında genel olarak anlamlı bir ilişki olmadığı görülmüştür. Ancak cinsel istismara maruz kalma ile kayıtsız bağlanma stili arasında sınırda bir ilişki olduğu saptanmıştır ($p=0.054$). Buna göre cinsel istismar mağduru olan ergenlerde kayıtsız bağlanma stili diğer bağlanma stillerine göre daha az görülüyor olabilir (Çizelge 4.8).

Çizelge 4.8. Çalışma grubundaki ergenlerde kayıtsız bağlanmanın kişisel bazı özelliklerle ilişkisi*.

Değişken	Kayıtsız Bağlanma Stiline Sahip Ergenler (n=34)			p
	N	Sayısı	%	
Cinsiyet				
Erkek	40	15	37.5	0.55
Kız	60	19	31.7	
Büyüdüğü yer				
Kent	69	20	29	0.11
Kır	31	14	45.2	
Aile tipi				
Çekirdek	84	27	32.1	0.37
Diğer	16	7	43.8	
Planlı gebelikle dünyaya gelme				
Planlı	82	29	35.4	0.54
Planlı değil	18	5	27.8	
0-1 yaş arası kimin büyüttüğü				
Anne-baba	86	30	34.9	0.77
Diğer	14	4	28.6	
1-3 yaş arası kimin büyüttüğü				
Anne-baba	81	29	35.8	0.43
Diğer	19	5	26.3	
3-6 yaş arası kimin büyüttüğü				
Anne-baba	84	29	34.5	0.8
Diğer	16	5	31.2	
6 yaş sonrası kimin büyüttüğü				
Anne-baba	86	30	34.9	0.77
Diğer	14	4	28.6	
0-3 yaşta ebeveynlerden ayrılık öyküsü				
Var	12	3	25	0.75
Yok	88	31	35.2	
Çocukluğunda babadan sevgi görme				
Evet	83	29	34.9	0.66
Hayır	17	5	29.1	

Çizelge 4.8 (Devam). Çalışma grubundaki ergenlerde kayıtsız bağlanmanın kişisel bazı özelliklerle ilişkisi*.

Çocukluğunda anneden sevgi görme				
Evet	93	33	35.5	0.42
Hayır	7	1	14.3	
Evden kaçma öyküsü				
Var	14	5	35.7	0.89
Yok	86	29	33.7	
Fiziksel istismar var mı				
Evet	32	8	25	0.19
Hayır	68	26	38.2	
Sözel şiddet var mı				
Evet	47	14	29.8	0.4
Hayır	53	20	37.7	
Duygusal istismar var mı				
Evet	34	10	29.4	0.49
Hayır	66	24	36.4	
Cinsel istismar var mı				
Evet	12	1	8.3	0.054
Hayır	88	33	37.5	
Kendine zarar verme davranışı				
Var	25	5	20	0.09
Yok	75	29	38.7	
İntihar düşüncesi				
Var	33	9	27.3	0.32
Yok	67	25	37.3	
İntihar girişi				
Var	18	5	27.8	0.54
Yok	82	29	35.4	

* Ki-kare testi yapılmıştır.

4.3. Ergenlerin Bağlanma Stilleri ile Benlik Saygısı ve Psikiyatrik Belirtilere Ait Bulgular

Farklı bağlanma stillerine sahip ergenlerin yaş ortalamaları ve eğitim düzeyleri benzerdir. Bu çalışmaya katılan ergenlerde yaşadıkları ruhsal sorunlar Güçler Güçlükler Anketi ergen formu (GGA-EF) ile değerlendirilmiş ve güvenli, saplantılı korkulu ve kayıtsız bağlanma stiline sahip olan ergenlerdeki duygusal sorunlar, davranış sorunları dikkat eksikliği ve hiperaktivite, akran sorunları ve sosyal davranışlar alanlarında gruplar arasında anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür. Ancak farklı bağlanma stilleri olan ergenlerin benlik saygısı

düzeyleri (RBSÖ puanları) arasında anlamlı farklılık olduğu ($p<0.03$) ve bu durumun korkulu ve kayıtsız bağlanma stillerine sahip olan ergenlerin puanları arasındaki farktan kaynaklandığı saptanmıştır. Bir başka deyişle korkulu bağlanma stiline sahip olan ergenlerin benlik saygıları kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerden daha düşüktür ($p<0.03$). Diğer bağlanma stillerine sahip ergenlerin benlik saygıları arasında farklılık bulunmamıştır.

Dört farklı bağlanma stiline sahip ergenlerin annelerinde yapılan benzer inceleme de ise annelerin yaş ortalamaları arasında farklılık bulunmadığı ancak eğitim düzeyleri açısından gruplar arasında farklılık olduğu ($p<0.01$) ve bu farklılığın saplantılı bağlanma stili olan ergenlerin anneleri ile güvenli ve kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin annelerinin eğitim düzeyleri arasındaki farklılıktan ($p<0.01$) kaynaklandığı görülmüştür. Bir başka deyişle saplantılı bağlanma stiline sahip olan ergenlerin anneleri diğer iki gruptaki ergenlerin annelerinden daha düşük eğitim düzeyine sahiptirler. Annelerde SCL-90 ile taranan psikiyatrik belirti düzeylerinde gruplar arasında farklılık olmadığı görülmüştür.

Babalar ele alındığında ise farklı bağlanma stillerine sahip ergenlerin babalarının yaş ve eğitim düzeylerinin benzer olduğu görülmüştür. Babalarda SCL-90 ile taranan psikiyatrik belirtilerde ise sadece öfke ile ilişkili belirtilerin gruplar arasında farklılık sergilediği ($p<0.03$) ve farklılığın saplantılı bağlanan ergenlerin babalarından kaynaklandığı görülmüştür. Saplantılı bağlanma stili olan ergenlerin babalarında güvenli ($p<0.05$), korkulu ($p<0.04$) ve kayıtsız ($p<0.05$) bağlanma stillerine sahip ergenlerin babalarına göre daha yüksek düzeyde öfke belirtileri olduğunu tanımlamışlardır (Tablo 4.9).

Çizelge 4.9. Çalışma grubundaki farklı bağlanma stillerine sahip ergenlerin ve anne-babalarının bazı özelliklerinin karşılaştırılması (ortalama $\pm$ standart sapma).

Değişkenler		Güvenli bağlanma stili olan ergenler n=16	Saplantılı bağlanan ergenler n=16	Korkulu bağlanan ergenler n=34	Kayıtsız bağlanan ergenler n=34
Ergenler	Yaş (yıl)	14,44 $\pm$ 1,50	14,44 $\pm$ 1,50	14,62 $\pm$ 1,706	14,88 $\pm$ 1,805
	Eğitim (yıl)	8,69 $\pm$ 1,78	8,75 $\pm$ 1,61	9,18 $\pm$ 2,928	9,21 $\pm$ 1,737
	RBSÖ ¹	17,87 $\pm$ 5,04	17,44 $\pm$ 7,04	15,21 $\pm$ 6,993	19,88 $\pm$ 5,602
	GGA Duygusal Sorunlar	3,69 $\pm$ 2,55	4,25 $\pm$ 2,58	4,97 $\pm$ 2,668	4,12 $\pm$ 2,52
	Davranış sorunları	3,62 $\pm$ 2,39	4,75 $\pm$ 2,15	3,47 $\pm$ 2,078	3,62 $\pm$ 2,243
	Dikkatsizlik /Hiperaktivite	5,44 $\pm$ 2,48	5,19 $\pm$ 2,01	6,12 $\pm$ 2,483	4,82 $\pm$ 1,749
	Akran sorunları	2,94 $\pm$ 2,11	3,69 $\pm$ 1,78	3,68 $\pm$ 1,902	2,88 $\pm$ 1,431
	Sosyal davranışlar	7,63 $\pm$ 1,82	7,38 $\pm$ 1,99	7,56 $\pm$ 1,862	7,82 $\pm$ 1,977
Anneler**	Yaş (yıl)	41,93 $\pm$ 4,57	41 $\pm$ 5,11	39,62 $\pm$ 5,257	40,26 $\pm$ 4,974
	Eğitim (yıl) ²	9,57 $\pm$ 3,34	5,43 $\pm$ 1,6	6,96 $\pm$ 2,941	9,04 $\pm$ 3,878
	RBSÖ	18,79 $\pm$ 4,34	$\pm$	19,17 $\pm$ 4,053	20 $\pm$ 4,029
	SCL-90 Somatizasyon	1,05 $\pm$ 0,56	1,29 $\pm$ 0,61	1,12 $\pm$ 0,667	1,05 $\pm$ 0,794
	Anksiyete	0,64 $\pm$ 0,48	0,68 $\pm$ 0,57	0,82 $\pm$ 0,557	0,76 $\pm$ 0,674
	Obsesyon	1,16 $\pm$ 0,58	1,05 $\pm$ 0,82	1,19 $\pm$ 0,616	1,11 $\pm$ 0,732
	Depresyon	1,08 $\pm$ 0,57	1,02 $\pm$ 0,62	1,12 $\pm$ 0,535	1,09 $\pm$ 0,791
	Kişilerarası sorunlar	0,84 $\pm$ 0,49	1,04 $\pm$ 0,73	1,1 $\pm$ 0,586	0,81 $\pm$ 0,621
	Psikotik belirtiler	0,47 $\pm$ 0,43	0,57 $\pm$ 0,33	0,61 $\pm$ 0,389	0,5 $\pm$ 0,673
	Paranoid belirtiler	0,85 $\pm$ 0,60	0,92 $\pm$ 0,56	0,99 $\pm$ 0,506	0,77 $\pm$ 0,636
Babalar***	Yaş (yıl)	44,88 $\pm$ 4,94	43 $\pm$ 6,93	43,18 $\pm$ 5,086	47,14 $\pm$ 6,263
	Eğitim (yıl)	8,63 $\pm$ 3,29	8,6 $\pm$ 2,51	8,64 $\pm$ 3,672	10,43 $\pm$ 3,627
	RBSÖ	22,25 $\pm$ 5,44	19,75 $\pm$ 4,27	20,05 $\pm$ 4,123	20,71 $\pm$ 3,964
	SCL-90 Somatizasyon	0,79 $\pm$ 0,51	0,75 $\pm$ 0,66	0,57 $\pm$ 0,533	0,72 $\pm$ 0,606
	Anksiyete	0,64 $\pm$ 0,39	0,85 $\pm$ 0,25	0,39 $\pm$ 0,322	0,59 $\pm$ 0,522
	Obsesyon	1,18 $\pm$ 0,47	1,12 $\pm$ 0,72	0,89 $\pm$ 0,596	1,14 $\pm$ 0,527
	Depresyon	0,77 $\pm$ 0,31	0,9 $\pm$ 0,61	0,64 $\pm$ 0,491	0,78 $\pm$ 0,594
	Kişilerarası sorunlar	0,77 $\pm$ 0,33	1,33 $\pm$ 0,61	0,81 $\pm$ 0,463	0,96 $\pm$ 0,574
	Psikotik belirtiler	0,28 $\pm$ 0,28	0,63 $\pm$ 0,29	0,46 $\pm$ 0,474	0,5 $\pm$ 0,389
	Paranoid belirtiler	0,83 $\pm$ 0,40	0,85 $\pm$ 0,35	0,69 $\pm$ 0,496	0,82 $\pm$ 0,618
	Öfke ³	0,56 $\pm$ 0,42	1,62 $\pm$ 1,08	0,66 $\pm$ 0,588	0,69 $\pm$ 0,534
	Fobik belirtiler	0,43 $\pm$ 0,35	0,46 $\pm$ 0,43	0,26 $\pm$ 0,381	0,41 $\pm$ 0,442
	Ek puan	0,72 $\pm$ 0,43	1,14 $\pm$ 1,02	0,67 $\pm$ 0,528	0,73 $\pm$ 0,528
	Genel	0,71 $\pm$ 0,33	0,94 $\pm$ 0,41	0,61 $\pm$ 0,37	0,75 $\pm$ 0,452

One way ANOVA ile analiz edilmiş ve posthoc analizde Scheffé testi kullanılmıştır, ** Annelerin SCL-90 ve RBSÖ puanları güvenli bağlanan 14, saplantılı bağlanan 14, korkulu bağlanan 24 ve kayıtsız bağlanan 27 ergenin annesinde hesaplanmıştır. *** Babaların SCL-90 ve RBSÖ puanları güvenli bağlanan 8, saplantılı bağlanan 5, korkulu bağlanan 22 ve kayıtsız bağlanan 21 ergenin babasında hesaplanmıştır.

1: Gruplar arasında fark var ($F=(3,98)=3,159$ $p=0,028$) Korkulu < Kayıtsız ($p=0,029$)

2: Gruplar arasında fark var ($F=(3,78)=5,876$ $p=0,001$) Saplantılı < Güvenli ($p=0,012$)
Saplantılı < Kayıtsız ($p=0,012$)

3: Gruplar arasında fark var ($F=(3,54)=3,447$ $p=0,023$) Saplantılı > Güvenli ($p=0,042$)
Saplantılı > Korkulu ($p=0,039$) Saplantılı > Kayıtsız ($p=0,047$)

4.4. Ergenlerdeki Psikopatoloji ve Benlik Saygısı / Ruhsal Belirti / Bağlanmayı Etkileyen Faktörler

Çalışmamıza katılan 100 ergenin yaklaşık yarısı (%46) en az bir psikiyatrik bir tanı almıştır. Bu ergenlerin 14'ü depresyon, 9'u anksiyete bozukluğu, 2'si duygudurum bozukluğu, 2'si dışa atım bozukluğu, 1'i yeme bozukluğu, 4'ü dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, 3'ü dissosiyatif bozukluk, 2'si obsesif kompulsif bozukluk, 3'ü impulsif suisid girişimi ve 5'i de travma sonrası stres bozukluğu tanılarıyla izleme alınmışlardır. Tanı alan ve almayan ergenler arasında yaş, eğitim ve benlik saygısı açısından istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır. Bu ergenler GGA-EF ile değerlendirildiğinde, tanı alan gruptaki ergenler daha fazla akran sorunu yaşadıklarını bildirmişlerdir ($p<0,1$) (Çizelge 4.10).

Çizelge 4.10. Ergenlerde psikiyatrik tanı alanlar ve almayanların benlik saygısı ve GGA-EF puanları*.

	Tanı almayan ergenler n= 54	Tanı alan ergenler n=46
Yaş	14,39 ± 1,47	14,80 ± 1,95
Eğitim	9,19 ± 2,00	8,87 ± 2,40
RBSÖ puanı	18,45 ± 5,84	16,57 ± 7,08
GGA-EF		
Duygusal sorunlar	4,02 ± 2,54	4,76 ± 2,60
Davranış sorunları	3,81 ± 2,14	3,67 ± 2,31
Hiperaktivite	5,48 ± 2,25	5,35 ± 2,20
Akran sorunları ¹	2,91 ± 1,73	3,74 ± 1,77
Sosyal davranışlar	7,76 ± 1,83	7,48 ± 1,97

* Değerler ort ± ss olarak verilmiştir. ¹t=-2.3 df=98 p=0,02 . RBSÖ: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği. GGA-EF: Güçler Güçlükler Anketi Ergen Formu

Tanı alan ve almayan ergenler bağlanma stilleri açısından karşılaştırıldığında iki grup arasında anlamlı farklılık saptanmamıştır ($p>0,05$) (Çizelge 4.11).

Çizelge 4.11. Psikiyatrik tanı alan ve almayan ergenlerin bağlanma stiline göre dağılımları*.

Bağlanma stili	Tanı alan ergenler n= 46 (%)	Tanı almayan ergenler n= 54 (%)	p
Güvenli	4 (8.7)	12 (22.2)	0.1
Saplantılı	8 (17.4)	8 (14.8)	0.73
Korkulu	18 (39.1)	16 (29.6)	0.32
Kayıtsız	16(34.8)	18 (34.8)	0.88

* Ki-kare testi yapılmıştır

Bu çalışmaya katılan 79 annenin 36 tanesinin yani yaklaşık yarısının (%45,6) çocuğunda en az bir psikiyatrik tanı aldığı saptanmış ve kliniğimizde takibe alınmıştır. Anneler çocuklarının tanı alıp almamalarına göre iki gruba ayrıldığında, yaş, eğitim ve RBSÖ puanları açısından gruplar arası anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmüştür. Bununla birlikte çocuğunda psikiyatrik bir bozukluğun olduğu annelerde SCL-90 ruhsal belirti tarama ölçeği ile belirlenen obsesyon ($p< 0,05$), depresyon ($p<0,05$), psikotik belirti ($p< 0,05$) ve paranoid belirti ($p<0,05$) gibi psikiyatrik belirtiler anlamlı düzeyde yüksek saptanmıştır. Kısaca, herhangi bir psikiyatrik tanı ile izlenen ergenlerin anneleri genel olarak daha yüksek düzeyde psikiyatrik belirtiler göstermektedir. Benzer şekilde babalar incelendiğinde ise çalışmaya katılan 56 babanın 25'inin çocuğunda en az bir psikiyatrik bozukluk olduğu görülmüştür. Çocukları tanı alan ve almayan babalar yaş, eğitim, benlik saygısı ve ruhsal belirti düzeyleri açısından karşılaştırıldığında istatistiksel açıdan anlamlı fark saptanmamıştır (Çizelge 4.12, 4.13).

Çizelge 4.12. Psikiyatrik tanı alan ve almayan ergenlerin annelerindeki benlik saygısı ve ruhsal belirti düzeyleri*.

	Çocukları tanı almayan anneler N=43	Çocukları tanı alan anneler N=36
Yaş (yıl)	40,67± 4,95	40,27± 5,09
Eğitim düzeyi (yıl)	8,51± 3,73	7,08± 3,05
RBSÖ Puanı	19,60 ± 3,44	19,46 ± 4,49
SCL-90		
Somatizasyon	0,97 ± 0,54	1,28 ± 0,79
Anksiyete	0,64 ± 0,42	0,86 ± 0,72
Obsesyon ¹	0,97 ± 0,54	1,32 ± 0,78
Depresyon ²	0,94 ± 0,51	1,25 ± 0,74
Kişilerarası duyarlılık	0,85 ± 0,49	1,06 ± 0,73
Psikotik belirti ³	0,42 ± 0,34	0,68 ± 0,61
Paranoid belirti ⁴	0,75 ± 0,51	1,03 ± 0,61
Öfke	0,70 ± 0,44	0,92 ± 0,75
Fobik belirtiler	0,50 ± 0,43	0,71± 0,73
Ek belirtiler ⁵	0,77 ± 0,45	1,15 ± 0,68
Genel ⁶	0,76 ± 0,36	1,06 ± 0,63

*Değerler ort ± ss olarak verilmiştir. RBSÖ: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği ¹ t= -2,29 df= 60,51 p= 0,03 ² t= -2,14 df= 60,01 p= 0,04 ³ t= -2,32 df= 52,64 p= 0,02 ⁴ t= -2,26 df= 77 p= 0,03 ⁵ t= -2,29 df= 77 p= 0,00 ⁶ t= -2,54 df= 52

Çizelge 4.13. Psikiyatrik tanı alan ve almayan ergenlerin babalarındaki benlik saygısı ve ruhsal belirti düzeyleri*.

	Çocukları tanı almayan babalar N=31	Çocukları tanı alan babalar N=25
Yaş (yıl)	44,26 ± 5,38	45,68 ± 6,39
Eğitim düzeyi (yıl)	9,29 ± 3,61	9,32 ± 3,52
RBSÖ Puanı	20,58 ± 4,41	20,63 ± 4,07
SCL-90		
Somatizasyon	0,71 ± 0,55	0,63 ± 0,58
Anksiyete	0,61 ± 0,44	0,44 ± 0,39
Obsesyon	1,08 ± 0,59	0,99 ± 0,53
Depresyon	0,76 ± 0,49	0,70 ± 0,55
Kişilerarası duyarlılık	1,01 ± 0,57	0,75 ± 0,40
Psikotik belirti	0,50 ± 0,46	0,41± 0,34
Paranoid belirti	0,85 ± 0,59	0,67 ± 0,41
Öfke	0,78 ± 0,66	0,65 ± 0,59
Fobik belirtiler	0,43 ± 0,42	0,26 ± 0,36
Ek belirtiler	0,77 ± 0,58	0,69 ± 0,54
Genel	0,75 ± 0,43	0,63 ± 0,36

*Değerler ort ± ss olarak verilmiştir. RBSÖ: Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği

5. TARTIŞMA

Bu çalışmada ergenlerin yaklaşık beşte birinin (%16) güvenli bağlanma stiline, yaklaşık üçte ikisinin ise korkulu (%34) ve kayıtsız (34) bağlanma stillerine sahip oldukları bulunmuştur. Anneler arasında en yaygın bağlanma stiline kayıtsız, ikinci en yaygın stiline ise korkulu stil olduğu gözlenirken, babalar arasında da en yaygın stiline ergen ve anne grubundan farklı olarak güvenli bağlanma stili olduğu bulunmuştur.

Kültürlerarası bağlanmanın dağılımını karşılaştıran çalışmalar güvenli stiline hemen her kültürde en yaygın stil olduğunu, kültürler arası farklılığın güvensiz stillerin dağılımında ortaya çıktığını göstermektedir (61). Ülkemizde bağlanma stilleriyle ilişkili olarak yürütülen birkaç çalışmada, bağlanma stillerinin dağılımında farklılık görülmektedir. Örneğin Güroğlu (2002)'nin (62) ve Güngör (2000)'ün (63) çalışmalarında en yaygın bağlanma stiline kayıtsız stil olduğu bulunmuştur. Bu çalışmada kayıtsız bağlanma stiline sırasıyla korkulu, saplantılı ve güvenli bağlanma stillerinin izlediği belirtilmiştir. Güngör (2000)'e göre kaygı ve kaçınma düzeylerinin genel olarak yüksek seviyede olmasının nedeni Türkiye'de özellikle son yıllarda gözlenen hızlı sosyal değişimlerden kaynaklanabilir. Sosyal hareketliliğin hızlı olduğu günümüzde, bu örüntülerdeki insanların kişilerarası ilişkilerinde, hayal kırıklığına uğramaktan ve yeni ilişki biçimlerinden kaygı duymalarının, böylece yakınlık kurmak konusunda isteksizlik gösterme olasılıklarının bir payı olabilir. Çalışmamızda ergen ve anne gruplarında en yaygın bağlanma kategorileri olarak elde ettiğimiz kayıtsız ve korkulu stiller ülkemizde yapılan çalışmaların sonuçlarıyla genel olarak uyumlu iken babalarda güvenli bağlanma bulunması bu çalışmaların sonuçlarından farklı bir bulgudur. Çalışmaya katılan babalarda ergen ve anne gruplarına göre daha yüksek oranda güvenli bağlanmanın görülmesi bu bireylerin ağırlıklı olarak erkek cinsiyetle ilgili kabul ve ilginin fazla olduğu kırsal kesimde doğup yetişmiş olmaları ve mensup oldukları ataerki kültürün erkek çocuk yetiştirme tarzı üzerindeki geleneksel etkisi ile açıklanabilir.

Çalışmamızda ergenlerin ve annelerin bağlanma stillerinin birbiriyle ilişkili olduğuna dair bulgular elde ettik. Buna göre, güvenli bağlanma stiline

sahip annelerin çocuklarında güvenli bağlanma oranının anlamlı derecede daha yüksek olduğu saptanmıştır. Bağlanma teorisyenleri ve araştırmacılar, bağlanma organizasyonlarının anneden çocuğa geçtiğini ve bunun anne bakımının niteliğiyle gerçekleştiğini savunurlar (64). Bu bulgumuz annelerin bağlanma stiline çocuğun bağlanma stilini yordadığına dair mevcut olan literatür bilgisini desteklemektedir. Ergenlik döneminde de çocukluk dönemine benzer şekilde, annenin babaya göre bağlanma konusunda daha etkin olarak karşımıza çıkması çeşitli nedenlerle açıklanabilir. Öncelikle, annelerin daha koruyucu ve izin verici, babaların ise uzak ve otoriter oldukları geleneksel ana baba stiline sahip ebeveynlerin, cinsiyet rollerini benimsemiş olan kişiler oldukları bilinmektedir (64). Ergenler ve ana babaları arasındaki etkileşimlere ait gözlemsel çalışmalar, ergenin cinsiyetine kıyasla, ebeveyn cinsiyetinin aile ilişkileri üzerinde daha fazla etkiye sahip olduğunu göstermektedir (65). Ergenler (kız ya da erkek) anne ve babalarıyla oldukça farklı şekilde ilişki kurmaktadır (66). Genellikle annelerine daha çok yakınlık duymakta, onlarla daha fazla baş başa zaman geçirmeyi istemekte ve duygusal konular ve sorunları hakkında onlarla konuşurken kendilerini daha rahat hissetmektedirler. Bunun sonucu olarak anneler, babalara göre ergen çocuklarının yaşamlarıyla daha ilgili olmaktadır. Babalar ise ender olarak destek ve rehberlik (erkek ya da kız arkadaşla yaşanan sorun gibi) amacıyla akla gelen, ama daha çok nesnel bilgi (ev ödevlerine yardım gibi) almak üzere başvuru görece uzak otorite figürleri olarak algılanırlar. Bu da bağlanma stiline ergene aktarımı konusunda, anne-ergen etkileşimini baba-ergen etkileşimine göre daha etkili kılmaktadır (67). Ataerki aile yapısının çoğunlukta olduğu toplumumuzda, cinsiyetler arası rol dağılımı nedeniyle, geleneksel anne ve baba stillerindeki farklılığın batılı kültürlere oranla daha belirgin olması, çalışmamızdaki anne-ergen yakınlığını ve baba-ergen mesafesini artırıcı bir faktör olarak yorumlanmıştır.

Bu çalışmada cinsiyetin ergenlerde bağlanma stilleriyle ilişkisi incelendiğinde, güvenli bağlanmanın cinsiyetler arasında anlamlı farklılık sergilemediği, güvensiz bağlanma kategorilerinden sadece korkulu bağlanmanın kızlarda erkek ergenlere göre daha yüksek oranda olduğu saptanmıştır. Hazan ve Shaver (1987) (22), araştırmalarında üçlü bağlanma stiline (güvenli,

kaygılı/kararsız, kaçınan) dağılımı ile cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık sergilemediğini belirtmişlerdir. Bartholomew ve Horowitz (1991)(49) ise bu araştırmacılar arasında farklı olarak bağlanma stillerini dörtlü bağlanma modeli üzerinde sınıflandıran, cinsiyet değişkenini ele aldıkları çalışmalarında, kadınlarda saplantılı bağlanma stili erkeklerden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu bulmuşlardır. Ülkemizde lise ve üniversite öğrencilerinde yapılan bir çalışmada kızlarda korkulu bağlanma stili puanlarının erkek öğrencilerden anlamlı derecede yüksek olduğu bildirilmiştir (68). Üniversite öğrencilerinde yapılan bir başka çalışmada da güvenli bağlanma stili puanlarının erkeklerde daha yüksek iken, korkulu, kayıtsız ve saplantılı bağlanma puanlarının ise kız öğrencilerde daha yüksek olduğu saptanmıştır (69). Bu çalışmalarda bağlanma stillerini tanımlamak için kullanılan yöntem bizim de kullandığımız İÖA'dır, ancak diğer araştırmacılar ölçeğin değerlendirilmesinde dört kategoriden alınan toplam puanları analizlerinde kullanmışlardır. Bizim çalışmamızda bağlanma stilleri belirlenirken, ölçeğin aslında (70) ve Türkçe geçerlik ve güvenirlik çalışmasında (58) da belirtildiği üzere en yüksek puanı alan kategorinin bağlanma stilini temsil ettiği esası uygulanmıştır. Farklı değerlendirme biçimleri kullanılsa da kızlarda korkulu bağlanmanın daha fazla olduğuna dair olan bulgumuz ülkemizde ergenlerde yapılan diğer çalışmaların sonuçlarıyla uyumludur. Türkiye'de yapılmış çalışmaların sonuçlarıyla, araştırma bulgularımızın benzer olması, sonuçların kültür ile ilişkili olabileceğini düşündürmektedir. Türk kültüründe cinsiyeti temel alan geleneksel ana babalık stili var olması, kız ve erkek çocuklarının farklı bağlanma örüntüleri geliştirmelerinde etkili olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Cinsel istismar, fiziksel istismar, duygusal istismara maruz kalma gibi bazı olumsuz yaşam olaylarının ergenlerdeki bağlanma stilleri ile ilişkisini incelediğimizde sadece cinsel istismar öyküsü ile korkulu bağlanma stili arasında anlamlı bir ilişki olduğunu saptadık. Buna göre çalışmamızda, korkulu bağlanan ergenlerin yaklaşık dörtte birinde (%26,5) cinsel istismar öyküsünün varlığını ve bu oranın diğer bağlanma stillerinde görülenden anlamlı düzeyde yüksek olduğunu saptadık. Cinsel istismara maruz kalmış ergenlerde; değersiz kendilik ve çaresizlik duygularının olumsuz benlik modeli geliştirmesi, istismar nedeniyle başkalarının güvenilmez olarak algılanmasının olumsuz başkaları modeline temel

oluşturması, bu ergenlerin korkulu bağlanma stili geliştirme eğilimlerine neden olabilir. Çünkü ergenin bağlanma süreci, ergenin kurduğu sosyal ilişkilerin niteliğine göre değerlendirilen içsel çalışma modeli üzerine kurulmuştur. Cinsel istismar ve korkulu bağlanma arasında saptadığımız bu ilişkiden farklı olarak Deniz, ergenlerdeki bağlanma stili ile çocukluk dönemindeki istismara ait yaşantıları arasındaki ilişkileri araştırdığı çalışmasında, çocukluk çağında fiziksel, duygusal ve cinsel istismara maruz kalanlarda saplantılı bağlanma stilinin daha yüksek oranda görüldüğünü bildirmiştir (71). İstismarcının genellikle çocuğun en yakınındaki kişilerden biri olması ve özellikle bireyde stres yaratan durumlarda bağlanma davranışının artması, istismarın birey üzerinde saplantılı bağlanma yaratmasında etkili olabilir. Bu durumda istismara maruz kalma, değersiz kendilik ve çaresizlik duyguları ile olumsuz benlik modeli geliştirirken, istismarcının aile içi birey olması başkaları modelinin güvenli olarak yapılanmasına yol açar. Bu da saplantılı bağlanma stilinin olumsuz benlik ve olumlu başkaları modelinin temelidir. Yazar güvenli bir bağlılığın temelini aynı zamanda uygun anda kopma davranışını da içerdiğini, travmatik bir ortamda süregelen olarak istismara uğrayarak büyüyen bir çocuğun bu sağlıklı kopma davranışını geliştirememesinin saplantılı bağlanmanın nedeni olabileceğini de ileri sürer (71). Bizim çalışmamızda ergenlerin ifade ettikleri cinsel istismar yaşantıları görece kısa süreli ve az sayıda (1-2 kez) gerçekleşen ve aile dışı kişiler tarafından uygulanan eylemlerdi. 12 cinsel istismar mağdurunun hepsi adli rapor düzenlenmesi amacıyla polikliniğe kendi rızaları dışında başvuran ergenlerdi. Bu ergenlerde ortaya çıkan anksiyete ve depresyon yaşantılarının neden olduğu değersiz kendilik ve çaresizlik duyguları ayrıca istismarcı nedeniyle başkalarının güvenilmez algılanması, bir öz bildirim ölçeği olan İÖA'nın doldurulması sırasında kendini göstermiş olabilir. Şunu da belirtmek gerekir ki; biz bu çalışmada söz konusu istismar türlerini sadece sorguladık. Yapılandırılmış herhangi bir ölçekle bu ergenlerin erken dönem yaşantılarındaki fiziksel, duygusal ve cinsel istismar deneyimlerini değerlendirmedik. Bu durum, bağlanma stili ile cinsel istismara maruz kalma arasında bulduğumuz ilişkiye diğer istismar türlerinde rastlamayışımızın nedeni olarak açıklanabilir.

Çalışmamızda ayrıca, korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerin benlik saygısı; kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlerin benlik saygısına göre anlamlı olarak daha düşük tespit edilmiştir. Kişilerin benliklerine ilişkin oluşturdukları modeller geliştirdikleri bağlanma stillerinin önemli bileşenlerinden birini oluşturmaktadır. Buna göre, olumlu benlik modeli yani kişinin kendisini sevmeye ve desteklenmeye değer görmesi ve kendisini değerli olarak algılaması başkalarına ait çalışan modelle girdiği etkileşim sonucu güvenli veya kayıtsız bir bağlanma stili geliştirmesiyle sonuçlanır. Kişinin olumsuz benlik modeline sahip olması ise yine başkaları modeliyle girdiği etkileşim sonucu saplantılı ya da korkulu bir bağlanma stili geliştirmesine yol açar (Damarlı Ö. 2006) (72). Sümer ve Güngör (1999a) üniversite öğrencileri ile yaptıkları çalışmada benlik kavramının önemli boyutları olarak kabul edilen benlik belirginliği ve özsaygı açısından bireyleri karşılaştırmışlardır (58). Benlik modeli olumlu olan güvenli bağlanma stili ile benlik saygısı ve benlik belirginliği arasında olumlu yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Buna karşın benlik modeli olumsuz olarak tanımlanan korkulu ve saplantılı bağlanma stilleri ile benlik saygısı ve benlik belirginliği arasında olumsuz yönde anlamlı bir ilişkinin gözlemlendiğini belirtmişlerdir. Kayıtsız stile bakıldığında ise beklenenin tersine benlik saygısı ile anlamlı yönde bir ilişkiye ulaşılamamış ancak benlik belirginliği ile anlamlı bir korelasyon elde edilmiştir. Sonuç olarak, çalışmamızda elde ettiğimiz, kayıtsız bağlanma stiline sahip ergenlere göre, korkulu bağlanma stiline sahip ergenlerdeki düşük benlik saygısı düzeyleri Sümer ve Güngör (1999a)'ün çalışmasının bulgularını desteklemektedir.

Çalışmamızda herhangi bir psikiyatrik tanı nedeniyle takipte olan ergenlerin annelerinin ruhsal belirti düzeyleri tanı almayanlarınkine göre anlamlı derecede yüksek saptanmıştır. Bu da tanı alan ergen grubunun annelerinin daha fazla psikolojik yük altında olduğunu göstermektedir. Bunu iki şekilde açıklamak mümkündür. Bunlardan ilki; ergenlerin psikiyatrik tanı alması nedeniyle annelerin ruhsal belirti düzeylerinde artış görülmesi, ikincisi ise psikiyatrik belirtilere sahip annelerin çocuklarında ruhsal sorunların daha fazla görüldüğü şeklindedir. SCL-90 ile taranan psikiyatrik belirtiler açısından tanı alan ve almayan ergenlerin babaları farklılık sergilememektedir. Bu bulgu, intihar düşüncesi ve intihar

girişimi oranlarının ergen ve annelerinde benzer olması ile birlikte ele alındığında bu durumun yakın anne-ergen etkileşiminden kaynaklandığı sonucuna varılabilir. Dolayısıyla, ergenler ve anneleri arasındaki ilişkilerin genellikle duygusal açıdan daha yoğun olduğu ve bu yoğunluğun kendisini hem olumlu hem de olumsuz biçimlerde gösterdiği rahatlıkla söylenebilir (73). Ayrıca, çocuk davranışlarını ana baba tutumlarının bir sonucu olarak görme eğiliminde olsak bile, bu etkileşim aslında tek yönlü değil çift yönlü bir yoldur (74). Ana babaların her türlü niteliği ergenlerin davranışlarını etkilediği gibi, ergenlerin de türlü özelliklerinin ana babaların davranışlarını ve ruhsal iyilik hallerini etkilediği unutulmamalıdır. Türk toplumundaki ebeveyn rol dağılımı göz önüne alındığında, ergenlik döneminde annelerin, kız ve erkek çocuklarıyla babalara göre daha yakın duygusal paylaşım içinde olması, babaların ergenler tarafından görece uzak otorite figürleri olarak algılanmaları, çalışmamızda tanı alan ve almayan ergenlerin anne ve babalarındaki ruhsal belirti düzeylerinde görülen örüntü farklılığını açıklar niteliktedir.

Çalışmamızda ergenlerde güvensiz bağlanma stilinin çoğunlukta olması yukarıda tartışılan faktörlere ek olarak örneklemin klinik örneklem olmasının da rolü olabileceğini düşündürmektedir. Nedeni ne olursa olsun bu bulgunun dikkate alınması gereken önemli bir yönü bulunmaktadır. Çünkü, güvensiz bağlanma stiline sahip ergenler, bu stilin neden olduğu kaygıyı bastırma ve korunma ihtiyaçları nedeniyle ergenliğe özgü dönüşümleri gerçekleştirmede güçlük yaşarlar (75).

Ergenlik döneminin, yeniden yapılanmayla sonuçlanan çatışmalı bir değişim dönemi olması ve bu dönemde ergenin bağlanma örüntüsünde de dönüşümler yaşanması akla ergenlerdeki bağlanma stillerinin kalıcılığı ile ilgili soruları da getirmiştir. Hamilton (2000) yaptığı çalışmada bebeklik döneminde oluşan bağlanma biçimlerinin ergenlik döneminde farklılaşıp farklılaşmadığını ve farklılaşma varsa bunun nedenlerini araştırmıştır. 30 kişinin katıldığı çalışmanın sonuçlarına göre yaşamın ilk yıllarında oluşan bağlanma biçiminin ergenlik dönemine aktarıldığı ortaya çıkmıştır. Hamilton, bağlanma biçiminde meydana gelen farklılıkların olumsuz yaşam deneyimlerinden kaynaklandığını belirtmiştir (76). Durum ne şekilde olursa olsun ergenlerde bağlanmanın güvenli olması,

onların belirgin bir kriz yaşamadan ergenlik arayışlarını üretken bir şekilde yönlendirebilmelerini sağlar (75). Çok sayıda araştırma ergenlikte güvenli bağlanmanın çok sayıda olumlu sonuçla (örn: yüksek özsaygı, arkadaşlar arasında popülerlik, özyeterlik, ilişkilerde istikrar vb.) ilişkili olduğunu ve olumsuz sonuçlardan da (örn: ergenlik depresyonu, yalnızlık, suça yönelim vb.) ergenleri koruduğunu göstermiştir (78).

6. SONUÇ ve ÖNERİLER

Biz bu çalışmada ergenlerin ve annelerinin bağlanma stillerinin ilişkili olduğuna dair bulgular elde ettik. Buna göre, güvenli bağlanma stiline sahip annelerin çocuklarında da güvenli bağlanma oranının daha yüksek olduğunu saptadık. Bu sonuçlar doğrultusunda, tıpkı çocukluk döneminde olduğu gibi ergenlik döneminde de annenin, ergenin bağlanma stili üzerindeki etkinliğinin devam ettiğini, bağlanma kalitesi ile anababalık kalitesinin birbirinden bağımsız olmadığını söylemek mümkündür. Anne, bebeklik ve çocukluk döneminde olduğu gibi ergenlik döneminde de “güvenli üs olma” özelliğini korumaktadır. Bu temelde ergen, akran ve romantik partnerlerle ilişkisini sürdürmekte, özerklik ve bağımsızlık ihtiyacındaki artışa karşılık verebilmektedir.

Araştırma sonuçlarımızda anne ergen bağlanma stilleri arasındaki ilişki, baba ergen bağlanma stilleri arasında bulunmamaktadır. Bunun nedeni olarak geleneksel anababalık rolleri ve Türk kültürünün çocuk yetiştirme tarzı üzerindeki etkileri söylenebilir. Bu sonuçlarla, ergen- anababa ilişkilerini tartışırken yalnızca kız ve erkek ergen açısından değil, ebeveyn açısından da cinsiyet farklılıklarına özen gösterilmeli ve anne-babalar bu konuda bilgilendirilerek babaların aile içi dinamiklerde rolünün artırılması sağlanmalıdır. Böylece, anne-ergen yoğun duygusal etkileşiminin olumsuz etkileri bu yolla hafifletilmelidir. Ayrıca, ebeveyn cinsiyet rolleri hakkında anne babayı bilgilendirmenin, toplumumuzda erkek ve kız çocuk yetiştirmedeki tutum farklılıklarını uzun vadede en aza indirmede fayda sağlayacağı, bunun da her iki cinsiyetteki ergen bağlanmasının güvenli yönde yapılması yolunda atılacak önemli bir adım olacağı düşünülmektedir.

Çalışmamızda (cinsel) istismar yaşantılarının travmatik etkisi nedeniyle bağlanmayı güvensiz yönde etkilediği görülmüştür. Bu nedenle anne ve babaların önceki dönemlerde de olduğu gibi ergenlik döneminde de çocuklarını olabildiğince olası istismar maruziyetinden korumaları gerekmektedir.

Bu çalışmanın bazı kısıtlılıkları mevcuttur. Örneklemin klinik örneklem olması nedeniyle, araştırmanın sonuçları toplumun genelini yansıtmamaktadır. Bu nedenle benzer konularda yapılacak toplum kökenli daha geniş araştırmalara

ihtiyaç vardır. Ancak çalışmamız, çocuk ve ergen ruh sağlığı çalışanlarının ergenlerle olan rutin çalışmalarında göz önünde bulundurmaları gereken, ergen-anababa ilişkisinin her açıdan birbirini çift yönlü etkilediği ve güvenli bağlanmanın ergenin yaşamında olumlu ve koruyucu yönde önemli bir role sahip olduğunun altını çizen bulgulara ulaşmıştır. Çünkü bağlanma, yaşam boyu kişinin her alanda iyilik halini etkileyen ve mutlaka değerlendirilmesi gereken temel bir alandır.

7. ÖZET

Bu araştırmada, ergenlerin bağlanma stili ile ebeveynlerinin bağlanma stilleri arasındaki ilişkiyi ve bağlanmayı etkileyen faktörlerin ergenlerin bağlanma stilleri üzerine olan etkilerini ortaya koymayı hedefledik.

Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Hastanesi Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Polikliniğine başvuran 12-17 yaş arasındaki 100 gönüllü ve onların ulaşılabilen anne ve/veya babaları çalışmaya dahil edilmiştir. Bağlanmayı etkileyen faktörler ile bazı kişisel özellikleri belirlemek için tüm deneklere sosyodemografik veri formu ve bağlanma stillerini belirlemek için ergenlere ve beveynlerine sırasıyla İlişki Ölçekleri Anketi-Ergen Formu ve İlişki Ölçekleri Anketi verilmiştir. Ayrıca Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği, ergenler için Güçler Güçlükler Anketi- ergen formu ve ebeveynler için SCL-90-R kullanılmıştır.

Ergenlerin bağlanma stilleri ile annelerin bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişki saptanırken, aynı ilişki babaların bağlanma stilleriyle ergenlerin bağlanma stilleri arasında bulunmamaktadır. Kızların erkeklere göre daha yüksek oranda korkulu bağlanma stiline sahip oldukları, korkulu bağlanmanın cinsel istismara maruz kalma ve kendine zarar verici davranış ile ilişkili olduğu saptanmıştır.

Örneklemin klinik örneklem olması nedeniyle, toplum kökenli daha geniş çalışmalara ihtiyaç vardır.

Bu çalışma, bağlanma konusunda annenin öneminin ergenlik döneminde de devam ettiğini, ergen-anababa ilişkisinin birbirini etkileyen çift yönlü bir ilişki olduğunu ve güvenli bağlanmanın ergenin her açıdan iyilik halini etkilediğini vurgulayan sonuçlara ulaşmıştır.

Anahtar kelimeler: Ergen bağlanma stili, anne/baba bağlanma stili, ergen-anababa ilişkisi, güvenli bağlanma.

8. ABSTRACT

The Relationship Between Adolescents' Attachment Styles and Attachment Styles of Parents

In this study, we aimed to reveal the relationship between adolescents' attachment styles and attachment styles of parents and the impact of factors affecting the attachment on adolescents' attachment styles.

100 adolescent volunteers referred to child and adolescent psychiatry outpatient clinic of Akdeniz University Hospital, between ages 12-17 and their mothers and/or fathers have been included in this study. To determine the factors affecting the attachment and some personal characteristics, for all subjects sociodemographic data form was used. For determination of attachment styles of adolescents and parents we used Adolescent Relation Scale Questionnaire and Relation Scale Questionnaire respectively. In addition, for all subjects, Rosenberg Self-Esteem Scale, for adolescents The Strengths and Difficulties Questionnaire and for parents Symptom Checklist 90-Revised were used.

The statistically significant relationship between attachment styles of adolescents and mothers' attachment styles was found but we didn't determine the similar result between adolescents' attachment styles and attachment styles of fathers. We found that the girls had a higher rate than boys in fearful attachment style. And also it was determined that fearful attachment style was associated with sexual abuse history and self-injurious behavior.

Because the sample was clinical, community based larger studies are needed.

The most important results of this study are as follows: The importance of a mother from the point of attachment continues into adolescence besides the childhood. There is a bidirectional relationship that affects each other in a vice versa manner between adolescents and their parents. Finally, the secure attachment affects every aspect of adolescent well-being.

Key words: Adolescent attachment style, parents' attachment style, relationship between adolescent and parents, secure attachment.

9. KAYNAKLAR

1. Budak S. Psikoloji Sözlüğü. 3.basım. Ankara. Sanat Yayınları; 2005.
2. Soysal AŞ, Bodur Ş, İşeri S. Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış. Klinik Psikiyatri 2005; 8: 88-9.
3. Biller HB. Father and families paternal factors in child development. London: Auburn House; 1993.
4. Bilgin N. İnsan İlişkileri ve Kimlik. 2. Baskı. İstanbul: Sistem Yayıncılık; 2001.
5. Thompson RA. Erken dönemde bağlanma ve sonraki gelişim üzerindeki etkileri (Çev. Sayıl M ve Demir GÖ). Türk Psikoloji Bülteni 2006; 38: 113-20.
6. Bowlby J. Attachment and loss. Vol. 2. Seperation: Anxiety and anger. New York: Basic Books; 1973.
7. Ainsworth MDS, Blehar MC, Waters E and Wall S. Patterns of attachment: A psychological study of the strange stitution. Hillside: Nj Erlbaum; 1978.
8. Matas L, Arend AR and Sroufe A. Continuity of adaptation in the second year: the relationship between quality of attachment and later competence. Child Dev 1978; 49: 547-56.
9. Grossmann K and Waters E. Attachment from infancy to adulthood. The major longitudinal studies. J Child Psychol Psychiatry 2006; 47(9): 974-7.
10. Holmes J. Attachment Theory: A biological basis for psychotherapy. Br J Psychiatry 1993; 163: 430-8.
11. Burger JM. Kişilik (Çev. Sarıoğlu İDE). İstanbul: Kaknüs Yayınları; 2006.
12. Bıyıklı L. Korunmaya muhtaç çocuklar ve S.O.S. çocuk köyleri. Özel Eğitim Dergisi 1995; 2(11): 3-10.
13. Hazan C and Shaver PR. Attachment as an organizational frame work for research on close relationships. Psychological Inquiry 1994; 5: 1-22.
14. Balkaya F. Bilgi işleme süreçleri açısından bağlanma kuramının yeniden ele alınması. Türk Psikoloji Yazıları 2005; 8 (özel ek sayı): 17-39.
15. Soygüt G. Bir düzeltici bağlanma ilişkisi olarak psikoterapi: Psikoterapi süreçlerinde bağlanma ve terapötik ittifak. Türk Psikoloji Yazıları 2004; 7(13): 63-77.
16. Ainsworth MDS. Attachments beyond infancy. Am Psychol 1989; 44(4): 709-16.
17. Tüzün O ve Sayar K. Bağlanma Kuramı ve Psikopatoloji. Düşünen Adam 2006; 19(1):24-39
18. Bowlby J. A Secure Base: Clinical Applications of Attachment Theory. London: Routledge; 1988.
19. Gander MJ, Gardiner HW. (Yayıma hazırlayan: Prof.Dr. Bekir Onur): Çocuk ve ergen gelişimi, Ankara: İmge Kitabevi; 2001: 214-33.
20. Robinson JP and Moss HA. Patterns and determinants of maternal attachment. J Pediatr 1970; 77: 976-85.

21. Bloom KC. The development of attachment behaviors in pregnant adolescents. *Nurs Res* 1995; 44(5): 284-9.
22. Hazan C and Shaver PR. Romantic love conceptualized as an attachment process. *J Pers Soc Psychol* 1987; 52(3): 511-24.
23. Arkonaç SA. Psikoloji: Zihin süreçleri bilimi. Gözden geçirilmiş 2. Baskı. İstanbul: Alfa yayınları; 343.
24. Goodfriend MS. Treatment of attachment disorder of infancy in a neonatal intensive care unit. *Pediatrics* 1993; 1: 139-42.
25. Troy NW. The time of this first holding of the infant and maternal self- esteem related to feelings of maternal attachment. *Women Health* 1995; 32(3): 59-72.
26. Ainsworth MS. The personal origins of attachment theory. An interview with Mary Salter Ainsworth. Interview by Peter L. Rudnytsky. *Psychoanal Study Child* 1997; 52: 386.
27. Karen R. *Becoming attached*. Oxford University Press. New York; 1998. P. 6, 17- 24, 41, 43, 94, 107.
28. Büyükaşahin A. Yakın ilişkilerde bağlanım: Yatırım modelinin bağlanma stilleri ve bazı ilişkisel değişkenler yönünden incelenmesi. Yayınlanmamış doktora tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2006.
29. DSM-IV-TR tanı ölçütleri başvuru el kitabı. Hekimler Yayın Birliği. Ankara 2001; 214-33.
30. Steinberg L. Ergenlik. 1. Baskı. Ankara: İmge Kitabevi 2007; 20-27, 157-160, 301-303.
31. Solmuş T. Bağlanma, Evlilik ve Aile Psikolojisi. 1. Basım. İstanbul: Sistem Yayıncılık 2010; 260-2.
32. Allen JP, Lord D. Attachment in Adolescence. Cassidy J, Shaver PR, editors. *Handbook of Attachment: Theory, Research and Clinical Applications*. New York: Guilford Press 1999; 319-55.
33. Kupermine GP, Allen JP, Arthur MW. Autonomy, relatedness and male adolescent delinquency: toward a multi-dimensional view of social competence. *J Adolesc Res*; 11: 397-420.
34. Kenny EM, Gallagher LA. Instrumental and social/relational correlates of perceived maternal and paternal attachment in adolescence. *J Adolesc* 2002; 25: 203-19.
35. Kobak RR and Sceery A. Attachment in late adolescence: Working models, affect regulation and perceptions of self and others. *Child Dev* 1988; 59: 135-46.
36. Allen JP, Moore CM, Kuperminc G and Bell K. Attachment and adolescent psychosocial functioning. *Child Dev* 1998; 69: 1406-19.
37. Seiffe I and Krenke I. Close friendship and imaginary companions in adolescence. San Francisco: Jossey & Bass 1993; 73-87.

38. Lieberman M, Doyle A, Markeiwicz D. Developmental patterns in security of attachment to mothers and fathers in late childhood and early adolescence: associations with peer relations. *Child Dev* 1999; 70: 202-13.
39. Thompson C. The disposables: our treatment of violent adolescents. *Am J Psychoanal* 2002; 62: 273-84.
40. Brown J, Cohen P, Johnson JG, Smailes EM. Childhood abuse and neglect: specificity of effects on adolescent and young adult depression and suicidality. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry* 1999; 2: 1490-6.
41. Burk LR, Burkhart BR. Disorganized attachment as a diathesis for sexual deviance developmental experience and the motivation for sexual offending. *Aggression Violent Behav* 2003; 3: 487-511.
42. Waters E, Hamilton CE, Weinfield NS. The Stability of attachment security from infancy to adolescence and early adulthood: general introduction. *Child Dev* 2000; 71: 678-3.
43. Kenny KA, Stevens AC. Parent-child attachment in late adolescence: link to social relations and personality. *J Youth Adolesc* 1996; 25: 323-42.
44. Mikulincer M, Nachshon O. Attachment styles and patterns of self-disclosure. *J Pers Soc Psychol* 1991; 2: 321-31.
45. Lapsey D, Varshney N, Aalsma M. Pathological attachment and attachment style in late adolescence. *J Adolesc Res* 2000; 23: 137-55.
46. Bartholomew K. Adult attachment process: individual and couple perspectives. *Br J Med Psychol* 1997; 70: 249-63.
47. Brodsky SI, Lichtenstein B. Don't ask questions: a psychotherapeutic strategy for treatment of involuntary clients. *Am J Psychotherapy* 1999; 3: 215-20.
48. Hortacsu N, Cesur S, Oral A. Relationships between depression and attachment styles in parent and institution reared Turkish children. *J Genet Psychol* 1993; 154: 329-37.
49. Bartholomew K and Horowitz LM. Attachment styles among young adults: A test of four- category model, *J Pers Soc Psychol* 1991; 61(2): 226-44.
50. Fraley RC and Shaver PR. Adult attachment and the suppression of unwanted thoughts. *J Pers Soc Psychol* 1997; 73 (5): 1080-91.
51. Collins NL and Feeney BC. A safe haven: An attachment theory perspective on support seeking and caregiving in intimate relationships. *J Pers Soc Psychol* 2000; 78(6): 1053-73.
52. Kulaksızoğlu A. *Ergenlik Psikolojisi*. 10. Basım. İstanbul: Remzi Kitabevi 2008; 117-20.
53. Galbo J. Adolescent perceptions of significant adults: A review of literature. *Adolescence Vol. XIX* 76: 951-70.
54. Yörükoğlu A. *Gençlik çağı*. Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları 1985; 270.

55. Keskin G, Çam O. Ergenlik ve bağlanma süreci: Ruh sağlığı açısından literatürün gözden geçirilmesi. *New/Yeni Symposium Journal* Nisan 2009; 47(2): 52-9.
56. Sümer N and Güngör D. The Relationships between anxiety and avoidance aspects of the self. *International conference on Personel Relationships*. 27 June- 2 July 2000. Brisbane, Australia.
57. Bartholomew K, Horowitz LM. Attachment styles among young adults: a test of a four-category model. *J Pers Soc Psychol* 1991; 61: 226-44.
58. Sümer N ve Güngör D. Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örnekleme üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürler arası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi* 1999(a); 14(43): 71-106.
59. Rosenberg M. *Society and The Adolescent Self-Image*. New Jersey: Princeton University Press 1965.
60. Çuhadaroğlu F. Adölesanlarda Benlik Saygısı. *Yayımlanmamış Uzmanlık Tezi, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi, Psikiyatri Anabilim Dalı, Ankara* 1986.
61. Von Ijzendoorn MH, Kroonenberg PM. Cross-cultural consistency of coding the strange situation. *Infant Behav Dev* 1988; 13: 469-85.
62. Güroğlu B. Prediction of Academic Achievement in Turkish Adolescents from Attachment Style and Mother's Parenting Variables. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul* 2002.
63. Güngör D. Bağlanma stillerinin ve zihinsel modellerin kuşaklararası aktarımında anababalık stillerinin rolü. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara* 2000.
64. Çamurlu Keser C. Annenin bağlanma düzeyi ve çocuk yetiştirme sürecinin çocuğun bağlanma düzeyine etkisi. *Yüksek lisans tezi. Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Gelişim Psikolojisi Bilim Dalı, Bursa* 2006.
65. Steinberg L, Silk J. Parenting adolescents. In M. Bornstein (Ed.), *Handbook of parenting. Volume 1. Children and parenting*, 2nd ed. Mahwah, NJ, Erlbaum; 103-33.
66. Collins WA, Russell G. Mother-child and father-child relationships in middle adolescence: A developmental analysis. *Developmental Review* 1991; 11: 99-136.
67. Updegraff K, Mc Hale S, Crouter A, Kupanoff K. Parents' involvement in adolescents' peer relationships: A comparison of mothers' and fathers' roles. *J Marriage Fam* 2001; 63: 655-68.
68. Morsünbül Ü. Ergenlikte kimlik statülerinin bağlanma stilleri, cinsiyet ve eğitim düzeyi açısından incelenmesi. *Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara* 2005.

69. Onur N. Lise öğrencilerinin bağlanma stilleri ile atılganlık düzeyleri arasındaki ilişki. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2006.
70. Griffin DW. and Bartholomew K. The Metaphysics of Measurement: The Case of Adult Attachment. In Bartholomew K and Perlman DP (Eds), *Advances in Personal Relationships: Attachment Processes in Adult Relationships* (Vol 5), London 1994.
71. Deniz ME. Ergenlerde bağlanma stilleri ile çocukluk istismarları ve suçluluk-utanç arasındaki ilişki. *Eurasian Journal of Educational Research* 2006; 22: 89-99.
72. Damarlı Ö. Ergenlerde toplumsal cinsiyet rolleri, bağlanma stilleri ve benlik kavramı arasındaki ilişkiler. Yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Sosyal Psikoloji) Anabilim Dalı, Ankara 2006.
73. Larson R, Richards M. *Divergent realities: The emotional lives of mothers, fathers and adolescents*. New York: Basic Books 1994.
74. Collins WA, Maccoby E, Steinberg L, Hetherington EM, Bornstein M. Contemporary research on parenting: The case for nature and nurture. *Am Psychol* 2000; 55: 218-32.
75. Sümer N. Ergenlikte ebeveyn tutum ve davranışlarının bağlanma kaygısındaki rolü. 11. Ergen Günleri, konuşma metni. Hacettepe Üniversitesi, Aralık 2006.
76. Hamilton, CE. Continuity and discontinuity of attachment from infancy through adolescence, *Child Dev* 2000; 71(3): 690-4.
77. Allen JP, Land D. Attachment in adolescence. In Cassidy J & Shaver PR (Eds). *Handbook of attachment: Theory, research and clinical applications*. New York: Guilford; 434-65.

10. EKLER

Ek 1. Sosyodemografik Veri Formu (Ergen).

SOSYODEMOGRAFIK VERİ FORMU (ERGEN)

KİŞİSEL BİLGİLER:

- 1.Ad,Soyad: 2.Yaş: 3.Telefon no:
4. Dosya no:
5.Doğum yeri: 6. Eğitiminiz nedir?

AİLE BİLGİLERİ:

- 7.Aile Tipi
a) Çekirdek Aile(anne- baba ve çocuklar)
b) Geniş Aile (anne-baba-çocuklar ve diğer akrabalar)
c) Boşanmış (Siz kaç yaşında iken ?)
d) Ölüm (Hangi ebeveyn? Siz kaç yaşında iken?)
e) Evlat edinilme (siz kaç yaşında iken?)
f) Üvey anne-baba (siz kaç yaşında iken?)
8. Kaç kardeşiniz var? Siz ailenizin kaçınıcı çocuğusunuz?
9. İstenen, daha önceden planlanmış bir çocuk musunuz? 1) EVET 2) HAYIR
10. Sizi yaş dönemlerine göre asıl olarak kim/kimler büyüttü?
0-1 yaş.....
1-3 yaş.....
3-6 yaş.....
6 yaş üzeri.....
11. Yaşamınızın ilk 3 yılında anne- ya da babanızdan ayrıldığınız oldu mu? Ne zaman? Ne kadar süre?
.....
12. Babanız size sevgisini nasıl gösterir? (öpüp okşama, sevgi sözcükleri, birebir ilgilenme vb.)
.....
13. Anneniz size sevgisini nasıl gösterir? (öpüp okşama, sevgi sözcükleri, birebir ilgilenme vb.)
.....

14. Sizce anne babanızın ilişkisi nasıl ?

0.....1.....2.....3.....4.....5

Çok kötü kötü orta iyi çok iyi mükemmel

15. Hayatınız boyunca önemli bir tıbbi hastalık ,kaza, düzenli doktor takibi gerektiren bir durumunuz oldu mu? Ne zaman ? Ne kadar süre?

.....

16. Şu ana kadar hiç evden kaçtınız mı? Kaç kez?

.....

17. Şu ana kadar hiç okuldan kaçtınız mı? Kaç kez?

.....

18.Şu an madde(sigara, alkol, uyuşturucu vb.) kullanıyor musunuz?

.....

19.Geçmişte hiç madde kullandınız mı? Ne – ne zaman – ne kadar süre kullandınız?

.....

20. Ailenizde madde kullanan birileri var mı? Kimler?

.....

21.Ailenizde psikiyatrik hastalığı olan var mı? Kimler?

.....

22. Ailenizde tıbbi hastalığı olan var mı? Kimler?

.....

23.Hayatınız boyunca hiç fiziksel şiddete uğradınız mı? Kim tarafından? Ne zaman? Kaç kez?

.....

24. Hayatınız boyunca hiç sözel şiddete uğradınız mı?

.....

25. Hayatınız boyunca hiç duygusal istismara uğradınız mı?

.....

26. Hayatınız boyunca hiç cinsel istismara uğradınız mı? Kim tarafından? Ne zaman? Kaç kez?

.....

27. Hayatınız boyunca hiç polisle başınız derde girdi mi? Ne zaman?

28. Hayatınız boyunca hiç kendinize zarar verici (kesme, tedbirsiz araba kullanma, vb.) davranışta bulunduğunuz oldu mu?

29. Hayatınız boyunca hiç intihar etmeyi düşündüğünüz ya da planladığınız oldu mu?

30. Hayatınız boyunca hiç intihar girişiminiz oldu mu? Kaç kez? Ne zaman?

Ek 2. Sosyodemografik Veri Formu (Anne – Baba İçin).

SOSYODEMOGRAFIK VERİ FORMU (ANNE-BABA İÇİN)

KİŞİSEL BİLGİLER:

- 1.Ad,Soyad: 2.Çocuğun adı: 3.Yaş:
4.Telefon no: 5. Dosya no:
6.Doğum yeri: 7. Eğitim durumunuz nedir?

AİLE BİLGİLERİ: Aşağıdaki soruları kendi anne-babanız ile olan ilişkinizi düşünerek yanıtlayınız.

8.Aile Tipi

- a)Çekirdek Aile (anne-baba-çocuklar)
b)Geniş aile (anne-baba-çocuklar ve diğer akrabalar)
c) Boşanmış (siz kaç yaşında iken?)
d) Ölüm (hangi ebeveyn? Siz kaç yaşında iken?)
e) Evlat edinilme(siz kaç yaşında iken?)
f) Üvey anne-baba (siz kaç yaşında iken?)

9. İstenen, daha önceden planlanmış bir çocuk musunuz? 1.EVET 2.HAYIR

10. Sizi yaş dönemlerine göre- asıl olarak-kim/ kimler büyüttü?

- 0-1 YAŞ.....
1-3 YAŞ.....
3-6 YAŞ.....
6 YAŞ ÜZERİ.....

11. Yaşamınızın ilk 3 yılında anne ya da babanızdan ayrıldığınız oldu mu? Ne zaman? Ne kadar süre?

12. Çocukluğunuz ve gençliğinizde babanız size sevgisini gösterir miydi? Hissettirir miydi?(öpüp okşama, sevgi sözcükleri, birebir ilgilenme vb.)

13. Çocukluğunuz ve gençliğinizde anneniz size sevgisini gösterir miydi? Hissettirir miydi?(öpüp okşama, sevgi sözcükleri, birebir ilgilenme vb.)

14: Kendi anne babanızın ilişkisini nasıl değerlendiriyorsunuz?

0.....1.....2.....3.....4.....5

Çok kötü kötü orta iyi çok iyi mükemmel

15. Sizin hayatınız boyunca önemli bir tıbbi hastalık, kaza, düzenli doktor takibi gerektiren bir durumunuz oldu mu? Ne zaman? Ne kadar süre?

16. Çocukluğunuz ve gençliğiniz sırasında hiç evden kaçtınız mı? Kaç kez?

17. Çocukluğunuz ve gençliğiniz sırasında hiç okuldan kaçtınız mı? Kaç kez?

18. Şu an madde (sigara, alkol, uyuşturucu vb.) kullanıyor musunuz?

19. Geçmişte hiç madde madde (sigara, alkol, uyuşturucu vb.) kullandınız mı? Ne zaman? Ne kadar süre?

20. Ailenizde madde kullanan birileri var mı? Kimler?

21. Ailenizde psikiyatrik hastalığı olan var mı? Kimler?

22. Ailenizde tıbbi hastalığı var mı? Kimler?

23. Hayatınız boyunca hiç fiziksel şiddete uğradınız mı? Kim tarafından? Ne zaman? Kaç kez?

24. Hayatınız boyunca hiç sözel şiddete uğradınız mı?

25. Hayatınız boyunca hiç duygusal istismara uğradınız mı?

26. Hayatınız boyunca hiç cinsel istismara uğradınız mı? Kim tarafından? Ne zaman? Kaç kez?

27. Hayatınız boyunca hiç polisle başınız derde girdi mi? Ne zaman?

28. Hayatınız boyunca hiç kendinize zarar verici (kesme, tedbirsiz araba kullanma, vb.) davranışta bulunduğunuz oldu mu?

29. Hayatınız boyunca hiç intihar etmeyi düşündüğünüz ya da planladığınız oldu mu?

30. Hayatınız boyunca hiç intihar girişiminiz oldu mu? Kaç kez? Ne zaman?

31. Eşiniz /eski eşiniz ile ilişkinizi nasıl değerlendiriyorsunuz?

0.....1.....2.....3.....4.....5

Çok kötü kötü orta iyi çok iyi mükemmel

BABALAR TARAFINDAN YANITLANACAK

32.Çocuğunuzun ilk 3 yılında ondan ayrıldınız mı?

1) EVET ise ne kadar süre ? Ne sebeple?

2) HAYIR ise bu süre içinde çocuğunuzun bakımına AKTİF olarak katıldınız mı?

Ek 3. A – RSQ Formu.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ ÇOCUK RUH SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI A.D.

A - RSQ FORMU

ADI SOYADI :

NO :

Aşağıda yakın duygusal ilişkilerinizde kendinizi nasıl hissettiğinize ilişkin çeşitli ifadeler yer almaktadır. Yakın duygusal ilişkilerden kastedilen arkadaşlık, dostluk, romantik ilişkiler ve benzerleridir. Lütfen her bir ifadeyi bu tür ilişkilerinizi düşünerek okuyun ve her bir ifadenin sizi ne ölçüde tanımladığını aşağıdaki 7 aralıklı ölçek üzerinde değerlendiriniz.

1. Başkalarına kolaylıkla güvenemem.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

2. Kendimi bağımsız hissetmem benim için çok önemli.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

3. Başkalarıyla kolaylıkla duygusal yakınlık kurarım.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

4. Başkalarıyla çok yaklaşırsam incitileceğimden korkuyorum.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

5. Başkalarıyla yakın duygusal ilişkilerim olmadığı sürece oldukça rahatım.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Tamamıyla Beni kısmen Beni hiç
beni tanımlıyor tanımlıyor tanımlamıyor

6. Başkalarıyla tam anlamıyla duygusal yakınlık kurmak istiyorum.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

7. Yalnız kalmaktan korkarım.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Tamamıyla Beni kısmen Beni hiç
beni tanımlıyor tanımlıyor tanımlamıyor

8. Başkalarına rahatlıkla güvenip bağlanabilirim.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

9. Başkalarına tamamiyle güvenmekte zorlanırım.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

10. Başkalarının bana dayanıp bel bağlaması konusunda oldukça rahatımdır.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

11. Başkalarının bana, benim onlara verdiğim değer kadar değer vermediğinden kaygılanırım.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

12. Kendi kendime yettiğimi hissetmem benim için çok önemli.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

13. Başkalarının bana bağlanmalarını tercih ederim.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

14. Başkalarıyla yakın olmak beni rahatsız eder.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

15. Başkalarının bana, benim istediğim kadar yaklaşmakta gönülsüz olduklarını düşünüyorum.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

16. Başkalarına bağlanmamayı tercih ederim.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

17. Başkaları beni kabul etmeyecek diye korkarım.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Tamamıyla Beni kısmen Beni hiç
beni tanımlıyor tanımlıyor tanımlamıyor

Ek 4. RSQ Formu.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ ÇOCUK RUH SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI A.D.

RSQ FORMU

ADI SOYADI :

NO :

Aşağıda yakın duygusal ilişkilerinizde kendinizi nasıl hissettiğinize ilişkin çeşitli ifadeler yer almaktadır. Yakın duygusal ilişkilerden kastedilen arkadaşlık, dostluk, romantik ilişkiler ve benzerleridir. Lütfen her bir ifadeyi bu tür ilişkilerinizi düşünerek okuyun ve her bir ifadenin sizi ne ölçüde tanımladığını aşağıdaki 7 aralıklı ölçek üzerinde değerlendiriniz.

1. Başkalarına kolaylıkla güvenemem.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor tanımlıyor

2. Kendimi bağımsız hissetmem benim için çok önemli.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor tanımlıyor

3. Başkalarıyla kolaylıkla duygusal yakınlık kuram.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor tanımlıyor

4. Bir başka kişiyle tam anlamıyla kaynaşıp bütünleşmek isterim.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor tanımlıyor

5. Başkalarıyla çok yakınlaşırsam incitileceğimden korkuyorum.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor tanımlıyor

6. Başkalarıyla yakın duygusal ilişkilerim olmadığı sürece oldukça rahatım.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Tamamıyla Beni kısmen Beni hiç
beni tanımlıyor tanımlıyor tanımlamıyor

7. İhtiyacım olduğunda yardıma koşacakları konusunda başkalarına her zaman güvenebileceğimden emin değilim.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Tamamıyla Beni kısmen Beni hiç
beni tanımlıyor tanımlıyor tanımlamıyor

8. Başkalarıyla tam anlamıyla duygusal yakınlık kurmak istiyorum.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

9. Yalnız kalmaktan korkarım.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Tamamıyla Beni kısmen Beni hiç
beni tanımlıyor tanımlıyor tanımlamıyor

10. Başkalarına rahatlıkla güvenip bağlanabilirim.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

11. Çoğu zaman, romantik ilişkide olduğum insanların beni gerçekten sevmediği konusunda endişelenirim.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

12. Başkalarına tam anlamıyla güvenmekte zorlanırım.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

13. Başkalarının bana çok yaklaşması beni endişelendirir.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

14. Duygusal yönden yakın ilişkilerim olsun isterim.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

15. Başkalarının bana dayanıp bel bağlaması konusunda oldukça rahatımdır.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

16. Başkalarının bana, benim onlara verdiğim değer kadar değer vermediğini kaygılanırım.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

17. İhtiyacınız olduğunda hiç kimseyi yanınızda bulamazsınız.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

18. Başkalarıyla tam olarak kaynaşıp bütünleşme arzumu bazen onları ürkütüp benden uzaklaştırıyor.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

19. Kendi kendime yettiğimi hissetmem benim için çok önemli.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

20. Birisi bana çok yakınlaştığında rahatsızlık duyarım.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

21. Romantik ilişkide olduğum insanların benimle kalmak istemeyeceklerinden korkarım.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

22. Başkalarının bana bağlanmalarını tercih ederim.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

23. Terk edilmekten korkarım.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

24. Başkalarıyla yakın olmak beni rahatsız eder.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

25. Başkalarının bana, benim istediğim kadar yakınlaşmakta gönülsüz olduklarını düşünüyorum.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

26. Başkalarına bağlanmamayı tercih ederim.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

27. İhtiyacım olduğunda insanları yanımda bulacağımı biliyorum.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

28. Başkaları beni kabul etmeyecek diye korkarım.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Tamamıyla Beni kısmen Beni hiç
beni tanımlıyor tanımlıyor tanımlamıyor

29. Romantik ilişkide olduğum insanlar, genellikle onlarla, benim kendimi rahat hissettiğimden daha yakın olmamı isterler.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

30. Başkalarıyla yakınlaşmayı nispeten kolay bulurum.

1 ----- 2 ----- 3 ----- 4 ----- 5 ----- 6 ----- 7
Beni hiç Beni kısmen Tamamıyla
tanımlamıyor tanımlıyor beni tanımlıyor

Ek 5. Güçler ve Güçlükler Anketi.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ
ÇOCUK RUH SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI ANABİLİM DALI
GÜÇLER VE GÜÇLÜKLER ANKETİ (SDQ-Tür)

E11-16

Her cümle için, Doğru Değil, Kısmen Doğru, Tamamen Doğru kutularından birini işaretleyiniz. Kesinlikle emin olamazsınız ya da size anlamsız görünse de elinizden geldiğince tüm cümleleri yanıtlamanız bize yardımcı olacaktır. Lütfen yanıtlarınızı son altı ay içindeki durumunuzu göz önüne alarak veriniz.

Adınız :

Kız / Erkek

Doğum Tarihi : / /

	Doğru Değil	Kısmen Doğru	Kesinlikle Doğru
İnsanlara karşı iyi davranmaya çalışırım. Onların duygularını önemserim.	☐	☐	☐
Uzun süre kıpırdamadan oturamam, huzursuz olurum.	☐	☐	☐
Çok fazla baş ağrım, karnı ağrısı ya da bulantım olur.	☐	☐	☐
Genellikle başkalarıyla (Örn. Yiyecek, oyun, kalem v.s.) paylaşıyorum.	☐	☐	☐
Çok öfkelenirim ve sıkça kontrolümü kaybederim.	☐	☐	☐
Genellikle kendi başıma değil, Genelde yalnız oynarım ya da başkalarıyla birlikte olmaktan kaçınırım.	☐	☐	☐
Genellikle bana söyleneni yaparım.	☐	☐	☐
Çok endişelenirim.	☐	☐	☐
Eğer birisi incinmiş, moral bozulmuş ya da kendini kötü hissediyorsa ona yardım ederim.	☐	☐	☐
Sürekli, ellerim ve ayaklarım kıpır kıpırdır, ya da oturduğum yerde kıpırdanıp dururum.	☐	☐	☐
En az bir yakın arkadaşım var.	☐	☐	☐
Çok kavga ederim. Diğer insanlara istediğimi yaptırabilirim.	☐	☐	☐
Sıkça mutsuz, kederli ya da ağlamaklıyım.	☐	☐	☐
Yaşıtlarım genelde beni sever.	☐	☐	☐
Dikkatim kolayca dağılır, yoğunlaşmakta güçlük çekerim.	☐	☐	☐
Yeni ortamlarda gerginim. Kendime güvenimi kolayca kaybederim.	☐	☐	☐
Kendimden küçüklere iyi davranırım.	☐	☐	☐
Sıkça hile yapmak ya da yalan söylemekle suçlanırım.	☐	☐	☐
Diğer çocuklar ya da gençler bana takarlar ya da benimle alay ederler.	☐	☐	☐
Sıkça başkalarına (anne, baba, öğretmen, çocuklar) yardım etmeye istekli olurum.	☐	☐	☐
Bir şeyt yapmadan önce düşünürüm.	☐	☐	☐
Ev, okul ya da başka bir yerden benim olmayan şeyleri alırım.	☐	☐	☐
Erişkinlerde yaşıtlarımdan daha iyi geçirim.	☐	☐	☐
Pek çok korkum var. Kolayca ürkerim.	☐	☐	☐
Yaptığım işleri bitiririm. Dikkatim iyidir.	☐	☐	☐
Belirtmek istediğiniz başka düşünce ya da duygunuz var mı?			

Lütfen sayfayı çeviriniz - arka sayfada birkaç soru daha var

Genel olarak aşağıdaki alanların birinde ya da daha fazlasında güçlüklerinizin olduğunu düşünüyor musunuz :
Duygular, dikkati toplama, davranış yada başkaları ile geçinme?

Hayır	Evet - Biraz	Evet - Oldukça Ciddi	Evet - Çok Ciddi
☐	☐	☐	☐

Eğer yanıtınız evet ise, lütfen aşağıdaki bu güçlüklerle ilişkin soruları yanıtlayınız.

○ Bu güçlükler ne zamandır var?

1 aydan az	1 - 6 ay	6 - 12 ay	Bir yıldan fazla
☐	☐	☐	☐

○ Bu güçlükler sizi sıkıntıya sokuyor ya da moralinizi bozuyor mu?

Kesinlikle Hayır	Biraz	Oldukça Fazla	Çok Fazla
☐	☐	☐	☐

○ Bu güçlükler aşağıdaki alanlarda, günlük yaşamınızı etkiliyor mu?

	Kesinlikle Hayır	Biraz	Oldukça Fazla	Çok Fazla
Ev yaşamı	☐	☐	☐	☐
Arkadaş ilişkileri	☐	☐	☐	☐
Sınıf içi öğrenme	☐	☐	☐	☐
Buş zaman etkinlikleri	☐	☐	☐	☐

○ Bu güçlükler çevrenizdekiler için (aile, arkadaşlar, öğretmenler vb.) zorluk yaratıyor mu?

Kesinlikle Hayır	Biraz	Oldukça Fazla	Çok Fazla
☐	☐	☐	☐

Tarih : / /

Yardımanız için teşekkür ederiz.

Sayfa 2

Ek 6. Rosenberg Benlik Saygısı Ölçeği.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ ÇOCUK RUH SAĞLIĞI VE HASTALIKLARI A.D.

ROSENBERG BENLİK SAYGISI ÖLÇEĞİ

Aşağıdaki cümleleri okuyarak sizin için uygun olan şıkkı işaretleyiniz.

1. Kendimi en az diğer insanlar kadar değerli buluyorum.
a. Çok doğru b. Doğru c. Yanlış d. Çok yanlış
2. Bazı olumlu özelliklerim olduğunu düşünüyorum.
a. Çok doğru b. Doğru c. Yanlış d. Çok yanlış
3. Genelde kendimi başarısız bir kişi olarak görme eğilimindeyim.
a. Çok doğru b. Doğru c. Yanlış d. Çok yanlış
4. Ben de diğer insanların birçoğunun yapabildiği kadar bir şeyler yapabilirim.
a. Çok doğru b. Doğru c. Yanlış d. Çok yanlış
5. Kendimi gurur duyacak fazla bir şey bulamıyorum.
a. Çok doğru b. Doğru c. Yanlış d. Çok yanlış
6. Kendime karşı olumlu bir tutum içindeyim.
a. Çok doğru b. Doğru c. Yanlış d. Çok yanlış
7. Genel olarak kendimden memnunum.
a. Çok doğru b. Doğru c. Yanlış d. Çok yanlış
8. Kendime karşı daha fazla saygı duyabilmeyi istedim.
a. Çok doğru b. Doğru c. Yanlış d. Çok yanlış
9. Bazen kesinlikle kendimin işe yaramadığını düşünüyorum.
a. Çok doğru b. Doğru c. Yanlış d. Çok yanlış
10. Bazen kendimin hiç de yeterli bir insan olmadığımı düşünüyorum.
a. Çok doğru b. Doğru c. Yanlış d. Çok yanlış
11. Kendiniz hakkındaki düşünceleriniz değişkenlik gösterir mi, yoksa her zaman aynı mıdır?
a. Çok değişir b. Evet, bazen olur c. Evet nadiren olur d. Hayır hiç olmaz
12. Hiç kendiniz hakkında bir gün görüşe, başka bir gün daha farklı bir görüşe sahip olduğunuzu fark ettiriniz olur mu?
a. Evet, sık sık olur b. Evet, bazen olur c. Evet nadiren olur d. Hayır hiç olmaz
13. Kendim hakkındaki görüşlerimin çok çabuk değiştiğini fark ettim.
a. Doğru b. Yanlış
14. Kendim hakkında bazı günler olumlu, bazı günlerse olumsuz düşüncelere sahip oluyorum.
a. Doğru b. Yanlış

Ek 7. Ruhsal Belirti Tarama Listesi.

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ
PSİKİYATRİ ANABİLİM DALI
RUHSAL BELİRTİ TARAMA LİSTESİ (SCL-90-R)

Adı ve Soyadı :

Cinsiyeti :

Öğrenci ise

Doğum tarihi :

Okulun Adı :

Öğrenimi :

Sınıf - Şube :

İşi :

Tarih :

Adresi :

Tel. No. :

Aşağıda horkoste olabilecek şikayet ve problemlerin bir listesi vardır.
Lütfen her bir soruyu dikkatle okuyun. Sonra bu durumun bugün de dahil son bir ay içinde sizi ne ölçüde tedirgin ve huzursuz ettiğini gözönüne alarak yan taraftaki karenin içini işaretleyin. Düşüncelerinizi değiştirirseniz ilk işaretlediğiniz kutuyu tamamen siliniz. Yenisini okunaklı bir biçimde yazınız. Soru atlamaksızın tüm soruları yanıtlayın.
Başlangıç örneğini dikkatlice okuyun. Anlamadığınız soru otursa danışın.

Örnek

	Hiç Yok	Çok az var	Orta derecede var	Fazla var	Aşırı derecede var
1. Başağrısı			X		

	Hiç Yok	Çok az var	Orta derecede var	Fazla var	Aşırı derecede var
	0	1	2	3	4
1. Başağrısı					
2. Sinirlilik ya da içinde titreme hissi					
3. Kafanızdan atamadığınız tekrarlayıcı hoşta gitmeyen düşünceler					
4. Baygınlık ya da başdönmesi					
5. Cinsel istek ve ilginin azalması					
6. Başkaları tarafından eleştirilme duygusu					
7. Herhangi bir kimsenin düşüncelerinizi kontrol edebileceği fikri					
8. Sorunlarınızdan pek çoğu için başkalarının suçlanması gerektiği duygusu					
9. Olayları hatırlamada zorluk					
10. Dikkatsizlik ya da sarkıntılıkla ilgili endişeler					
11. Kolayca gücenip rahatsız olma hissi					
12. Gırtlak ya da kulp bölgesinde ağrı					
13. Caddelerde ya da açık alanlarda korku hissi					
14. Enerjinizde azalma ya da yavaşlama hissi					
15. Hayatınıza son verme düşünceleri					

Form - 70 01 40 03 10

Revizyon: 00

Sayfa 1

	Hiç Yok	Çok az var	Orta derecede var	Fazla var	Aşırı derecede var
	0	1	2	3	4
16. Başka kişilerin duymadığı sesleri duymak					
17. Titreme					
18. Çoğu kişiye karşı güvensizlik hissi					
19. İştah azalması					
20. Kolayca ağlama					
21. Karşı cinsten olan kişilere karşı utanççılık ya da rahatsızlık hissi					
22. Tuzağa düşürülmüş ya da yakalanmış hissetmek					
23. Bir neden olmaksızın aniden korkuya kapılma					
24. Kontrol edilemeyen öfke patlamaları					
25. Evden dışarıya yalnız çıkma korkusu					
26. Olanlar için kendini suçlama					
27. Bel ve sırtta ağrılar					
28. İşlerin yapılmasını erteleme duygusu					
29. Yalnızlık hissi					
30. Karamsarlık hissi					
31. Herşey için çok fazla endişe duyma					
32. Herşeye karşı ilgisizlik hali					
33. Korku hissi					
34. Duygularınızın kolayca incitilebilmesi hali					
35. Diğer insanların sizin özel düşüncelerinizin farkında olması					
36. Başkalarının sizi anlamadığı ya da dikkate almadıkları hissi					
37. Başkalarının sizi sevmediği ya da dostça olmayan davranışlar gösterdiği hissi					
38. İşlerin doğru yapıldığından emin olabilmek için çok yavaş yapmak					
39. Kalbin çok hızlı çarpması ya da kalp çarpıntısının artması					
40. Bulantı ya da midede rahatsızlık hissi					
41. Kendini başkalarından aşağı görme duygusu					
42. Adale (kas) ağrıları					
43. Başkalarının sizi gözlediği ya da hakkınızda konuştuğu hissi					

	Hiç Yok	Çok az var	Orta derecede var	Fazla var	Aşırı derecede var
	0	1	2	3	4
44. Uykuya dalmada güçlük					
45. Yaptığınız işleri bir ya da birkaç kez kontrol etme					
46. Karar vermede güçlük					
47. Otobüs, tren gibi araçlarda seyahat olma korkusu					
48. Nefes almada güçlük					
49. Sıcak, soğuk basmaları					
50. Sizi korkutan belirli uğraşı, yer ve durumlardan kaçınma hissi					
51. Hiçbir şey düşünmeme hali					
52. Bedeninizin bazı kısımlarında uyuşma, karıncalanma					
53. Boğazınıza bir yumruk tıkanması					
54. Gelecek konusunda ümitsizlik hali					
55. Düşüncelerinizi toparlamada güçlük					
56. Bedeninizin çeşitli kısımlarında zayıflık hissi					
57. Gerginlik yada coşku hissi					
58. Kol ve bacaklarda ağırlık hissi					
59. Ölümlü ya da ölmeyi düşünme					
60. Aşırı yemek yeme					
61. İnsanlar size baktığı ya da hakkınızda konuştuğu zaman huzursuz olma					
62. Size ait olmayan düşüncelere sahip olma					
63. Bir başkasına vurma, yaralama, zarar verme isteği					
64. Sabahları çok erken saatte uyanma					
65. Yıkama, sayı sayma, dokunma gibi bazı hareketleri tekrarlama hali					
66. Uykuda huzursuzluk ya da rahatsızlık					
67. Bazı şeyleri kırıp dökme isteği					
68. Başkalarının paylaşıp kabul etmediği inanç ve düşüncelerinizin oluşu					
69. Başkalarının yanında kendinizi çok sıkılan hissetme					
70. Pazar yeri, sinema gibi kalabalık yerlerde rahatsızlık hissi					
71. Her şeyin bir yük gibi görünmesi					
72. Dehşet ve panik nöbetleri					

	Hiç Yok	Çok az var	Orta derecede var	Fazla var	Aşırı derecede var
	0	1	2	3	4
73. Toplumun içinde yiyip içerken huzursuzluk hissi					
74. Sık sık münakaşa etme					
75. Yalnız bırakıldığınızda sinirlilik hali					
76. Başkalarının sizi başarılarınız için yeterince takdir etmediği duygusu					
77. Başkaları ile birlikte olduğunuz durumlarda dahi yalnızlık hissi					
78. Yerinizde duramayacak ölçüde rahatsızlık duyma					
79. Kendinizi değersiz hissetme duygusu					
80. Size kötü bir şey olacakmış duygusu					
81. Bağırma ya da eşyaları fırlatma					
82. Topluluk içinde bayılacağınız korkusu					
83. Eğer fırsat verirsiniz insanların sizden yararlanacağı duygusu					
84. Cinsiyet konusunda sizi çok rahatsız eden düşüncelere sahip olma					
85. Günahlarınızdan dolayı cezalandırılmanız gerektiği düşünceleri					
86. Korkutucu türden düşünce ve hayaller					
87. Bedeninizde ciddi bir rahatsızlık olduğu düşüncesi					
88. Başka bir kişiye karşı aşırı yakınlık duymama					
89. Suçluluk duygusu					
90. Aklınızda bir bozukluk olduğu düşüncesi					